De twistappel

Virginie Loveling

bron
Virginie Loveling, *De twistappel*. W.L. Brusse, Rotterdam 1904

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/love002twis01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

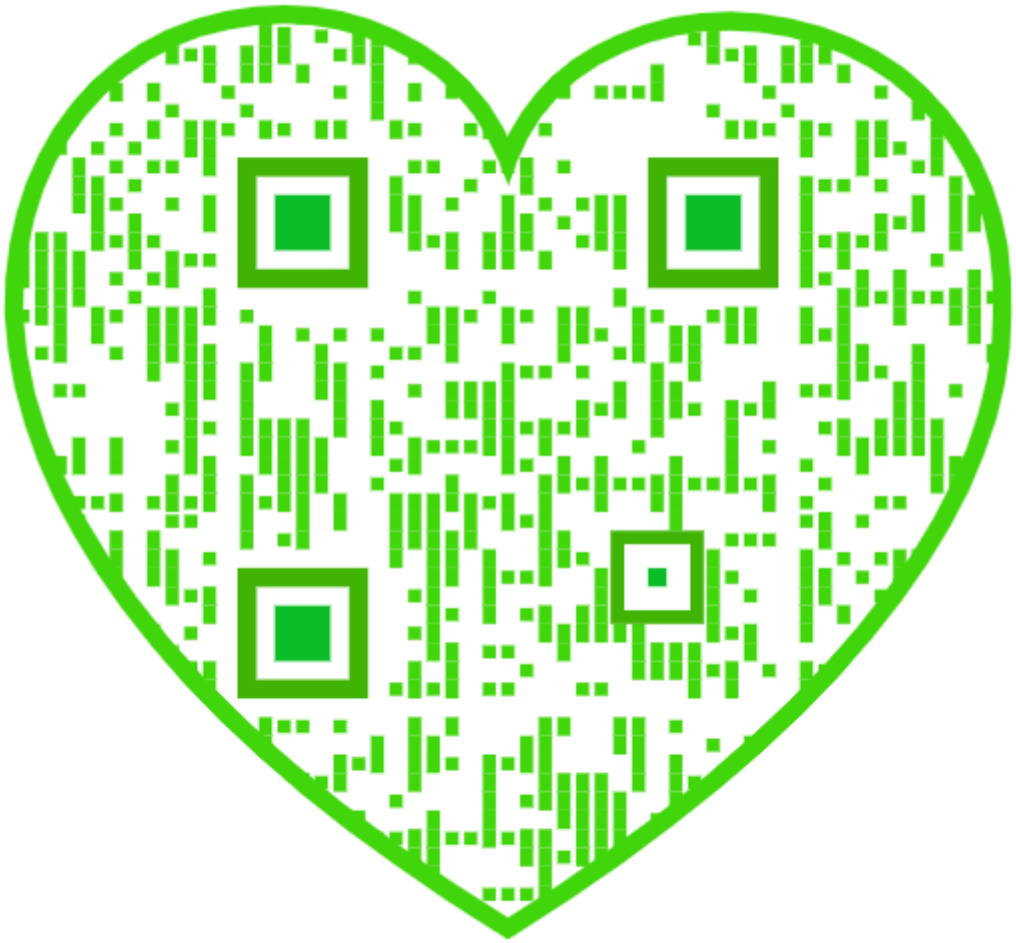

I

‘Mathijs komt naar Vroden wonen!’ sprak mevrouw Duquenne tot hare dochter Fernande.

Deze keerde zoo even van het lof terug en had nog hoed en mantel aan.

Zij spalkte groote oogen van verbazing open: ‘Mathijs! waar? en het kind?’

‘Leeft nog. Het is voor het kind, dat hij naar buiten komt. Hij blijft er winter en zomer. Hij heeft zijn huis verhuurd in de stad.’

‘Maar waar dan zal hij wonen?’ vroeg Fernande, flitssnel den toestand overziende, dat er geen huizen en geen buitengoedjes ledig stonden op het dorp.

‘Hij heeft den “Twistappel” aangekocht, men werkt volop reeds er in, het dak ligt af, er worden groote spiegelruiten in de ramen gestoken.’

En nu speet het Fernande, dat ze den omweg, van de kerk komend, niet gemaakt had om het aan te zien.

Zij was zoo weinig nieuwsgierig, zij leefde zoo afgetrokken, had zoo zelden omgang met de menschen, dat

enkel groote gebeurtenissen aan haar oor kwamen of vermochten hare aandacht te vestigen.

Zij stond met hare uitgetrokken zwarte handschoenen en den parasol in de hand te dubben over het meegedeelde, voor zich uit te zien, als eene wakend droomende: haar tamelijk vol gelaat was bleek, doorschijnend als het fijnste porselein; in hare grijze, opgeslagen oogen smeulde er een gedempte vlam; geheel hare houding drukte een soort van aandacht uit, als luisterde zij naar een stem, die anderen in hare omgeving niet vernamen; de lippen waren dun, de kin wat mager met een trek van pijn of ziekelijkheid en iets ascetisch over het geheel, dat eerbied afdwong en op afstand hield. Niet boven 't middelmatige, scheen ze echter groot, wellicht door hare slankheid of omdat ze zich zoo fierbescheiden, statig recht hield.

‘Mathijs!’ herhaalde zij en dan, ‘o ik zou het kind willen zien! Het arme schepseltje, dat niet gedoopt is.’ Dit laatste voegde ze er met huiverenden afschuw bij.

De moeder zuchtte, in harmonie met haar. De beiden staken diep in krip van rouw, getuige van een sterfgeval, een doodsroof uit haren familiekring.

‘Hoe min van hem gehoord hoe liever,’ zei Fernande, ‘hoe min van hem gezien hoe beter 't Spijt mij dat hij komt.’

‘Wees redelijk,’ sprak mevrouw Duquenne, ‘wees billijk, kind, hij heeft Esther niet ongelukkig gemaakt.’

Als door eene adder gestoken keek Fernande op,

verschrikt, zich dra vermanend en verwijtend sprak ze stil: ‘Kan men zijne vrouw ongelukkiger maken dan haar troost van den godsdienst te weigeren, dan ze burgerlijk te doen begraven, zij Christen meusch, die nooit haar geloof verloochend heeft?’

‘Ja, dat was eene groote fout van hem,’ bekende hare medespreekster, ‘en betreurlijk te meer daar het oneenigheid in de familie heeft teweeggebracht. Maar gij weet wel, dat uwe zuster om zoo te zeggen schielijk is gestorven, na de geboorte van het kind, en zij den troostst van den godsdienst van lieverlede heeft gemist.’

‘Een reden te meer om haar geene gebeden te weigeren; maar het is persoonlijke vijandelijkheid, haat tegen de geestelijkheid.’

‘Neen,’ weerlegde hare moeder.’ Het is overtuiging bij hem. Gij waart te jong, toen Esther trouwde om het goed te weten, maar van dan af, wilde Mathijs enkel van een burgerlijk huwelijk hooren. Het heeft heel wat moeite gekost om hem voor den pastoor te brengen. En....’ voegde zij er bijna fluisterend, aarzelend bij, ‘Esther praticeerde niet meer op haar laatst.’

‘Zooveel te slechter,’ sprak Fernande, na deze openbaring, die haar pijnlijk trof, en dan met energie: ‘o, vader heeft gelijk gehad zich met klank terug te trekken, toen hij van niets wetend, in 't sterfhuis aankomend, zag dat hij bedrogen werd, dat de begrafenis civiel was; dit affront heeft hij Mathijs ten minste kunnen aandoen.’

‘Arme Esther! zoover alleen, in 't Walenland gaan

sterven!’ weeklaagde de moeder onder de macht harer herinneringen, ‘moest ze daarom gedurende zeven jaren naar een kind verlangen om zoo ellendig t leven daarbij in te schieten!...’

‘En een kleinen heiden na te laten!’ voleindigde Fernande met gewichtigheid, de kamer uitgaande.

II

Des anderdaags morgens was zij al vroeg op gang. Het was op den eersten van Mei. Die maand is aan onze lieve Vrouw gewijd en elken dag wordt er om vijf uur mis gelezen, opdat de werklieden, vóór hunne taak begint, er zouden kunnen deel aan nemen.

En nu deed Fernande den omweg ten einde het te betrekken huis van haar zwager te zien. De fabriek haars vaders stond met reeksen van lage afdakjes en haren twintig meters hoogen, naakten schoorsteen aan het eene uiteinde van 't dorp; de zoogenaamde Twistappel was eveneens het laatste of het eerste huis der straat - naar gelang vanwaar men 't naderde, doch aan den tegenovergestelden kant. Langs den beekweg, achter al de tuinen, kon men het bereiken en vandaar het kerkpad inslaan. De beekweg was een mooie wandeling. Men heette hem den Kildebarm. Hij kronkelde mee met de beek. Aan de overzijde dichte groenmassieven, helder water overhangend; hier akkerland, dat

zwellend, met schijnbaar verbreedenden afstand tusschen de voren, verwelkomend naar den voorbijganger toetrad; dwarse reeksen van zilverwilgen, knoestig gestamd, omzoomden verdere landouwen. Het was een vroolijke morgenstond, een dergenen waarop het hart met den leeuwerik in gejubel opgaat en hij, die uit het bed en buiten is, de nog slapenden beklaagt.

De hemel blauw en de aarde groen; de hooge populieren konden nog niet ritselen, daartoe waren de bladerkens te klein. Zij wolkten blond, schier rossig als in 't najaar en Fernande zag bijna het eksternest niet meer, dat in een van de kruinen, kort te voren, als een zwarte bol, stout boven elk gevaar verheven, aanvaltrotsend te kijk had gestaan.

Met volle teugen, diep en lang, ademde zij de frischheid in; zij voelde ze aan haar voeten in het natte gras; zij zag ze met haar blikken in de duizend fonkelsteenen, aan elk sprietje kleurig schitterend; zij ving ze met hare ooren op in zilverklank en paarlentoon, van uit het torenklokje bengelend en naderbij uit iederen blijden vogeltriller. Haar eigen zwarte kleeren maakten een contrast op al het groen, dat haar omgaf en op het schelle, reeds door bijen omzwermde, geelgouden koolzaadveld. Zij leek op eene raaf, zooals men er soms ziet in 't voorjaar, eene, die nog draalt, alleen hier nagebleven, wijl al de anderen reeds naar de bosschen en de liefde zijn.

Hier en daar was er een man op 't land; in een

klein met een haag omsloten werkmanstuintje plukte eene vrouw groote konijnen-koolbladeren af; uit de deur daarnevens kwam geschrei van een vroeg-wakker kind; een span lomp-kloeke paarden aan een egge, die de geleider dragend ophief, kwam haar te gemoet en zij moest een voet op het koren zetten om uit den weg te gaan.

‘Juffrouw Fernande!’ allen kenden haren naam, allen groetten haar.

‘De non,’ noemden zij haar achterrug, de ‘uitgeloopen non,’ wel soms met spot. En dat was zij: Fernande was een paar jaren geleden naar het klooster gegaan, een hospitaal; zij wilde ziekenzuster wezen.

Helaas, niet haar moed, niet hare volharding, maar hare krachten schoten te kort. Zij zelve werd krank onder den al te zwaren last. ‘Lucht, vrijheid,’ zei de dokter. Wat gaf haar dat? Zij had nu eenmaal aan alles verzaakt, het offer van haar heil en haar leven gebracht. Liefst zou ze in het klooster harer keuze aan hare kwijnziekte overgelaten zijn geweest, zacht indommelend, eenzaam, vergeten van de wereld achter hare hooge muren. Maar.... zoo kon het niet: zij kwam hier om te helpen, niet als hulpbehoevende. Ze werd weggezonden. Haar geestkracht en haar eigenwaarde, deze hielpen in 't dragen van de zware martelaarskroon der vernedering. Fernande legde hare nonnekleeren af, borg den krans van rozen, bestemd om haar hoofd te sieren op den dag harer plechtige gelofte, diep in haar

koffer, en kwam terug naar het ouderlijk huis, nieuwsgierig aangekeken in haar wereldlijk gewaad, nagefluisterd door de groepen, aan welke zij voorbij moest, nagelachen door de schoolkinderen.

De menschen zijn gruwzaam tegenover degenen, die hun krachten overschat hebben voor het bespiegelend leven of de toewijding aan hun evennaaste in een kloosterbouw: wie genen ingang binnentrekt, wie gene deur laat toeslaan tusschen hem en de wereld, wie genen grendel laat voorschuiven, die hem van vrienden en familie afsluit, moet er in, moet er achter blijven op boete van bespottelijkheid en geringschatting.

Dien kruisweg had Fernande meegemaakt. Aan hare groote teleurstelling lichamelijk niet voor hare taak berekend te wezen, voegde zich 't bewustzijn van een onverdienden smaad. In het begin was ze verlegen geweest om in het openbaar te verschijnen, doch door christelijken ootmoed had ze zich boven de opinie, boven de minachting verheven. Zij ging elken dag ter kerk, leefde gestreng, volbracht tehuis al de voorschriften van den geestelijken staat, in zoover dit vereenigbaar was met het familieleven, en berustte in de hoop later nog eens een tweede kans tot het volbrengen harer roeping te wagen. Hare gezondheid was verbeterd: mits zij maar veel in de open lucht vertoefde, gevoelde zij zich kloek. Flink sloeg ze thuis de handen aan het werk: zij hielp haar vader mijnheer Duquenne op zijn kantoor, dat afgezonderd was van dat van een paar

commiezen, deed een deel der correspondentiën, schreef rekeningen, kende zich niet te goed om bergen nickel-of kopermunt in cartouches te maken, immers stond hem in alles terzijde. Uitrijden met hare moeder des zondags deed ze soms, uitgaan in gezelschap nooit, familiebezoeken zelden. Treurig of neerslachtig was ze niet, droomerig, weleens afgetrokken, in verlatenheid kalmte zoekend.

De dood van hare zuster was een groote slag geweest. Fernande had nog niet zien sterven in hare onmiddellijke omgeving; dat die zuster zóó gestorven en het nagelaten kind niet gedoopt was, kwelde haar het meest, benam hare nachtrust. Gedurende haar leven had ze Esther weinig gezien; deze kwam nooit over voor lang, bewerend, dat wie aan Luik gewend was, te Vroden niet meer blijven kon. Slechts eenmaal, nadat ze uit het pensionaat terugkeerde, was Fernande, vol jongen moed, naar harent te logeeren geweest. Zij had in dat vreemd, wereldsch midden, dat niet strookte met de verlangens van haar natuur, zulk vreeselijk heimwee gekregen, dat haar bezoek ingekort werd en zij bij hoog en laag zwoer er nooit meer te zullen heengaan.

Haar zwager Mathijs bekleedde er destijds eene beduidende plaats in een groot nijverheidsgesticht, sedert den dood van Esther was hij naar Gent gekomen in hoedanigheid van bestuurder eener ijzersmelterij.

Hij was een beleefd, gezellig man, dat wist ze; maar hij moest een akelig man wezen, die zijn vrouw van

haar godsdienst aftrok en zijn kind buiten de kerk hield!....

Dat kind! O de stem van het bloed sprak in Fernande, zij had het willen zien, het was het kind van hare eenige zuster, het eenig kind in haar familie!....

III

Geen enkelen dag verzuimde thans Fernande aan de bewuste woonstee voorbij te gaan; er was zelfs eene regelmatigheid in 't uur van haren pelgrimstocht gekomen: zij deed het 's morgens na het einde der mis. De ‘Twistappel’ hield haar in zijne ketenende macht met al het niet ontworstelbare van sommige dingen, waarin wij roekeloos begonnen zijn belang te stellen. De menschen merkten het reeds op - wat wordt er buiten in de doode eentonigheid van het bestaan niet opgemerkt? ‘De nonne doet den ommegang,’ zeiden de buren schertsend tot elkaar.

‘Wij zullen eens haar schoenen vegen,’[1)] sprak het werkvolk, tuk op drank.

‘Dat kunt ge maar met eere, wanneer zij op het erf komt,’ werd er opgemerkt.

1) Als er iemand bij een in aanbouw of in herstelling zijnde huis komt, nadert een arbeider of metsersknaap met eene vod, die hij over de schoenen van den bezoeker wrijft. Deze moet dan op jenever trakteeren.

Op 't erf gaan deed ze niet; maar kijken, half dralen in 't voorbijgaan kon ze wel.

Het was een gevolg van hare eenzaamheid, dat Fernande daar, waar zelfs de mogelijkheid van opspraak zonder grond haar niet inviel, zich zoo luttel bekommerde om de openbare meening.

Ja, zij keek naar dat huis; het wekte dubbel hare nieuwsgierigheid op om zijn geschiedenis en zijn bestemming thans: het was voor haar geboorte - een weinig van de straat verwijderd met een ijzeren hek er voor - reeds gebouwd en nooit bewoond geweest. Duquenne en zijne vrouw hadden er vaak van verhaald: Twee rijke zonderlinge kerels, jonkmans, altijd samen, onafscheidbaar, hadden het laten optrekken: groot, vierkant, met twee verdiepingen en eene galerij van sierlijke kolommetjes boven het dak, reuzenvazen op de hoeken en beneden een perron met dubbele deur. Modern, helder als een glaslantaren zag 't er uit. Die broeders zouden 't saam bewonen, er hun leven eindigen. Doch voor een punt van bijzaak in de binnen-ornementatie was geschil ontstaan. Geen van de beiden wilde toegeven. De twist werd vijandschap, door koppigheid gevoed. Een scheiding volgde. Het huis bleef onbewoond.

Fernande had het anders nooit gezien dan door de murwe planken heen, die 't ijzeren hek beschutten, met het pleister van de muren af; met onkruid op de stoep; met hooi, dat door gebroken ruiten keek: het werd voor bergplaats van den overvloed des oogstes

door den boer van daarnaast gebruikt. Het was als rustte een vloek er op, zoo akelig zag 't er uit. En de leelijke naam van ‘Twistappel’ door 't volk er aan gegeven, was berekend om onafgebroken te doen denken aan de broosheid van wat rotsvast scheen, te manen aan de dwaasheid van het arm menschelijk hart, dat levenslange broedermin kan stuk slaan op een klip van beuzelarij.

De lente was dit jaar bijzonder mooi. Uitbundig bloeiden de boomgaarden, het dakenrood in witte wolken hullend; boven de ringmuren van het buitengoed staken de trossen der seringen overvloedig uit, paars en blank, en de goudregen schoot er naast zijn rijkdomstralen naar beneen.

Doch naar dat alles keek Fernande niet. Zij sloeg slechts den vooruitgang der herstellingswerken gade: planken lagen over modderplassen op het beluik: moortel werd gestampt in bakken; karren voerden steengruis weg en zavel aan; op het geruite open balkendak zat de schrijnwerker; in de goot was de loodgieter bezig; de truweel tikte eentonig, ouden baksteen reinigend. Een man, in betere kleederdracht dan de arbeidslui, stond in hun midden soms, potlood-aanteekeningen makend in een boekje, dicht aan 't oog gehouden, of hij deelde, kort gebiedend, zonder een enkel woord te veel, zijn bevelen uit.

Weldra was al het grof werk gedaan, de metsers en de dienders weg; de groote ramen spiegelblinkend ingestoken; op het voorplein werd een bloemenperk

aangelegd: al kleine serreplantjes uit een teil kunstmatig in den grond gezet; en zijds aan 't ijzeren hek geplant stond een heele driehoek van hoogstammige, geënte rozelaren met hun namen op een geel stukje hout, dat bengelde aan den stam.

Op 't eind van Mei was gansch de gevel geschilderd in frissche rozenkleur met witte lijsten rond de vensters, en de vensters zelve wit. En 't zag er alles frisch-aanlokkend en gezellig uit, toen ook de witte ragfijne, met dichte waterlelies overweven gordijnen hingen, en de belknop en de houwvasten van de dubbele deur als goud uitblonken in de morgenzon.

Op een ochtend (1 Juni, maand aan het Heilig Hart gewijd, wanneer de dagelijksche mis om zeven uur aanvangt,) zag Fernande uit de kerk terugkomend een verhuizingwagen op het voorhof staan. Zij schrikte als was 't iets ongewoons, iets onverwachts. Kachels werden afgeladen, stoelen binnengedragen. En ditmaal was ze schuw, werd ze bang; zij dorst bijna niet kijken, maar ze zag toch met een schijn sierbladeren en eene wieg boven op den wagen staan.

Het kindje leefde dus nog immer! Het had den datum, waarop zijne geboorte was verwacht geweest, een paar maanden overijld vervroegd, een heelen tijd reeds was zijn moeder dood!

Er kropte een leed in hare keel. Hare voeten maakten haast hier gauw vandaan te komen.... Zoo ze eens Mathijs ontmoeten mocht!

Persoonlijk had ze nooit iets tegen hem gehad zoolang Esther leefde. Na dezer dood, in haar verbolgenheid, in de vlijmende smart harer godsdienstkwetsuur, had Fernande hare ouders opgewonden tegen hem en dit haar niet genoeg zijnde, was zij heldhaftig zelve strijdlustig, onversaagd vooraangetreden. Iets drong ze 't hare bij te brengen in de reprobatie, die in den familiekring zijn deel geworden was. Zij liet hem zeggen, dat ze een afschuw van hem had, hem niet meer aanzag voor haar broeder, dat ze hem verfoeien zou, zoolang zij ademde en hem verbood haar bij gelegenheid te groeten op de straat.

Op dezen banvloek was geen antwoord aangekomen, evenmin als Mathijs een enkelen stap had aangewend om met zijn schoonouders den vredezoen te wisselen. En indien hij Vroden, hunne woonplaats koos tot zijn verblijf, zoo moest het wezen, omdat de lucht er gezond was of de gelegenheid gunstig en hij het noodig oordeelde zijn tenger spruitje, aangebeden kind, uit den dompigen dampkring van eene fabriekstad als Gent te verwijderen.

Fernande vluchtte dus letterlijk voor eene mogelijke ontmoeting van hem weg en was nochtans zoozeer vervuld met al 't geziene, dat ze ter nauwernood in het bureau haar vaders aangekomen, nog met hoed en mantel aan, geheimzinnig de tusschendeur, die hen van de commiezen scheidde, toestak om hem gefluisterd, zenuwachtig, zichtbaar aangedaan, mede te deelen al 't geen zij had waargenomen.

IV

‘De voet gaat waar het hart hem stuurt,’ zegt een Oostersch spreekwoord.

Fernande keerde er weer, schoon ze 't niet wilde doen. Zij wilde niet, zij nam zich voor den Kildebarm te schuwen en zij sloeg het pad in voor ze 't wist. Zij werd al stouter, al geruster zelfs, naarmate zij opmerkte, dat er geen gevaar bestond Mathijs te ontmoeten. Hij had het ook zoo druk met zijn bestuurszaken in de stad. En ongevraagd vernam zij 't een en 't ander over hem, door Tonia hun oude, babbelzieke keukenmeid.

Hij kwam zelfs niet dineeren thuis; van 's morgens vroeg trok hij per velo heen en keerde eerst 's avonds weer. Het kind was aan een min toevertrouwd; het leefde als een egel, die zijn wintersluimer slaapt, bijna aldus, want voedsel nam het wel. Maar 't lag verdoofd steeds in de watte in een glazen toestel, dat gelijken warmtegraad behield. Gezond was het en 't meisje had het lief. De vader was er dol op, zat er bij, zijn ademhaling ga te slaan gedurende al den tijd, waarover hij beschikte thuis....

Weldra vernam zij, dat het kindje groeide en zich ontwikkelde, dat er meer leven in hem kwam en 't uit zijn glazen kooitje komen mocht.

De zomer was heel heet en Juni liep ten einde. Met den avond trokken de hooiwagens voorbij, omzwermd door wolkjes muggen. Het was alsof de ladingen van

't krakend-droge hooi de warmte medebrachten, die tot hun rijpheid had gediend, alsof hittewalmen zich er uit over de huizen en de straat verspreidden.

Fernande keek omhoog naar al de gevelvensters van den Twistappel: een was er thans met een beschuttings-raam van fijnen ijzerdraad voorzien, tegen de insecten in den nacht.

Daar was het zeker, dat het kindje lag.

En bitterheid rees op in haar gemoed: al deze zorgen, al die liefde en toewijding voor zijn vergankelijk lichaampje, niets voor zijn arme zieltje, niets voor hierna!

Zij luisterde immer, of ze 't schreien hoorde.

Neen.

‘Ik weet hoe 't kleintje van mijnheer Mathijs heet,’ zei eens Tonia en heel naïef voegde ze er bij, ‘ik meende, dat een kind, dat niet gedoopt is, geenen naam had.’

Een nieuwe steek in het hart van Fernande. Het was dus in 't dorp geweten, dat het kind uit de gemeenzaamheid der kerk gesloten was, die schande bleef de familie niet gespaard!

‘Hoe heet het?’ vroeg Fernande, enkel voor't genot van hem te spreken, want ze wist het wel.

‘Het heet.... het heet? O ik zou 't soms wel tien-maal noemen!’ zei Tonia, die 't spoor van hare wetenschap nu eensklaps bijster was.

‘Gaspard,’ hielp haar Fernande.

‘Is er alzoo een heilige?’ zei Tonia om minachting te toonen.

’Een groote nog, zelfs een van de Drie Koningen.’

Tonia schudde 't hoofd: ‘Wat zullen wij hier nog beleven!’ zeide zij. ‘De tijd van Antichrist breekt aan, de wereld gaat ten onder.’

Op dit veld van bespiegeling volgde Fernande haar niet; maar pijnlijk kwelde haar de vraag, wat of er van haar zuster was geworden en wat of er kon te doen zijn om de ziel van 't kind in alle eeuwigheid te redden.

‘Niets!’

En werkeloos moest ze toezien in den nood.

‘Waar gaan de zielen heen dergenen, die zonder doopsel sterven?’ vraagt de catechismus en hij antwoordt: ‘In een onderaardsche plaats bij de aartsvaders, waar zij het aanschijn Gods derven, en noch vreugd noch lijden kennen.’

Fernande schrok bij de gedachte, de koorts rilde over haren rug en deed haar lippen beven.

Het eenig kind in de familie en hem zulk een lot beschoren, als de glorie des hemels de zijne kon worden!....

V

't Was stikkend heet geweest: de zon had den ganschen dag op de daken gebrand, op de kasseien

‘geketterd,’ het zand doen gloeien, de bladeren verschroeid, het koren doen gelen. Nu ging de dag ten einde in zonnewalm en rooden zonnegloed.

Met bloote borst, in hun hemdsmouwen, in linnen broek, barvoets, den grooten stroohoed op het hoofd, keerden werklieden, met hun alem, van de dagtaak terug. Kindermeiden drentelden op sloffen met lastige kleinen voor de deur of langs de straat. Een matte loomheid lag op al wat leefde en dorstte naar verademing, naar vocht, naar drenking en naar koelen wind. Alleen de roode geraniums in 't bloemenbed op het erf van den Twistappel vlamden rood, vermetel, zich vermeiend in die dorheid, in dien gloed. De seringen waren uitgebloeid en hieven stijf en recht hun bruine zaadtrossen omhoog op 't donker, harde groen, om geenen tooi, om geene schoonheid meer bekommerd in 't volbrengen van hun rijpingsplicht.

Fernande kwam langs de straat, traag, slenterend. Zij had de zware kripkleeren afgelegd, hield een witten parasol, waarop de avondstralen roze tinten schoten, in de hand en droeg een licht mousselinekleed, wit en zwart geruit, dat hare slanke gestalte omsloot, en de buitengewone dunheid van haar middel opvallend deed uitkomen. Er lag iets zoo bescheiden-sierlijks in die kleeding, iets zoo kalms in heel haar wezen en haar gang, dat zenuwstillend aan de non herinnerde, die haar gebaren en haar tred berekent op de zwakheid van den lijder, dien ze verpleegt; iets aangeboren-

nobels ook, en een natuurlijke elegance, nog verhoogd door duren snit en kundigen naaisterssmaak.

Als immer keek zij op naar 't huis, naar 't raam met het beschuttend weefsel er voor.

Een stap kwam achter haar, iets anders dan een gewone stap, een stap, die haar 't bewustzijn gaf van wat gewichtigs, dat gebeuren ging, dat naderde en haar in beslag zou nemen, als het voorgevoel van een beslissend levensoogenblik....

Zij trilde zonder grond doch hield zich schijnbaar onverschillig.... het was bij haar, het trad voorbij....

En ze zag de min, herkenbaar aan de groote, zwarte strikken op haar rug.

Deze had een sleutel in de hand en opende het hek. Toen keerde zij zich om en keek Fernande in het aangezicht. Zij was zeer jong, zeer frisch, met iets braafschaapachtigs in het gelaat, genaakbaar, zelfs aanlokkelijk.

En Fernande richtte het woord tot haar, onwetend, onberekenend; zij wilde het niet doen en deed het toch. Z i j was het niet, bepaald, het was dat andere in wier macht zij zich gevoelde, het noodlot, dat haar dreef.

En zij vroeg aan het meisje, schoon ze dit wel aan de smaad-livrei kon zien:

‘Zijt gij de voedster van den kleine?’

‘Ja.’

‘Hoe stelt hij het?’

‘Goed, 't is een mol, een zalm, hij rolt vooruit,’ en moederfierheid schitterde.

‘Ik ben zijn tante,’ sprak Fernande.

‘Kom dan toch binnen, juffrouw of madame,’ zei het meisje, zich achteruittrekkend, en door eene van die onverklaarbare ingevingen, welke de domsten soms pijlsnel over een hun onbekenden toestand voorlichten, intuïtief op de hoogte gebracht: ‘Mijnheer is niet thuis, hij zal vandaag zelfs later dan gewoonlijk daar zijn, hij heeft de keukenmeid gewaarschuwd.’

Fernande stelde een voet op 't erf, toen deinsde ze achteruit: ‘Neen, dank u,’ zei ze, ‘neen.’

Het viel haar hard, de band des bloeds trok haar naar boven bij het kind, een oogenblik slechts, enkel om 't aan te zien, zijn trekken in haar visioen te prenten, anders niet.... maar de vader? Zij had hem diep gekrenkt, hem van haar afgestooten. Het was als een moreele roof, die blik op 't kind; een onbescheidenheid om 't in zijn afzijn te bespieden.... ‘Neen, neen,’ herhaalde zij.

En daar het meisje nogmaals aandrong om den schat, dien zij in borg hield, trotsch te toonen: ‘Een andermaal,’ beloofde haar Fernande en 't woord ternauwernood uit haren mond berouwde zij 't.

Zij hield de ontmoeting voor haar zelve, sprak er niet met hare ouders over, want zij schaamde zich over de onvereenbaarheid van haar gezegden en hare handelwijs: geen enkele gelegenheid liet zij voorbijgaan zonder smalen op 't gebeurde en op 't gebeurende bij haren zwager, alle solidariteit met hem en met zijn

kroost verloochenend, en 't maakte een deel haars levens uit te weten wat er omging in zijn huis! Zij was derhalve zeer verwonderd, toen zij 's anderdaags met de middagpost een briefje kreeg van hem. Het luidde:

‘Lieve Fernande,

Ik heb vernomen, dat gij uw neefje wenscht te zien, de kinderkamer staat open voor u, kom vrij, wanneer 't u lust, ik ben den ganschen dag van huis. Uw broeder,

MATTHIJS MATHIJS.’

Een hevig rood wolkte op haar aangezicht, intens, langdurig met een gloedgevoel; een steek van zelfverwijt, van minderheid in 't hart, gemengd met een oneindig weebewustzijn en een zoet gevoel, een smelting van de ijskorst van haar toorn in zondig eischen om vergiffenis.

O hij was beter en grootmoediger dan zij, hij haatte niet, hij schonk pardon, hoe groot ook wel haar hoon en haar beleediging geweest waren. Het was de zwaarste straf die hij haar op kon leggen, en met ootmoed nam ze 't aan, dat hij haar als een heethoofd behandelde, ontoerekenbaar voor hare woorden en haar gramschap....

In eens nam zij 't besluit, ja ze zou gaan, hem toonen, dat ze leedwezen gevoelde en evenzeer

tot verzoening was geneigd als hij. Maar hem ontmoeten zou ze niet. In zijn afwezigheid zou zij het kind bezoeken, 't arme schuldelooze schepseltje, dat niet de misopvatting zijner ouders helpen kon, en een gedachte flitste in haar, een ontwerp: het doopsel!.... rasch verworpen als een te begane onkieschheid... en toch?... neen, neen, het was z i j n zoon, hij bleef er meester over....

VI

Zij hield het heimelijk voor hare ouders nog, maar ging er heen, na 't lof, den omweg makend langs den Kildebarm, waar 't zomerwater, laag, zonder strooming, kristaldoorzichtig en toch donker, sluimerde onder 't lommerspreidend groen; het smalle pad, dat kronkelend liep door 't korte, zonverzengde gras, was hard getrappeld als een dorschvloer. Links was men aan het korenpikken reeds en zuchtte zwaar het snijdend ijzer in kadans door 't droge, rosse roggeveld; ‘'t sjink 't sjink, 't sjink!’ klonk regelmatig, kort en scherp, het slijpen van een stomp geworden zeis.

Fernande was een weinig zenuwachtig, ontroerd reeds door hetgeen gebeuren zou. In haar overtuiging deed ze een bedenkelijken stap, behaalde ze een zegepraal op rechtmatige verbolgenheid, en dieper nog in haar gemoed gevoelde ze een teederheid, een trek van

bloedverwantschap, een beschermingszucht voor 't moederlooze, hulpbehoevend schepseltje, ginds op dien boven, gansch den dag slechts aan betaalde zorgen toevertrouwd. En nog een trede lager dalend in haar hart, in 't donker hokje, waar de hand van onderzoek zoo zelden toestemt om 't gewetenslichtje, leelijkheid veropenbarend, aan te steken, giste en ontdekte zij wel iets meer: de gruwende nieuwsgierigheid naar al wat monsterachtig is op stoffelijk of op zedelijk gebied, dat wel de zenuwen griezelen doet, maar waarvan de blik onmogelijk zich af kan wenden; 't gevaar, de hachelijke toestand van een menschelijk wezen aan het ergste dreigement van 't noodlot blootgesteld: een kindje zonder doopsel zou ze zien, met erfzonde besmet![1)]

Schoorvoetend volgde zij haar baan, en keek naar haar verlengde schaduw die, in reeds verlaagde zon, getrouwe leidster, haar vooruittrad. Een aarzeling beefde door haar beenen, misschien, indien het ijzeren hek gesloten was geweest, zou 't haar aan moed ontbroken hebben om aan te bellen.

Het stond een weinig open: een groote, magere, bejaarde man was werkzaam op het binnenerf met gansch onnoodig harken in het mulle padzand, dat geen kronkels houden kon en onbehagelijk onder zijn neus oppoeierde.

1) Ter streek worden de kinderen niet later dan een dag of hoogstens een paar dagen na hun geboorte gedoopt.

Fernande ging voorbij aan het symmetrisch en veelkleurig modern puddingpark, en 't gloeiend kolenvuur van het geranium tom-pouce-bed en knikte even den tuinman sprakeloos toe. Hij nam de muts af en vond afleiding in haar bezoek om 't werk te staken, met zijn mouw het aangezicht af te vegen en haar achterna te zien.

De rozen, op hun hoogen stam geënt, verspreidden in een driehoek zoeten ademgeur; de bijen, altijd vlijtig, gonsden er nog rond; de zonne speelde tusschen 't harde groen aan de slappe, jonge scheuten roodachtig getint, evenals op de scherpe kloeke doornentoppen en drong tot in de fulpen bloemenharten door en deed ze vlammen van genot en zomeravondlust.

Maar nog voordat Fernande de stoep opstapte en op den belknop duwde, ging de deur langs binnen als van zelf open en verscheen in de wijde ruimte het bekend, verwelkomend gelaat van de keukenmeid.

‘Kathelijntje!’

‘Juffrouw Fernande!’

Zij kenden elkander wel: het ongeveer veertigjarige meisje, uit een naburig dorp herkomstig, was door Esther op het tijdstip van haar huwelijk naar Luik medegeleid geweest. Recht en fiks was Kathelijntje met een wit mutsje op, kraakzindelijk, de twee hielen in het loopen dicht bij elkaar gehouden, de voeten aan de teenen, waaiervormig, wijd uiteen, welke wijze van stappen men ter streke ‘fransen’ noemt en die een

zonderlingen zwaai aan gansch de bewegende gestalte bijzet.

Kathelijntje deed hare sloffen uit aan de trap en verzocht de bezoekster vooraan te willen treden. Wat geschiedde.

Ongetwijfeld was het meisje op die komst voorbereid. De bovenverdieping was door een breede gang, met een raam op ieder uiteinde in twee deelen gesplitst: links twee ruime slaapkamrs met een kleed- en kapkabinet er tusschen, alle drie ineenloopend; rechts twee salons met dubbele deuren, beide ook in verbinding door een middenplaatsje dat tot kinderkamer was ingericht. En daar het huis uit een teerling bestond, toegangelijk aan alle kanten voor lucht en zon, zoo waren ramen overal gemaakt en was het helder als een serre, alvorens 't groen er in, verduisterend, opgeklommen is.

In 't middenkamertje dus zat de min met wieg en luiermand. Zij had het kindje, wakker, op den schoot, stond op en hield het aan Fernande voor.

'Un trait nous fixe,' heeft een Fransche, naturalistische schrijver ergens gezeid.

Een beweging van weerzin of toenadering kan over onze antipathie of sympathie voor 't leven lang beslissen.

Indien de kleine Gaspard, schuw, 'vreemd,' zooals het heet, terugspartelend bij den aanblik der hem onbekende, was aan het schreien gegaan, wat heel natuurlijk ware geweest, zou Fernande hem met het beangstigend medelijden en de onheilspellende benieuwd-

heid, welke zijn betreurenswaardige toestand van godverstooten heiden bij haar opwekten koel hebben bejegend, misschien zonder dat de snaar der liefde in haar zou hebben getrild. Het was heel anders: nauw kwam ze nader of hij helde hunkerend naar haar, met het onzeker tastend handje vooruit, tot elks verbazing: ‘Ha! ha!’ pruttelde hij en zij moest hem op den arm nemen.

‘Maar kijk!’ zei Amelie, de min.

‘Maar zie toch eens ‘riep Kathelijntje uit.

Fernande was zoo zalig aangedaan, een dauwdrop glinsterde in haar oog; zij beet op hare lippen, ademend luid door haar neus. En ofschoon het onmiddellijk daarop bleek, onder den schaterlach der twee bedienden, dat Gaspard 't enkel op 't geflikker van haar gouden broche had gemunt, naar welke hij met de vingertjes greep, toch had hij tevens hare ziel aan hem geboeid met eene gouden keten, waarvan nooit in het vervolg nog eene schakel der toewijding los zou gaan.

VII

Kathelijntje was als dienstbode eene van die gekende parels, wier reputatie niet meer betwist wordt, welke de gelukkige bezitter de eerste is om te roemen; eene die men hem benijdt; die afgunstigen of in nood verkeerenden trachten ‘uit te trekken’ met beloften van hooger loon, van beduidender voordeden, met de

schittering van meer fooien, van veel meer nieuwjaargeld.

Kathelijntje was eene dergenen, welke het luid verkonden, hoezeer zij aan hun meesters verkleefd zijn, pralend met wat zij elders weigeren uit trouwblijvende toewijding; die ophef maken van haar eigen deugd en het talent bezitten zich als onontbeerlijk aan te stellen; behartigend al de belangen van het huis in 't oog der huisgenooten en bevriend toch met het strijdig element: de leveraars. Niet nawegend, waar er gewicht te kort is; nimmer afdingend; en ook niet vittend, als de slager knokken geeft mits er maar goed vleesch bij is, zonder angst voor het verzwaren van de rekening.

Mijnheer had het te druk; hij zag niets na in de berusting van zijn betrouwen in haar.

Iets stond vast: Kathelijntje stelde goed en bloed te pande voor hare naastbestaanden: haar vader Petrus, hare zuster Marie, kortweg Mie geheeten. En daar er een tuinier noodig was op het landgoedje te Vroden, had zij haar vader doen komen; en daar tot dusverre het geheim nog niet ontdekt is om den grond zonder arbeid van onkruid vrij te houden, zoo was Mie er bestendig te zien met krabber en houweel. Zij hadden dus beiden gereedelijk hun geboortedorp verlaten en woonden in een huisje even buiten 't hek, doch nog behoorend bij 't geheel.

‘Och, het staat toch ledig, mijnheer, en 't is een eerste hulp in tijd van nood zoo iemand van eigen volk dichtbij te hebben,’ had Kathelijntje gezeid.

Van pacht betalen was geen spraak geweest.

En toen ze er gansch ingericht waren had ze weder gevraagd:

‘Mijnheer, er is zoo licht een overschotje van eten, niet de moeite waard om 't aan arme lui te dragen, mag ik, als 't u belieft, 't aan vader of aan Mie meegeven, alle baten helpen en ze zullen dankbaar zijn.’

Hij had geknikt in toestemming.

Marie bracht: een korf mede, welke in 't begin ledig terug moest keeren, maar van nut thans bleek. Dra werd de zaak echter nog vereenvoudigd: aangezien ze er beiden waren en Kathelijntje gaarne eene ‘aanspraak’ had, aten ze 't overschot ter plaats op. Maar vleesch kan niet genut worden zonder brood. Het komt toch zeker op geen korstje aan! Dat kregen ze ook en een pint bier er bij. Zoo gebruikten zij er allebei hun avondmaal. Uit een rest van kieschheid echter zaten ze niet aan en kregen zij geen bord. Met een mes sneden ze 't vleesch op hun brood, in de hand gehouden.

Zij vertrokken slechts toen mijnheer binnen was. Vooreerst stopte Petrus nog eene pijp, dronk zijn glas schier ledig - er beleefdheidshalve, als welopvoed buitenmensch, een kleinen klak inlatend. Mie ging recht door 't hek. Vader scheen nog iets in den stal te doen te hebben en wie bij zijn henengaan de vod, die zijn korf bedekte, had mogen oplichten, zou overtuigd geweest zijn, dat de blijkbaar zoo onnoodige korf er toch noodig was. Hij zou er gereed getrokken boonen, een

bloemkool, een groene kool of zelfs een zwarte, een steenkool in gevonden hebben. Een moestuintje hadden ze zelven niet, de groenten stonden hier te bederven en brandstof kost duur.

VIII

De kleine Gaspard was een heel tenger kind, al meende Amelie in hare moedermin het anders. Hij had bestendige zorgen en voorzorgen noodig.

Wekelijks kwam een dokter uit de stad naar zijn toestand omzien. Deze schreef zijn levensregel voor. In den dag moest hij wat in de lucht, na een bepaald uur binnen blijven en het was uitdrukkelijk verboden hem in de keuken te laten vertoeven. Amelie mocht hem nooit verlaten en had bevel haar maaltijden boven te gebruiken. Kathelijntje droeg haar, grommelend, haar eten, maar viel uit:

‘Welk een omslag toch! wat al onnoodige en lastige beslommeringen! Zie eens de boerenjongens, men laat ze liggen, alleen in hun wieg, als ze klein zijn; later kruipen ze over den vloer of rollen in 't zand en ze zijn gezond als blieken.’

Uit ontzag werden echter de voorschriften nageleefd gedurende den dag. Maar 's avonds, 's avonds! o toen was het erger, en toen hoefde er heldenmoed toe voor Amelie; zij had haar avondmaal gebruikt; de kleine

sliep; Petrus en Mie hadden hun dagtaak volbracht; de zomeravond duisterde in en bracht verlangen en verveling mee. De deuren stonden alle open en van uit de keuken klonk de holle, landelijke spreektoon van Petrus, schetterde het scherp gebabbel van Kathelijntje, galmde de trage zegswijze van Mie zoo gezellig verlokkelijk in 't oor der jonge meid, in streng arrest gevangen!

Na 't maal kreeg zij, als een te mesten kip, nog een groot bord pap, een mengsel van melk, beschuit en bier, met veel suiker, en toen Kathelijntje haar dat bovengedragen had en zich weghaastte, naar de zeilsteenen in de keuken aangetrokken, kon Amelie haar hunkerend, wanhoopvol achternakijken. Nu was ze zeker van geheel den avond geen mensch meer te zien, tenzij mijnheer, die, uit de stad teruggekeerd, zijn zoontje nog een zoen kwam geven. Hij keek haar nooit aan, richtte nooit het woord tot haar, wat bij een zekere krenking van geringschatting, na zijn vertrek, het troostelooze harer eenzaamheid nog scherper voelen deed.

Op een avond hield zij het niet langer uit; het scheen alsof er beneden iets belangrijkers dan naar gewoonte werd verteld, of hare haking naar gezelschap sterker drong; Gaspard sliep zoo rustig, met gelijke ademhaling en de twee vuistjes, dicht gekneld, tegen zijn aangezichtje. Waarom zou hij nu wakker worden? Hij had het tot dusverre op dit uur nog niet gedaan.

Amelie had haar eten gekregen en wachtte mismoedig op hare pap.

In eens sprong ze van haar stoel op, sloeg een laatsten blik in 't wiegje, spartelde hare sloffen uit en ijlde de trappen af met de geruischlooze haast eener kat:

‘Hier ben ik!’ zei ze eensklaps in de open keukendeur verschijnend met op het aangezicht de lachende, gewichtige uitdrukking van iemand, die, in banbreuk, stout grevaar en blaam trotseert.

‘Hier ben ik!’ zei ze nogmaals aan de drie heel kalm opkijkenden.

‘Dwaze,’ antwoordde Petrus, ‘ge moest het al lang gedaan hebben.’

‘Ge zijt toch zeker geen konijn, dat men naar willekeur in een kot sluit,’ meende Mie.

‘Ik mocht niet ‘kikken of mikken,’[1)] viel nu Kathelijntje in, ‘als meerderman spreekt, moet minderman buigen, maar 'k zou 't al lang ontloopen zijn in uwe plaats. Wat kwaad kan dat, in Godsnaam, toch dat ge bij ons wat zit?’

‘De rijke menschen hebben te veel noten op hun zang,’ hernam Petrus het hoofd schuddend.

‘En al schreeuwde hij nu eens wat ook,’ zei Mie, ‘hij zal er zich niet mee bezeeren,’

Marie geleek op Kathelijntje, maar zij was grooter, grover, boerscher, trager in gebaren en spreektoon.

1) Geen woord spreken.

Petrus was een man op leeftijd, afgewerkt, zeer hoog van gestalte, mager. Zijn aangezicht scheen breeder dan het lang was; diep loerden de grijze rosgespikkelde oogen uit hun scherp afgeteekende kassen; de kaaksbeenderen sprongen vooruit; de neus was klein; vleezig-bobbelig op den tip, en het gebit, schier nog onbeschadigd, kloek.

‘Ik kom mijn pap hier eten,’ zei Amelie, wat ongerust, bestendig 't oor leenend of zij het kind boven, of mijnheer aan 't voorhek niet hoorde.

En dra spraken zij van juffrouw Fernande, dat die er nu dagelijks kwam, dat ze het kind zoo lief had en Gaspard haar zoo goed kende.

‘Och, ze was zoo aangedaan, de eerste maal dat ze hem zag,’ vertelde bij herhaling Amelie, ‘ze had de tranen in de oogen.’

‘Zorg goed voor hem, zei ze bij 't henengaan, mij een groot zilverstuk in de hand glijdend.’ Deze bijzonderheid had de min het meest en hartveroverend getroffen.

‘Alle zorgen voor 't lichaam, geen enkele voor't arm zieltje,’ zuchtte Mie.

‘En wat moet juffrouw Fernande afstaan, als ze dat ellendig schepseltje, het kind van hare zuster, aanziet, zij die eene van de “goede”[1)] is!’ zei Petrus.

‘Amelie, zijt ge daar alzoo volkomen gerust in?’ vroeg Mie eensklaps rechtstreeks schier verwijtend tot de min zich richtend.

1) Godvreezende.

‘Gerust en niet gerust,’ antwoordde Amelie hare pap etend in een zeer achtelooze houding: een elleboog op de tafel, een been op den grond, een ander wijd van daar op de sport van een stoel. ‘Gerust en niet gerust,’ herhaalde zij. ‘In 't begin, toen hij zoo zwak was, heb ik meer dan eens gegruwd; hij was maar de oogjes toe te duwen en.... niet gedoopt zijn!’

‘In den nood mag een iegelijk doopen,’ beleerde Marie, doorgaans spreukrijk gevat, en die vroeger den eersten prijs van den catechismus had veroverd.

‘Wie zou dat durven als de vader 't verbiedt!’

‘Ik,’ zei Mie, manmoedig, ‘als ik zien zou, dat er gevaar bij is,’ verzachtte zij de stoutheid.

‘A ja, als er gevaar bij is!’ herhaalden de drie anderen in eensluitende echo.

‘Petrus, wat hebt ge aan uwen vinger dan?’ vroeg Amelie, bemerkend, dat er een zeer vuilgeworden linnen lap rondom gewonden was.

Aller blikken richtten zich in eens naar dat lapje.

‘Ik heb de ‘ale,’[1)] zei hij.

‘Het zal van den eenen vinger op den anderen overgaan,’ voorspelde Amelie, ongenadig in hare oprechtheid.

‘Ik weet het,’ antwoordde hij met nadruk, ‘ik weet het, Amelie, maar naast het kwaad staat immers de remedie.’

‘Welke remedie?’ vroeg ze, hem met dwaze schaaps-oogen aanstarend.

1) Soort van lichte verzwering.

‘Amelie! Amelie!’ zei hij, verwijtend het hoofd schuddend bij het hooren uitspreken van eene dergelijke enormiteit van onkunde, ‘ik geloof waarlijk, te oordeelen naar uwe domme vragen, dat ge bij geen Christene menschen zijt opgebracht.’

De min lachte verlegen, niet wetend of ze 't euvel op moest nemen dan wel.

‘Ik zal 't u leeren, als ge 't nog niet weet,’ sprak Mie, ‘ale moet met ale[1)] genezen worden.’

Amelie lachte weer, ditmaal hartelijk.

‘Welnu, niets gemakkelijker om aanschaffen dan dat, ge moet maar uit den beerput scheppen,’ zei ze.

‘Onnoozel schepsel,’ viel nu Kathelijntje in, ‘het vocht, dat dienen moet om er den zeeren vinger in te houden, hoeft immers elders gestolen te wezen, anders mist het alle kracht.’

‘En de diefstal moet onbemerkt en ongeweten blijven,’ volleerde haar Petrus.

‘Mijnheer is daar!’ klonk het verschrikt uit aller mond, bij 't hooren van een fietstromp, onmiddellijk gevolgd door een familiaar gereutel of licht gekraak van 't zand op het voorhof. En allen stoven uit elkander.

Amelie was reeds boven en zat bij de wieg, toen Kathelijntje, recht en fiks, de altijd brandende lantaren in de hand houdend, de voordeur opende met gullen lach en 't welkomwoord.

1) Ale - Beer.

‘Hoe stelt het Gaspard?’ vroeg hij.

Dat was altijd zijn eerste bij het binnentreden.

‘Goed, goed, het kan niet beter.’

‘Hij heeft toch zijn wandeling gedaan? het weder was gunstig.’

‘Ongetwijfeld,’ zei Kathelijntje.

‘De min heeft hem toch zeker niet alleen gelaten?’ onderzocht hij nog in zijn vaderlijke bezorgdheid, ofschoon zeker van een gunstig antwoord.

‘Mijnheer, welk een veronderstelling!’ zei Kathelijntje, de lippen vooruitstekend en met een bruusk bewegen van den elleboog naar omhoog.

En, gerustgesteld, ijlde hij boven bij zijn kind, terwijl Petrus nog even met zijn ledigen korf in het kolenhok ging en de twee zusters hem, stilzwijgend, in de onvolkomen duisternis van een schoonen zomeravond aan het zijpoortje afwachtten. Kathelijntje grendelde het, na hun vertrek, en trad weder binnen langs de achterdeur, die ze ook zorgvuldig sloot.

IX

Zoo kwam het einde van September aan, met storm en vroege koû, met mist en regenvlagen. De avonden werden reeds lang. Na het lof viel de steeds vervroegende duisternis in. Fernande's ouders wisten thans, dat ze eene gewone bezoekster van den Twistappel was en

misprezen 't zeer, haar vader vooral. Soms vloekte hij, uit de herberg - den ‘Steenput’ – teruggekomen en zei, niet tegen haar maar tegen hare moeder, dat het opspraak wekte en hij het haar beletten zou, desnoods met geweld, indien zijn zedelijk gezag daartoe niet volstond.

Hij deed het echter niet en sprak er met Fernande zelfs nooit over. En zij, van haren kant, leefde in spannende vrees voor hem; zij kortte haar bezoeken in, zorgde dat ze met het ontsteken der straatlantaarnen binnen, en aan haar schrijfwerk was.

Maar het kind, o het kind, het trok haar tot zich met de sterkte van 't moedergevoel: zijn lachje was haar leven; de warmte van zijn wangjes tegen haar aangezicht doortrilde haar zalig; de gezonde koelheid zijner bloote beentjes te voelen was haar een genot; zij kon niet laten er streelend-pletsend op te slaan, hem allerlei namen te geven, innig vleiend van leelijkheid: ‘dief, deugniet, aartsschelm, bandiet’ en ‘moordenaar.’

Bij het binnenkomen vloog zij er naar toe, drukte 't vast aan zich, bij 't henengaan kon ze er niet toe besluiten het aan Amelie over te geven. Reeds op de trap keerde zij nogmaals tot hem weder, aaide hem en sarde hem speelsch, zoodat hij, op den arm van Amelie van de pret opsprong.

Het knaapje was niet gedoopt. Dit hachelijk denkbeeld verontrustte Fernande voortdurend, hield den slaap verre van haar sponde, nadat ze op hare bloote knieën voor zijn geestelijk welzijn gebeden had:

‘Heere, geef hem de gezondheid voortdurend, opdat zijn zieltje niet verloren ga, schenk hem later de gratie zelf, uit eigen beweging, tot het waarachtig geloof terug te keeren, goed te maken de misdaad van een ander op hem begaan.’

De min deelde haar gevoelens van beduchtheid en, ofschoon stompzinnig en ontwetend, scheen zij soms door een inwendigen telefoondraad, van hart tot hart in heimelijkheid verbonden, onuitgesproken dingen te raden. Wanneer de kleine in zijn badje zat, heel naakt, heel rozig, spartelend met zijn voetjes, spelend met de spons en zij de houding van de toeziende tante gadesloeg, haar hem aanlachen zag, haar vervolgens een zucht loozen hoorde, hoofdschuddend, met de schaduw van een weemoedswolk over het blanke voorhoofd, toen zei Amelie brutaal:

‘Indien alzoo een schepselken eens eeuwig in de hel moest branden!’

‘Branden? Amelie, waarom zou het branden, een kind dat nog niets heeft misdaan?’

Fernande zei het op een toon van verontwaardigd verwijt, griezelend bij de gedachte-verbinding van tenger kindervleesch en zengend vuur voor zondenstraf.

‘A ja, omdat hij niet gedoopt is,’ meende de min.

‘Amelie, hebt ge uw catechismus niet geleerd dan?’

‘Waarom zou ik hem niet geleerd hebben gelijk een ander?’ kaatste de voedster deze vraag terug. ‘Als ik mijn eerste communie gedaan heb, kende ik hem van buiten.’

‘En hoe lang is dat geleden?’

Amelie keek naar omhoog, scheen uit het hoofd te rekenen, doch gaf het op en zei:

‘Ik kan het niet zeggen.’

‘Hoe oud zijt ge?’

‘Hoe oud? Dat weet ik niet, juffer Fernande, ik peins een jaar of twee en twintig,’ en ter volleding harer inlichtingen, noemde zij namen van enkelen uit het dorp met welken zij voor de eerste maal de heilige tafel genaderd was.

‘Waartoe dient het te leeren als men het gewetene dadelijk vergeet?’

Amelie haalde de schouders op, neergeknield bij het kinderbad met hare vingers in stoeiing bestendig water naar de borst van Gaspard sprenkelend.

‘Welnu verneem dan dat een kind, dat niet gedoopt is en het ongeluk heeft te sterven, voordat het de jaren van verstand bereikt, noch in de hel noch in het vagevuur noch in den hemel terechtkomt.’

‘Waar gaat het dan?’ vroeg Amelie, benieuwd opziende, en zij voegde er dwaas grinnikend bij: ‘op de wereld blijft het ook niet, want zijn lichaam wordt in den put gestoken.’

‘Spot niet met heilige dingen,’ berispte haar Fernande. ‘Waar gaan de zielen heen, dergenen, die zonder doopsel sterven?’ vraagt de catechismus en hij antwoordt: ‘in een bijzondere plaats bij de aartsvaders, waar zij in alle eeuwigheid het aanschijn Gods derven.’

‘En zij lijden geene folteringen?’

‘Neen, zij kunnen “natuurlijk” gelukkig zijn, maar niet “bovennatuurlijk” gelukkig.’

‘Dan zijn ze nog zoodanig niet te beklagen,’ mopperde Amelie, wier onontwikkeld denkvermogen niet subtiel genoeg was om te vatten al het hachelijke der voortdurende derving van het aanschijn Gods-zien, dit is: het niet aanschouwen van alle heerlijkheid, rechtvaardigheid en het ontberen van alle zielsgenot van eeuwigheid tot eeuwigheid, zonder hoop, zonder genade, zonder mogelijke verandering of zalige bevrediging.

X

‘Het zal gaan spoken!’ voorspelde Petrus binnenkomend in de vroegduistere keuken van een laten Octoberdag. Hij had de houten storen van de woning neergelaten en de staldeur dichtgedaan. Zijn klompen kletsten onheilspellend op de blauwe steenen en zijn altijd luide stem klonk hol. Aan het keukenraam was geen buitenluik. Vandaar uit zag men den zwaarzwarten hemel achter de half ontbladerde boomen, met eene kopergele streep er onder.

‘'t Zal gaan spoken!’ herhaalde hij, ‘hoort hoe het ruischt daarboven, 't is een hagelvlaag teweeg.’

Kathelijntje opende weder de deur en waagde het even haar hoofd buiten te steken en luisterend omhoog

te zien. Maar een weerlicht splitste de lucht in zig-zag vuur en sloeg met angstwekkende helheid binnen, al de voorwerpen in 't leven roepend, opnieuw ze pijlsnel in duisternis dompelend.

De aanwezigen maakten het teeken des kruizes. Met een grooten ruk ontvloog de deur Kathelijntje's hand, toeslaande, terwijl een donderknal de ruimten door-dreunde. De boomenkruinen werden hevig door elkaar gezwiept; water begon neer te pletsen.

‘Kathelijne toch!’ murmelde Marie, ook aanwezig, verwijtend, ‘in 't weerlicht kijken! ge riskeert, dat het u blind slaat. Waar is de palmtak, waar het wijwater?’ vroeg ze zenuwachtig, in de duisternis aan den wand rondzoekend.

Kathelijntje had het gevraagde dadelijk vast en sproeide het tegen onheil beschuttend vocht reeds rond.

‘'t Is de zomer, die van den winter scheidt,’ zei Petrus, weerwijs-sententieus.

‘Och Heere toch!’

‘Och jongens toch!’ jammerden de twee vrouwen, met de handen verschrikt gedrongen aan den borst; want de donderslagen en de lichtende scheuren van den hemel volgden de eene op de andere en de hagel trommelde met geweld tegen de ruiten en op den dom der trapkast aan, begeleid door 't nederrinkelen van gebroken glas.

Stappen vluchtten tevens naar onderen gehold en Amelie kwam binnen gestoven, met de vingers voor hare oogen:

‘O, ik ben schuw! schuw!’ weeklaagde zij. Tamelijk groote stukken ijs kleefden op haar schouders, smeltend reeds in de wol van haar kleed, een glasscherf rinkelde achterna aan haar rokzoom.

‘Schuw, schuw, dat ik ben,’ herhaalde ze in een hoekje vluchtend, terwijl de elementen hun woede onttoomden en de hagel langs de trap en tot in de gang moorddadig neersloeg.

‘Gauw, een gebed aan den heiligen Donatus,’ beval de tuinman, die het practische niet uit het oog verloor en wel wist wiens voorspraak hier de doelmatigste was; en Marie bad met eentonige, ietwat angst-sidderende stem: ‘O heilige Donatus, glorieuse martelaar, onze patroon, bid voor ons, opdat wij van alle schadelijke winden, hagel, regen, droogte, watervloed, van donder en bliksem bewaard worden en door een deugdzaam, christelijk leven eens mogen komen tot uw gelukkig gezelschap in den hemel, door Jezus-Christus, onzen Heer! amen!’

De stortvloed was te geweldig geweest om te kunnen aanhouden, bijna plotseling hield alles op, enkele luierig achtergebleven hagelkorrels hotsten nog de trappen af.

En in de stilte, die onmiddellijk volgde, spande Amelie, zelve ook onverwijld gesust, het altijd wakker moederoor.

‘Gaspard schreeuwt, hij is ontwaakt,’ zei ze.

‘Ga er bij, hij is ook schuw,’ raadde Kathelijntje.

Maar de schrik maakte zich weder meester van

Amelie's hart, met visioen van duisternis, van verwoesting langs de trap en onbekende rampmogelijkheden daarboven!

‘Voor geen geld van de wereld,’ verzekerde zij.

Zij zou ook niet veel tijd meer gehad hebben, ter voorkoming van een ongeluk, want na nog een paar wanhoopvolle oproepen van verlatenheid, ontstond een vreemd gerucht, gevolgd door een bots op den grond en daarna - het hachelijkste, wat men droomen kan na zekerheid te hebben van een ramp - volkomen stilte, onheilspellend hoorbaar-leeg.

‘Uit zijn wieg gevallen,’ zei Kathelijntje heel bleek, na de eerste oogenblikken van stomme vrees.

‘Dood, dood!’ kreet Amelie met verwrongen trekken.

‘Maar ga dan kijken,’ gebood Petrus, erg ontsteld, zich schijnbaar kloekmoedig houdend.

‘Ik durf niet,’ huiverde de min.

‘Ik wel,’ verklaarde Marie, stroeve, oude jongedochter, met een ijskorst rondom het hart, ontoegankelijk voor heftige indrukken, ‘ik durf, maar niet alleen, er moet mij iemand voorlichten.’

‘Och! en mijnheer die niet thuis is, 't zal al aan mij geweten worden!’ jammerde Amelie zelfbedducht.

‘Al die onnoodige woorden niet, wij zullen zien wat er van is,’ zei Petrus en hij nam de lamp af de tafel, waarvan Kathelijntje toeschietend, met het oog op den tocht, de pit wat naar beneden draaide. Zij en Amelie bleven in de duisternis zitten, terwijl Petrus en Marie,

op verkenning uit, over ijswater van hagelsteenen en over glasscherven de trap op trokken.

Gaspard lag op den grond: het draagbaar, teenen wiegje, in hetwelk hij had gelegen - schuitje van Mozes genaamd - was door eene onrustige beweging omgeslagen op de tafel, waarop Amelie het onvoorzichtig had laten staan. Hij moest er uitgeklauterd en van den rand der tafel afgetuimeld zijn. De wieg lag half over hem gebeukt, het beddegoed verspreid. Hij was heel levenloos, zijn voorhoofd droeg een groote buil.

Marie nam hem op met een brutale hand, zichtbaar niet door het moederhart bestuurd. De beiden zagen radeloos het wichtje en elkander aan.

‘Wat nu gedaan!’ kreet Petrus.

‘Wat nu gedaan?’ weergalmde Marie.

‘Wel, laten we hem beneden dragen,’ sprak hij toen, en in den tocht van den gebroken dom en de zijpeling van het nog neervallende water werd de kleine in zijn slaaprokje, zonder beschuttende deken over de bloote beentjes, naar de keuken gebracht.

‘Hij is niet dood, hij leeft nog, want hij ademt,’ verklaarde Marie.

Amelie schoot schreiend op hem toe als haar rechtmatig eigendom en zette zich met hem op een laag stoeltje neder.

‘Ons jongetje, ons klein ventje,’ jammerde zij. Intusschen had Kathelijntje de azijnflesch gehaald en hield die onder zijn neusje en zie: zijne armpjes be-

gonnen krampachtig te bewegen, hij strekte de beentjes uit en liet een schreeuw hooren, daarna met het mondje wijd open, lang - ontzettend lang stom worstelend - eindelijk een tweeden angstkreet ophalend.

‘Hij blijft er in,’ had Amelie reeds uitgeroepen.

‘Neen, neen, 't is gedaan,’ suste Marie, heel zich zelve meester, toen de tweede - de reddingskreet weerklonk.

Maar hun beproeving was nog niet volledig. Gaspard sloot de vuistjes ijzerdicht, zijn oogjes rolden vervaarlijk, zijn lipjes werden paars en schuim vlokte er op, terwijl lichte, aanhoudende schokjes hem doortrilden.

‘De sessen!’[1)] kreten ze alle vier te gelijk.

Er volgde eene wijle van onzeggelijke spanning, al de blikken op het saamgekrompen kind gericht; toen vroeg Kathelijntje, beurtelings de omstanders aanziende en dan de pomp aanwijzend: ‘Zoudt ge durven?’

‘Het is onze eerste plicht,’ verzekerde Petrus, het raadsel harer onuitgedrukte gedachte zonder moeite oplossend.

‘Indien mijnheer eens plotseling terugkwam en ons betrapte?’ vreesde Amelie, het weder tot zich zelf gekomen knaapje, dat bleek en ontdaan op hare knieën lag, aaiend en wiegelend. ‘Hij wil van geen doopsel weten.’

‘Dat kind is Christen mensch door zijn geboorte,’ verklaarde Marie, ‘indien het tot jaren van verstand

1) Stuipen.

gekomen was, zou het 't doopsel van begeerte hebben.’

Middelerwijl had Kathelijntje een lap oud linnen bevochtigd en wilde dien, in twee gescheurd, deels op zijn ontbloot hartje leggen; maar de ruwe hand van Marie hield haar tegen:

‘Kathelijne, ge weet wel dat enkel “blauw” linnen vermag de ziekte te bestrijden. Daarenboven niet voor 't lichaampje, dat stof en asch is, moet gezorgd worden, maar 't arme zieltje in zekerheid gebracht, in den nood mag een iegelijk doopen. De oudste en waardigste moet het sacrament toedienen; vader, doe gij het.’

Maar Petrus verzette zich: ‘Ik zou niet weten, hoe ik 't doen moet,’ weigerde hij.

‘Gij dan, Kathelijne.’

Zij ook schudde afwijzend het hoofd.

Toen nam Marie vastberaden Gaspard op, ging met hem naar de pomp, deed met de vrije hand een duchtigen ruk aan den trekker en hield het bloote hoofdje over den gootsteen. Daarna droppelde zij met hare grove, stijve vingeren tot driemaal toe eene groote hoeveelheid voortdurend neerstortend water er over en sprak plechtig: ‘Ik doop u, Gaspard, in den naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes.’

Allen maakten hun kruis, luid verademend. ‘Hij zal niet meer verloren gaan!’ juichte Amelie, weder met hem neergezeten.

Een aanval heviger dan de eerste doorschokte hem, zijn oogjes draaiden scheel naar omhoog, hij balde de

kleine vuistjes met de duimpjes daaringesloten, en de steeds hooger zwellende buil op zijn druipend voorhoofdje was als een ander vuistje machteloos dreigend naar de omstanders uitgestoken.

Toen dachten ze aan den dokter.

‘Ga, haal juffrouw Fernande!’ kreet Amelie.

In een oogwenk had Petrus de lantaarn ontstoken en was hij weg.

XI

Fernande zat alleen nog bij de avondlamp. Mama was met hoofdpijn vroeg naar bed, papa als gewoonlijk in den ‘Steenput’, eene oude herberg, achter de tuinen gelegen. Elken avond speelde hij er whist met eenige vrienden. Zijn dochter wachtte steeds tot hij terugkwam. Klokke tien, vroeger dan gewoonlijk, werd er ditmaal gebeld.

Zij schrikte reeds:

‘Tonia, niet openen zonder de keten in te leggen,’ en zij luisterde naar 't rinkelend gerucht.

Zij hoorde een mannenstem en haar naam ‘juffrouw Fernande’ en nog iets onverstaanbaars mededeelen.

Bevend liep ze in de gang. Daar stond Petrus met zijn lantaarn en, voordat ze hem tijd liet haar aan te spreken, riep ze met angstzweet op 't gelaat in zekerheid van hachelijk voorgevoel:

‘Er is iets gebeurd met Gaspard!’ al de vezelen van haar maagdelijk hart trilden in heftig moederwee.

‘Juffrouw, 't is dat hij in zulke schrikkelijke sessen ligt,’ berichtte Petrus.

Geen twijfel, geen bedenktijd of geene aarzeling. Hare handen weigerden bijna bevend hun dienst, terwijl zij haar hoed vaststak; zij knoopte verkeerd haar mantel dicht, gaf zich niet de moeite hare pantoffels tegen laarjes te verwisselen.

‘Kom,’ zei ze tot den tuinman.

Zij was reeds buiten de voordeur, toen ze een schrede terugkeerend met klapperende tanden tot Tonia zei: ‘Als papa terugkomt, vertel hem het gebeurde en dat ik mee ben naar het kind; maak mama niet wakker, indien ze 't gerucht niet heeft gehoord.’

Zij ijlde vooraan, toomloos heen gedreven als een waanzinnige.

De avond was heel donker of scheen aldus door den plotselingen overgang van 't licht naar buiten. Het weder was kalm, wolken dreven nog oproerig over flauwlichtende sterren.

Petrus verhaastte den stap niet, telkens en telkens moest ze, hem afwachtend, blijven staan. De lantaren-vlam danste in roodachtige rondten voor hem op den grond; het water stroelde langs de greppels naar de gulzig zwelgende rioolen toe, en de blanke hagelsteenen smolten blinkend in hun bed van vocht. Een zwakke bries ademde koud het voorhoofd aan.

En wanhopend over de traagheid van haar leidsman, regelde Fernande ten letste haar stap op den zijnen.

‘Wat is er gebeurd, Petrus?’

‘Gaspard is uit zijn wieg gevallen.’

‘Was hij alleen dan?’ reeds met hevig verwijt in den toon.

‘Neen, Amelie zat boven bij hem, een “ketterslag” deed hem schrikken en hij wipte op, voordat ze hem tegenhouden kon,’ loog hij. ‘Heel de dom boven de trapkast werd door den hagel stuk geslagen.’

‘Is mijnheer thuis?’ het was haar bij deze doodsbedreigende gebeurtenis wel onverschillig hem te ontmoeten of niet.

‘Hij was nog niet thuis, toen ik wegging, hij wachtte zeker tot het onweer over was, ge weet 't is moeielijk rijden met de velo als 't zoo regent. Het is wel meer gebeurd dat hij heel laat terugkwam.’

Zijn klompen klepten hol bij elken pas door de leege straat en zijn gevoellooze kalmte ergerde haar als een bevestiging der menschhatende spreuk: ‘mijn meester is mijn vijand.’ Wat ging 't hem aan, den bezoldigde, wie er leefde of stierf in den Twistappel?

Aan 't hek bleef ze staan: ‘Ik weet den weg, keer maar om, Petrus, en zoek den dokter, waarof hij zijn mag als ge hem in zijn huis niet vindt.’

Hij stiet het hek open. Het grijnsde in zijne plaats, zooals hij zelf niet grijnzen dorst, en noode keerde hij achter den lichtdans zijner lantaarn op zijn stappen terug.

Het briesje suisde door de reeds ontbladerde acacia's, donker boven haar hoofd, als beangstigende stemmen van bovennatuurlijkheid; onzichtbare dingen reuzelden nevens haar op het pad; in de verte huilde een boerenhond. Fernande zag licht op de verdieping in de gang. Hare beenen beefden. Haar vrees dreef haar vooruit en hield hare bewegingen tegen tevens.

‘Indien het kind eens dood ware!’

Zij dorst niet bellen in dat huis van mysterie en klopte, stil eerst, dan verstoutend aan. ‘Leeft hij nog?’ Was 't eerste, wat ze aan Kathelijntje met doffe stemme vroeg; haar hart verkromp gedurende het enkel oogenblik, dat den twijfel van de zekerheid scheidde. Zij stak alreeds de hand vooruit om 't woord der onherroepelijkheid op Kathelijntje's lippen tegen te houden. Neen, neen, alles liever dan de doodslaande zekerheid!....

Gaspard was beter, hij lag thans gerust, luidde het bericht.

Op hare teenen ging zij boven, met een stom gebaar van verrassing en ontsteltenis bij 't zien der glasverwoesting, welke de orkaan had aangericht.

Zij knielde sprakeloos met stille tranen op de wangen bij het wiegje, waarin Gaspard doodsbleek als vernietigd nederlag.

Hem kussen dorst ze niet. Zij nam het kleine, koude, slappe handje in hare hand.

Weldra kwam Petrus terug, zonder dokter.

‘Hij zit vast[1)] te Diependale.’

De oude man was boven gekomen. Benieuwd keek hij naar het kind, toen sprak hij:

‘Juffrouw Fernande, ik heb voorzeid, wat er gebeuren zou,’ en zich zelven met de hand aanwijzend, beurtelings naar de drie vrouwen gekeerd, ‘niet waar, ik heb 't voorzeid, ik neem u tot getuigen, dat ik 't voorzeid heb?’

Allen knikten, schuldbekennend.

‘De kat kreeg stuipen, verleden week,’ ging hij voort, ‘en ik gebood hun te gaan dienen naar Muilem, 't is immers Cornelis, die daar patroon is....’

‘Cornelis en Ghilenus,’ verbeterde welwetend Marie.

‘Cornelis en Ghilenus ja, maar Cornelis is toch de bijzonderste, die in geval van sessen aangeroepen wordt.’

‘Voor sessen en allerhande kwalen, alwie 't op de zenuwen heeft, vindt er bate,’ viel weder Marie er tusschen.

‘En is er niemand naar toe geweest!’ zei met gedempte stem Fernande ontzet, ‘niemand van u allen?!’

Zij hadden zeer gefaald, de straffe was niet uitgebleven.

Stoffelijke bekommernis nam alree de bovenhand in de tijdelijke verpoozing.

‘Wij hebben nog niet genoeg gegeten,’ zei Amelie.

‘Ga allen beneden, ik blijf bij Gaspard, ik zal hier geheel den nacht blijven,’ beloofde Fernande.

Zij zat alleen bij 't kind, geen blik van hem afslaande.

1) Opgehouden bij iemand, die zijn hulp behoeft.

Wat was dat toch? wat ging er gebeuren? Hij trok zijn beentjes in, kleine rillingen doorliepen zijn ledemaatjes, schuim kwam op zijn mondje en de oogappels draaiden naar omhoog.

Hare eerste beweging was naar den belknop om hulp in te roepen, hare tweede een van radelooze verslagenheid:

‘Och, en zijn vader die uitblijft!’

Het zwakke licht zond zijn schijnsel tot in het kabinet en kaatste blinkend op de lampetkan, die 't gevangen hield.

‘Gaspard verkeert in doodsnood, hij gaat sterven... sterven... sterven...’ herhaalde Fernande, ‘sterven, zonder doopsel, bezoedeld met de erfzonde!’....

Iets sterkers dan haar wil, zette haar onweerstaanbaar aan: ‘Wat of zijn vader zeggen moge, ik moet, ik zal!’....

Het water was reeds in het bekken uitgegoten. Zij hield het bij de wieg.

‘In den nood mag een iegelijk doopen,’ sprak ze tot zich zelve, juist gelijk de ondergeschikten in de keuken een wijle te voren hadden gezeid, en zij ging, binnensmonds murmelend voort, ‘daartoe mag men gebruiken waarachtig en natuurlijk water als daar zijn: putwater, regenwater, bronwater en zeewater.’

Zij schepte hare hand vol en tot driemaal toe goot zij het over zijn nog van het eerste doopsel natgebleven hoofdje en sprak plechtig:

‘Gaspard, ik doop u in den naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes.’

En met in het gebed gevouwen vingeren, vol berusting, met een gevoel van heldhaftig volbrachten plicht en verheffing boven vijandelijk menschelijk opzicht, wachtte zij het einde der gebeurtenis af....

XII

‘Wat is er? wat geschiedt er hier?’ vroeg ook Mathijs een uur later van zijn velo springend, licht beneden ziende, vernemend dat Fernande boven was.

In doodsangst liep hij naar de kinderkamer, op 't bericht van Kathelijntje dat Gaspard de sessen had.

Hij rukte zich de haren uit het hoofd: ‘Mijn kind, mijn kleine, eenige kleine jongen!’

‘Stil, stil! 't zal niets zijn, 't is reeds beter,’ suste hem Fernande.

Noch hij noch zij gevoelden de minste verlegenheid na zulk een lange opschorsing van betrekkingen weder te zamen te komen. Een zelfde smart en onrust hadden wrok en grieven uitgeveegd.

‘Hoe is 't gekomen?’ fluisterde hij.

En Fernande loog na wat de bedienden haar voorgelogen hadden.

Er volgde een lange poos van stilte, een poos van inwendigen strijd en bang vooruitzicht voor Fernande.

‘Het zwijgen? - Het hem zeggen? - Het hem zeggen? Het zwijgen?’ Neen, met open kaarten spelen, geen verheimelijking, het ware oneerlijkheid, liever zijn gramschap trotsen, hoe hoog ze stijgen moge bij hare ongehoorzaamheid.

Zij gaf een wenk aan Amelie, dat ze alleen wilde blijven met mijnheer. De min ging, slaapdronken, weg.

Even kwam Fernande voor hem staan: ‘Mathijs,’ sprak ze vastberaden, hem vrijmoedig in de oogen ziende: ‘Mathijs!’

‘Wat dan, Fernande?’ hij bang benieuwd.

‘Mathijs, Mathijs, ik dacht, dat Gaspard sterven ging, ik heb hem gedoopt,’ bekende zij, den slag afwachtend.

Hij kwam, de slag, doch anders dan ze had gevreesd. Een aanval heftiger dan de voorgaande deed het wiegje daveren.

En beiden liepen er naar toe in alvergetelheid van vrijgedachte of van geloofsbelijdenis, niets meer wakker in hun harten dan gezamenlijke angst in vast verbond van onverbreekbre solidariteit.

XIII

Indien Gaspard dien nacht gestorven ware, zou de wakende hulp van Fernande in de oogen van mijnheer Duquenne gerechtvaardigd zijn geweest, en had het grootvaderlijk sluimerend gevoel, wellicht door 't verlies

zelf van zijn eenig kleinkind, gewekt kunnen worden

Nu het bericht reeds voor het morgengrauwen kwam, dat de knaap beter was, loochende hij tot het gevaar toe en nam zijn wrevel de bovenhand.

Welhoe, het werd reeds dag en Fernande was nog niet thuis! ‘Eene schande! Wat denkt ze wel? Meent ze dat ze boven de opspraak is verheven? Wat moest ze daar gaan zitten? En dan nog bij een zwager, dien wij niet willen zien!’ Het was tegen zijne vrouw dat hij aldus uitviel, in godsdienstvergetelheid vloekend tusschen de uiting van zijn wrok.

Het was marktdag in de stad, wanneer hij telkens naar de beurs ging, gewoonlijk slecht geluimd, terwijl hij zich aankleedde en mevrouw Duquenne, bang voor hem, boordje en das aangaf, nooit zeker dat hij 't een of ander niet naar haar terug zou gooien.

‘Is ze daar nog niet?’ vroeg hij herhaaldelijk. ‘Nog niet?’

Haar aangezicht was pijnlijk verwrongen, in spanning luisterend naar een deurgerucht, wenschend, dat hare dochter thuis ware, en hopend dat ze niet verschijnen zou, voordat de misprijzer wegging.

‘Ik zeg u dat ze hare reputatie op het spel zet,’ hernam hij met een heele reeks van vloeken.

‘Papa, gij overdrijft,’ heel zeker wilde zijne vrouw hem sussen. ‘Vloek toch niet.’

‘Ha, ha! ik overdrijf! Ik hoor het niet misschien, dat haar bezoeken in den Twistappel bespot worden.

Neen, neen, ik vind dat uit, geen mensch, die er op let.'

'Daar is ze,' sprak de moeder angstig, nooit er aan gewennend zijne vaderlijke, opbruisende gramschap als een dreigend onweer, dat bij tijde de wolken aan flarden rijt, voordat het opkomt, te zien vallen bij 't gerucht alleen van den stap zijner dochter.

Hij trad in de eetzaal langs eene andere deur, juist gelijktijdig met Fernande.

Hij zette zich aan de ontbijttafel zonder acht op haar te willen slaan.

Kalm stout, en boud trad zij op hem toe, bleek van de nachtwake en den doorgestreden strijd.

'Papa, geef mij een kruisken,' even buigend 't hoofd voor hem.

Hij bromde iets binnensmonds en keek heel boos, toen wreef hij zegenend de vingers op haar voorhoofd.

''t Is goed, 't is goed,' zei hij, ze met een wrevelig gebaar afwijzend, en dat was alles.

Toen vertelde Fernande, den klank harer stem tot dofheid bedwingend, aan hare moeder: 'De dokter is van morgen reeds geweest.'

'En? En?' vroeg deze geheel gehoor.

'Hij verzekert dat het niets zal wezen, een paar dagen rust en alles komt in orde.'

Mijnheer Duquenne hield zich als gaf hij geene acht op de mededeelingen maar luisterde toch, onwetens opkijkend, in spanning om den toon op te vangen.

Toen hij vertrokken was, verademden beiden.

‘Moeder, moeder,’ sprak Fernande - zij gebruikte enkel die benaming in plaats van mama bij plechtige gelegenheden - en heel haar aangezicht was opgehelderd als een roos beschenen door een plotsen zonnestraal, ‘moeder, het kind is gedoopt!’

‘Gedoopt?’ herhaalde mevrouw Duquenne vragend, als kon ze niet gelooven aan zoo onverhoopt een gunstig, treffend bericht. ‘Wie heeft het gewaagd?’

‘Ik!’ zei Fernande, fier met den vinger hare borst aanwijzend.

‘Goddank, goddank!’ met blijdschap doch in eens, ‘indien Mathijs het gewaarwordt!’ en zij verkromp bij de gedachte aan zijn toorn.

‘Hij weet het, 'k heb het hem gezegd.’

‘Hoe dorst ge 't wagen!’

En Fernande glimlachte in overmoed:

‘Hij heeft geen woord er op gesproken, de kleine was dan ook zoo slecht, zoo slecht!’ en haar gelaat betrok bij die nare herinnering.

Rechtstaande smeerde zij een broodje en schonk ze een kopje koffie uit.

‘Nog niets gebruikt,’ verklaarde zij.

‘Maar ga dan zitten,’ zei de moeder.

‘Neen, ik moet onverwijld terug.’

‘Dat zal niet waar zijn, kind,’ was 't antwoord.

Maar Fernande liet zich uit het veld niet slaan.

Zij had ook zulk een doeltreffenden pijl ter verdediging in den koker harer argumenten:

‘Denk eens wat er gebeurd is,’ zeide zij een rechtstreeksche schermutseling ontwijkend, wijzelijk: ‘deze week kreeg de kat stuipen en niemand heeft een bedevaart gedaan naar den heiligen Cornelis!’

‘En 't is op 't kind gevallen, 't kon niet anders,’ sprak haar moeder hoofdschuddend bij 't hooren van dat roekeloos verzuim.

‘Ik heb beloofd dat er niet later dan vandaag naar Muilem zal gegaan worden, en dat moet,’ zei Fernande vastberaden.

‘Nood kent geen wet,’ antwoordde haar overwonnen moeder.

‘Ik had zoo graag zoovele personen gezonden als Gaspard maanden telt, maar de beêvaart duldt geen uitstel. Waar nu volk te gaan zoeken op het laatste oogenblik?’

‘Petrus, Kathelijne en Marie kunnen gaan, dat is reeds voldoende,’ meende de moeder.

‘Zoo heb ik 't ook geschikt, ik wacht thuis met Amelie, o ik moet mij haasten,’ met een schuinschen onrustblik naar de pendule.

Zij had haar hoed niet eenmaal losgespeld. Het afscheid was heel kort, en niet veel later zat Fernande weder bij de wieg van het wakker, en reeds met haren sleutelbos spelend kind, terwijl de drie bedienden, met een gekregen goudstuk in den zak, moedig den pelgrimstocht naar Muilem aantraden om den vereenden toorn van Cornelis en Ghilenus te bezweren.

XIV

Mathijs was naar Brussel en gerust er heen vertrokken; er bestond geen onmiddellijk gevaar meer, had de plaatselijke dokter hem verzekerd.

Fernande nam het ambt van moeder waar, liefde en toewijding straalden in alles door: haar glimlach was een zoen, elke handeling een streeling voor het kind.

Zij had haar zwager uitgeleid tot aan de voordeur, beloofd het knaapje niet te verlaten, beloofd timmerman en glazenmaker te doen halen ter herstelling van de stormschade.

Zij was onmisbaar in dat huis.

En heengaande had Mathijs de open rechterhand haar voorgehouden en zij de hare er even ingelegd, ze terugtrekkend.

‘Fernande, dank, ge hebt mijn kind gered,’ sprak hij bewogen, ‘mijn kind, het liefste wat ik heb op aarde!’

‘Uw kind! vroeg ze verwonderd en dan begrijpend: ja, 't is waar u w kind, maar ook het kind mijner zuster. Mathijs, ik deed het alles voor m i j n n e e f j e .’

En op die niet zeer vleiende afbraak van zijn dank en de verplichting, die hij aan haar had, was hij ietwat verbluft vertrokken. Doch die lichte nevel klaarde dadelijk op. Zijn kleine jongen was gered, gered! hij zou hem behouden! luid juichte een zegestem in zijn gemoed, aldra gedempt door smartelijke herinnering:

Esther, Esther, die hij zoo lief had gehad! de wond van haar verliezen bloedde nog - waarom was ze niet daar om Gaspard aan zijn zijde te zien opgroeien!....

Hij was een man, een practisch man, wars van sentimentaliteit. Met geweld verdreef hij de ontroering; hij schoof het venstertje in zijn vak, waar hij alleen zat, met een ruk naar omhoog, ontstak een sigaar en verdiepte zich in de geestinnemende berekeningen van zijn beroep.

Inmiddels zat Fernande bij het kind met Amelie. Reeds meer dan een keer was zij aan het venster in de gang gaan turen of zij nog de bedevaarders niet terug zag komen. De avond grauwde neer, mistig en mistroostig, winterkoud en windloos. Reeds brandde geelrossig de straatlantaarn aan het hek, vechtend met de laatste, spoedig overwonnen klaarte van het wegsomberend daglicht. Onder de struiken zonder bladeren was het duister reeds.

‘Waar bleven toch de drie?’

Het ongeduld deed haar den afstand uit het oog verliezen, 't kwam haar voor dat ze geruimen tijd wel konden weder zijn....

‘Ha! eindelijk, daar komen ze!’

En zij liep naar beneden en opende zelve deur.

Kathelijntje ging voorop, recht, schijnbaar onvermoeid, maar Petrus en Marie bleken te zijn gansch uitgeput. Hij had zijn schoenen aan een stok gebonden over den schouder, op den rug bengelend; zij hinkte pijnlijk,

eene hand steunzoekend in de zijde houdend. Zij waren ingezakt, kleiner dan bij het vertrek, met groote, zware stappen, wegverkortend naderend.

Dra had Kathelijntje in de keuken licht ontstoken.

‘Oef!’ zuchtten de twee erg afgematten en zij lieten zich elk aan een kant van den ingang op den eersten stoel den besten vallen.

‘Hoe hebt ge het gesteld?’

‘Goed,’ zeiden zij, ‘bijzonder goed te Muilem, het was immers juist gedurende de dagen.’[1)]

Dit wist Fernande niet, maar het verblijdde haar bovenmate als nieuwe waarborg van welslagen voor den ondernomen tocht.’

‘'t Is ver, 't is duivelsch ver!’ klaagde Petrus.

‘Toe Kathelijne, geef mij wat warm water in een emmer,’ bad Marie, ondanks den verschuldigden eerbied voor de vreemde juffrouw, stofpoeierend hare kousen uittrekkend.

Eenige droge erwten rolden er uit over den vloer.

‘Marie, Marie, wat hebt gedaan! zulk een verzwaring van boetvaardigheid!’ riep Fernande uit, verschrikt en dankbaar ontroerd bij 't geen ze op eens bemerkte.

Deze grabbelde te vergeefs naar de verstrooide harde vruchten: ‘Daar!’ sprak ze zelfverwijtend, ‘mijn voeten doen zoo zeer, dat ik er niet aan dacht, ze staan vol

1) Bijzonder gestelde dagen, waarop de bedevaarders in groot getal de heiligen gaan aanroepen.

bleinen en nu ben ik mijn verdienste kwijt! Ik had beloofd aan niemand iets te laten merken.'

'Met erwten in de schoenen!' galmde Petrus vol bewondering uit, 'ik heb het vroeger ook nog volbracht; maar nu gebeurt dat allemaal niet meer aldus, het geloof is weg.'

'De menschen zoeken hun gemak,' meende Kathelijntje, 'er zijn er velen die met den trein naar Muilem trekken!'

'Ik ben er eens geweest,' vertelde Petrus, 'toen de vrouw van den brouwer Mussche op sterven lag, met ons getwee, ik en mijn broêr, en alle boomen op en af onderweg.'

'O vader, dat is onmogelijk,' zei Marie.

'Dat wil zeggen,' verklaarde hij, 'dat wij elken boomstam in onze armen moeten nemen met een beweging naar omhoog. En wat zegt ge van hen die gingen vijf stappen voorwaarts en drie achteruit?'

Het onderhoud ontriggelde tot groote verveling van Fernande: 'Komt, vertelt me liever, hoe ge bij den pastoor gevaren zijt,' onderbrak ze kortweg.

'Wij hebben Gaspard doen inschrijven,' deelde Marie mede. 'Wij hebben licht doen aansteken en een vaantje gekocht,' en zij bracht er een scherp driehoekig aan een stokje te voorschijn in papier: een grove houtsnee de kerk van Muilem en aan de keerzijde de twee heilige menschen-helpers Cornelis en Ghilenus verbeeldend, met eene stralenkroon rondom hun hoofd en een rijmpje daaronder.

‘Was er veel volk?’

‘Eén stroom.’

‘En werd er veel opgeofferd?’

‘O ja!’ gewichtig knikte Petrus, ‘kiekens, konijnen en duiven, juffrouw.’

‘Nu, vertel mij eens, hoe dat er toegaat, zelve ben ik er nooit geweest,’ bekende Fernande. ‘Worden die dieren in de kerk gebracht en dood gedaan?’

‘Geen perikel!’[1)] weerlegde haar Petrus, ‘ze zitten in manden en rennen in het kerkportaal, de duiven te kirren soms, de kiekens soms te kakelen, of stom van schrik. Eertijds, als er iemand een of twee afkocht van den man, die er de wacht over heeft, werden ze naar het outer gedragen en door den koster ten bate van den pastoor aangenomen. Nu is dat gebruik ook al uit de mode, alles verslapt immers. Wie beesten opofferen wil, betaalt een gestelden prijs (1.50 fr. voor een kip) en de man steekt ze enkel in 't portaal van den eenen korf in den anderen en de offerande wordt ook gerekend als gedaan.’

‘Wij hebben een koppel kiekens opgeofferd,’ zei Kathelijntje, ‘en ook een groot konijn.’

‘En wat wordt er van de kuikens en de konijnen of het ander pluimgedierte, als de “dagen” om zijn?’ vroeg Fernande.

‘De pastoor eet er van op en verkoopt ze in zijn profijt,’ zei Petrus.

1) Volstrekt niet.

‘Wij zijn ook den Kruisweg gegaan op onze bloote knieën, Kathelijne en ik,’ pochte Marie, ‘rondom de kerk aan al de statie's een kruisgebed doende; dat gebeurt ginder aan den buitenmuur in stede van binnen in de kerk.’

‘O ge zijt braaf, ge zijt braaf!’ sprak Fernande met hartontroering bij 't vernemen van het vele doelmatig volbrachte.

XV

De tweede kermis van Vroden is de laatste van al de dorpen in 't omliggende, men noemt ze Kerkwijdingsfeest of ook wel Winterfeest, want ze valt in omstreeks half November als de dagen heel kort zijn. Niet zelden is het gebeurd, dat de wandelende boerenparen sneeuwvlokken op hun hoofd kregen. Dit belet niet of is misschien oorzaak, dat ze druk wordt bezocht en luisterlijk gevierd: lieden van het platte land houden veel van herbergzitten en koû en duisternis zijn gunstig daartoe. Er zijn te Vroden zelfs speelmans en - ondanks het hevig verbod der geestelijken in strenge bewoordingen van den kansel donderend - danst men in enkele kroegen. Die kermis is berucht voor haar baldadigheden. Des morgens is er beestenmarkt, soms een tentoonstelling van vee, van vruchten of van landbouwgereedschap.

Amelie was van de vroegmis terruggekeerd dien Zondag van de Kerkwijdingskermis, heel ontsteld, al mededeeling:

‘Denk eens, Kathelijne, ik heb den vader van mijn kind gezien!’

‘Waar?’

‘Hij ging in 't gemeentehuis, juist toen ik er voorbijtrok, hij heeft mij niet opgemerkt.’

‘Te beter,’ meende Kathelijntje, ‘de valschaard die u heeft laten zitten!’

‘Het is een soldaat,’ vervolgde Amelie, vervuld met hare eigene gedachten, lang niet verbolgen naar het scheen, ‘o jong, zulk een snelle[1)] vent, niet te bot groot, maar kloek; ge moest hem eens zien in zijn kleeren, hij is bij de kanonniers,’ en hare oogen glansden met achteruitkijkende bewondering.

‘Toe, toe, die schavuit, hoe wilt ge hem nog vernoemen?’ verweet haar Kathelijne verachtend.

‘Al mijn bloed verkroop in mijn lijf, toen ik hem zag,’ hernam Amelie, ‘ik werd zoo rood als een haan, ik voelde het, en ik stelde mij, alsof ik naar de viggetjes op de markt keek; maar ik zag ze niet, al schreeuwden ze rondom mij. Het is zoo aardig[2)], jong, het doet zoo aardig, als ge den vader van uw kind ziet!....’

1) Mooi.
2) Vreemd.

En daarmede trok zè boven bij het haar toevertrouwde, vreemde knaapje.

Heel den morgen liep ze onrustig heen en weer, van de kinderkamer naar het gangvenster, zoo ver mogelijk in de straat vol kermislieden turend. Aan het hek staan was streng verboden door mijnheer, zij waagde 't niet.

In den vroegen namiddag kwam hare moeder. Met eenige sprongen was ze beneden, blij en dartel als een jonge geit.

Fernande was zoo even binnengetreden bij het kind. En korts daarna verscheen Amelie, met een verlevendigd gelaat, dat ze tevergeefs in de gewone plooi trachtte te brengen.

Doch Fernande, wier aandacht heel in beslag werd genomen door het spelen tegen den kleine, die kraaide en spartelde van de pret, bemerkte het niet eenmaal, ook niet, hoe opgewekt Amelie's stem klonk, wanneer ze vroeg:

‘Juffrouw, mag ik eens mede gaan tot aan de Zavelbrug, mijn moeder is gekomen, om haar uitgeleide te doen?’

De boden in den Twistappel waren reeds zoo gewend aan de zedelijke heerschappij van Fernande aldaar, dat ze haar als aan de meesteres des huizes oorlof vroegen om iets te laten of te doen,

‘Ga,’ zei ze, ‘maar zorg toch, dat ge voor valavond terug zijt.’

Amelie wipte heen. Een vogel uit de loslatende hand ontsnapt, over de daken en de boomen heen, -

wie kent de kunstgreep om hem weer te vangen?

De tijd verstreek. Geene Amelie.

Waar bleef ze toch, de kleine schreide als een lammetje, dat naar zijn moeder blaat.

Fernande was boos, ongerust, verontwaardigd, in de uiterste verlegenheid, 't geen al te zamen klom tot 't hoogste stadium van hartsontroering.

Wat aan te vangen met het kind?

In hare radeloosheid, zonder grondige hoop op hulp, schelde zij Kathelijntje.

‘Wat mag er toch gebeurd zijn met Amelie? is ze aangepakt, mishandeld onderweg? Zie, het is reeds gansch duister. Ze zou immers niet vrijwillig uitzitten, wetend hoe ze hier noodig is.’

Kathelijntje grimlachte, als heimelijk element van opstand tegen 't meesterschap, proletariërsvijandin van burgerij en rijkdom, uit leedvermaak grimlachte zij, gewapend met een giftigen priem, dien ze in 't gemoed van hare heerscheres stak, en fleemend antwoordde zij, heel stil:

‘Och, juffrouw, haar vrijer is in de streek.’

‘En ge hebt mij niet gewaarschuwd,’ verweet haar Fernande verschrikt, ‘ge maakt u schuldig aan vreemde zonde.’ De christelijke leering hield haar voor in geenen toorn te ontvlammen, maar des ondanks kookte haar bloed en steeg de kleur brandend naar haar hoofd.

‘Ik ben geen overdraagster, juffrouw,’ zei Kathelijne, de mooie rol op zich nemend.

‘Hoe weet ge, dat hij hier is?’

‘Zij zelve heeft het verteld, “ik heb den vader van mijn kind gezien,”. zei ze. Ze had noch rust noch duur, voordat zij uit kon breken.’

Fernande schudde wanhopend het hoofd, vergeefsche pogingen aanwendend om den schreeuwenden kleine met de zuigflesch te bekoren.

‘Ze dansen in den “Verblijden Piot” (eene slecht befaamde kroeg in de achterbuurt); ge kunt den “'tsjink 'tsjonk” van de viool tot in de keuken hooren, Amelie zal zich haasten om naar huis te komen!’ spotte zij.

Mijnheer was weder weg, op reis voor twee dagen, naar Luik of Parijs, Kathelijntje wist het niet juist.

Goede raad was duur: ‘Zulk eene slet, wie zou ze nog het kind in handen willen laten nemen?’

En toch wachtte en luisterde Fernande nog. O indien ze thans verschenen was, hoe gauw ware de rekening op de schalie der grieven door de spons der toegevendheid uitgeveegd geweest!

En nogmaals bleef Fernande heel den nacht, nadat zij hare ouders door Petrus had doen waarschuwen.

In den vroegen morgen na het ontbijt kwam Amelie af, bleek en ontdaan maar gemaakt stout, meer onbeschaamdheid huichelend nog dan ze eigenlijk bezat.

‘Om mijn kleederen’ zei ze, wel bevroedend, dat van blijven of vergiffenis krijgen geen quaestie kon zijn.

Haar koffer, en wat er in haar kamer aan den kapstok gehangen had, stond en lag reeds gereed in de gang.

Geen verwijt, geen woord te veel werd er gesproken. Fernande telde haar 't verschuldigd geld.

Amelie streek het op. Zij vroeg niet eenmaal naar Gaspard. Gelegenheid om met Kathelijntje te spreken, die ondeugend jubelend door de deurspleet loerde, werd haar niet gelaten.

Zij nam op, wat draagbaar was.

‘Om 't ander zal ik zenden, goên avond, juffrouw,’ voegde ze er aan toe, ofschoon het nog maar morgen was, als slotvaarwel bij 't heengaan zonder mogelijkheid van wederkeer.

‘Amelie,’ antwoordde Fernande effen en het afscheid was een werkelijkheid.

‘Welk nieuws voor Mathijs, hoe onverwacht! En de gevolgen? Wat al verwikkeling en welk een tegenspoed!’

XVI

Drie dagen en drie nachten bleef Fernande in den Twistappel, na hare ouders bij voorbaat door Petrus te hebben doen waarschuwen.

Wat al bekommernissen doorliep ze, wat al moeielijk-heden ontmoette zij! In de overdrevenheid harer vrees voor het behoud van Gaspard, dorst ze hem geen oogenblik verlaten of aan iemand anders toevertrouwen. Onder het toezicht van den dokter volgde zij een systeem van kunstmatige voeding, kookte zij zelve de

noodige melk, welke in een heelen troep fleschjes werd gegoten, in verhoogende mate toebedeeld. Hare behoefte aan vertroeteling, aan toewijding vond hier een vruchtbaar veld. Zij voelde zich gelukkig, daar alleen op die bovenkamer bij het kind, in hare enge wereld van vereenzaming; zij zag met hartejuichen, dat het niet te lijden scheen en gewende aan zijne plots veranderde levenswijs. Al haar tijd, al hare gedachten waren door dat éene doel van bescherming ingenomen, totdat een onvoorziene hinderpaal, als eene bom, voor hare voeten werd geworpen.

Op den morgen van den vierden dag, juist toen Mathijs, gereed om naar de stad te vertrekken, nog even boven was gekomen om een kus op 't voorhoofdje van Gaspard te drukken, werd het bezoek haars vaders aangemeld.

Haar vader! Hij kwam er nooit, hij was op vijandlijk terrein van zijn schoonzoon gescheiden! Een ingeving van nakend onheil doorsidderde haar, een soort van lamheid deed haar ledematen aan met halve machteloosheid, toen ze beneden ging naar de spreekkamer.

Hij had ook naar mijnheer gevraagd, berichtte Kathelijntje en Mathijs volgde haar op de hielen.

Niet zoodra was ze binnen, of een duidelijk besef van den toestand, een zekerheid van onontkombaar onweêr flitste door haar brein.

‘Dag, papa,’ zei ze schroomvallig.

Maar hij, heel overgegeven aan zijn gramschap, rood

opgeblazen, met woesten oogopslag, trad op haar toe greep haar ruw bij den arm, heel brutaal, den onbeschaafden, groven mensch in zich openbarend, die ondanks een dun vernis van verfijning zijn gebrek aan eerste opvoeding verraadt; iets dat nu ontembaar in alle platheid doorbrak; hij begon:

‘Asa, gaat dat hier blijven duren? Voor hoelang nog? hé? Meent ge dat er aan mijn geduld geen palen zijn, dan vergist ge u leelijk, hoor!’ en zijn oog, uitpuilend, was bloedig rood, in toorn op haar gericht. ‘En gij, gaat gij alzoo mijn dochter houden?’ tot Mathijs, die heel onthutst, een antwoord zocht.

‘Papa,’ sprak Fernande bevend, vaak had ze hem tegen anderen hooren uitvaren, maar tegen haar nog nooit aldus, ‘papa, ge weet wat er gebeurd is, Gaspard heeft mij noodig, geene andere kan mijne plaats hier innemen.’

‘Naar huis,’ zei hij, met den arm vooruit wijzend, als tot een hond, dien men wegjaagt, ‘naar huis, naar huis!’ zijn stem was onherkenbaar schor.

‘Ge vraagt mij of ik uwe dochter ga houden,’ wierp Mathijs er tusschen, ‘papa, ik verzeker u, dat ze uit vrijen wil gehandeld heeft. Ik zal ze eeuwig dankbaar zijn voor al hetgeen....’

‘En ik niet,’ onderbrak hij heftig. ‘'t Is hier niet hare plaats. Zij brengt schande en oneer over mijn hoofd en over 't hoofd harer moeder.’

En daar de beide beschuldigden in de uiterste verbazing opkeken, vervolgde hij lomp en meedoogen-

loos: ‘Eerst in het klooster en dan de mannen naloopen!’

‘Papa!’ stieten de twee tegelijkertijd uit, bij het ontheiligend verscheuren van dien kieschheidssluier.

‘Welk een beschuldiging,’ murmelde Fernande, met gevouwen handen en gebogen hoofd, het rood der schaamte wolkend op haar wang.

‘Indien gij het niet gevoelt, zal ik het u doen voelen,’ viel hij voortdurend uit, ‘indien gij het niet weet, dan zal ik het u zeggen, dat het publiek er mede bemoeid is, dat er op gesproken wordt, dat er met u gespot wordt.’

‘Ga dan, Fernande, en gehoorzaam uw vader,’ sprak Mathijs op stillen, indrukvollen toon.

‘Maar Gaspard! Gaspard!’ kreet ze, ‘ik kan hem niet verlaten, neen, neen,’ en zij barstte in tranen uit, de twee handen op haar aangezicht slaande.

Mijnheer Duquenne veegde met een toegeduwd zakdoek zijn voorhoofd af in koortsige haast. Zijn grimmigheid scheen wat bedaard, wellicht besefte hij met ontzetting reeds, dat hij te ver was gegaan, dat hij te bloedig had verwond. Hij sprak op bijna kalmen toon:

‘Dat ze den jongen meeneme, wij zullen hem opkweeken.’

Maar Mathijs verzette zich tegen het voorstel. Hij schudde 't hoofd: ‘Neen, neen, ik kan mijn kind niet opgeven, neen, neen. Ik ben Esther kwijt, ik kan mijn kind niet verliezen, het eenige, wat van haar overblijft!’

‘En Fernande kan en mag hier niet vertoeven!’ zei haar vader gestreng op zoo beslisten toon, dat alle wederspraak onmogelijk werd.

Ditmaal zou hij zijn ijzeren wil doorzetten, van alle zwakheid afzien, zij gevoelde 't wel.

Besluiteloos stond ze daar voor hem als een veroordeelde voor een onverbiddelijken rechter; tranen lekten bestendig langs hare wang; haar lippen, paars, doorliepen zenuwtrekkingen, toen smeekte zij hem radeloos:

‘Papa, laat mij nog een uur bedenktijd, ga alleen naar huis, ik zal u volgen, ik beloof het u, maar wederkeeren moet ik hier, papa, anders sterft Gaspard, niemand dan ik weet wat hij noodig heeft!’

‘Bedenk u ook,’ sprak hij tot Mathijs, ‘indien ge uw kind liefhebt, vertrouw het ons, want weet, dat ge Fernande niet behouden zult, al moest ik ze met geweld naar huis doen komen, al moest ik er met de gendarmen om zenden,’ dreigde hij.

Hij voelde dat zijn bloed weer aan het gramschapzieden ging, en dat het oogenblik gekomen was om zich terug te trekken uit den strijd. Hij kende zijne dochter, op haar woord mocht hij steun maken. Eens, dat ze thuis, onder de ouderlijke roede was, zou hij haar wel weten in toom te houden....

XVII

Hij was dus heengegaan en Fernande bleef voorloopig alleen met Mathijs.

Zij spraken eerst niet, een groote verlegenheid lag tusschen beiden. Dingen, aan welke geen van hen gedacht had, verre van er op te zinspelen, waren onbeschoft van de vaderlijke lippen als zweepslagen op hun hoofd gekletst.

Mathijs zuchtte sprakeloos. Hij had zich op een stoel laten vallen.

Toen trad Fernande nader, zij had haar tranen afgedroogd, maar hare borst snikte nog op:

‘Broeder,’ zei ze, instinctmatig die benaming boven elke andere verkiezend, ‘broeder, ge hebt gehoord, wat vader gezeid heeft, hij zal zijn dreigement uitvoeren en mij thuis doen blijven, laat mij Gaspard medenemen.’

Hij rustte met het aangezicht op zijne armen, over de leuning geslagen. Hij schudde het hoofd voortdurend zonder opkijken.

‘Ik vraag het u in naam van mijne liefde voor uw kind, in naam van zijn geluk, ik bid u, ik smeek u, geef het mij.’

Met de hand wees hij haar af. Zijn schouders schokten zenuwachtig. Hij scheen ter prooi aan eene groote ontsteltenis, machteloos in de macht van strijdige elementen.

‘Op mijne knieën bezweer ik u,’ bad zij ootmoedig

en beangstigd, zich aan zijn voeten nederwerpend.

Maar thans sprong hij op als onder de drukking eener veer: ‘Fernande, wat doet ge?’ en bij de beide handen tilde hij haar op. Een vreemde straal schoot uit zijne oogen en onder de impulsie van een schielijken inval, van een spoedig besluit, sprak hij hijgend, schier ademloos:

‘Fernande, gij kunt het kind niet verlaten, Fernande, ik kan zonder mijn kind niet leven. Fernande! Fernande!’ herhaalde hij, zijn aandoening niet meer meester, met zijn blik haar oog tot in de diepste diepten doorborend. ‘Fernande, ik ken een reddingsmiddel, o Fernande, ik ken er een.’

‘Wat dan?’ vroeg ze verbaasd hem aanstarend.

‘Een huwelijk,’ zeide hij.

‘Een huwelijk!’ herhaalde zij met afschuw...

‘Ik ben eene non in wereldlijke kleeren, ik heb aan God eene gelofte gedaan.’

‘En ik,’ hernam hij met oprechtheid, ‘ik ben niet vatbaar voor een nieuwe liefde.’ En zijne stem was heel bewogen, ‘mijn hart bloedt nog over 't verlies van Esther. Ik heb u als een zuster lief. Ik zal uw broeder zijn, niets anders dan uw broeder, dat zweer ik u. Maar ge hebt de afgrijselijke lasteringen zoo even gehoord,’ en thans beefde er verontwaardiging in zijn toon, ‘deze zullen ophouden, Fernande, de wereld zal geen blaâm voor ons meer hebben....’

Zij zweeg, aarzelend.

‘Wij zullen beiden Gaspard blijven houden, hij zal u wezenlijker toebehooren dan nu, ge zult zijn moeder zijn, Fernande, zeg ja, kom, weiger niet.’

‘Zult ge uw woord gestand doen, nooit iets anders eischen van mij dan zustermin, de tweede plaats naast mijnen God, mijn hemelschen bruigom? - de derde plaats,’ hernam ze trouwhartig, ‘want ik zal Gaspard boven u liefhebben.’

‘Ik zweer het u als eerlijk man, ik zweer 't u op het hoofd, op het geluk van mijn kind,’ besloot hij plechtig.

XVIII

Fernande verliet den Twistappel eenigen tijd daarna. Zij was als duizelig van het onvoorzien beleefde. Heel haar toekomst omgekeerd als bij tooverslag. Het kwam haar voor, dat ze zwijmelde en het haar aan te zien was, welke wonderbare dingen er ophanden waren. Instinct bestierde hare stappen langs den eenzamen Kildebarm, in zijne naakte winterverlatenheid. Zij keek naar de boomen, naar 't donker water, sluimerend op den diepen grond. Druppels vielen, nauw hoorbaar ‘kloekkloek’ van uit de hooge takken, zilveren starren vormend in het nat, modder deed haar den voet soms terzijde zetten op het vochtig gras. Zij wist en zij bespeurde alles. Al die levensbeelden prentten zich op dit oogenblik onvergetelijk in haar geest en toch wijdde zij hun

geen gedachte, heel in beslag genomen door de ontzaglijkheid van haar onverwacht besluit. Zij ging Mathijs huwen, ‘huwen, huwen,’ herhaalde ze bij zich zelve, nog heel en gansch onder de bevreemding.

Van verliefdheid geene quaestie; maar het kind zou gered worden, Gaspard zou h a a r kind voortaan zijn. Moederweelde doortrilde zalig haar hart. Moederangst sidderde in haar voor zijn behoud.

Traag was ze voortgeschreden langs den bochtigen, uitgeholden beekrand. Daar zag ze den schoorsteen rooken van de fabriek haars vaders, zag ze de gebouwen staan, heele reeksen met kleine afdakjes, alle naar de zelfde richting afhellend en een besef der werkelijkheid ontstond, een overweldiging van te doorworstelen moeielijkheden. Hoe zou hij 't opnemen? - wat zou hare moeder zeggen, hoeveel zou er te doorhouden, te overwinnen zijn? En de wereld, de strenge, gruwzame wereld? Het is zonderling, dat onze beduchtheid voor haar oordeel zich meestal verpersoonlijkt. Terwijl wij gansch onverschillig blijven voor 't geen de groote massa denkt, treden figuren vooraan, soms van den achtergrond, met gevreesde blaam, met pijnigend misprijzen. Met wat recht vragen zij ons rekenschap van laten of van doen? Ons gemoed komt in opstand tegen den schrik, dien ze ons aanjagen en aan hun obsessie ontworstelen wij ons niet. Behalve den grooten natuurlijken schroom voor haar vader, die met een gevoel van lamheid in haar beenen hing, duchtte Fernande Kathelijntje bovenal,

de te verdrijven heerscheres, de te onttroonen huiskoningin. En hare eigene meid, Tonia, met drieste opmerkingen en, misschien, misplaatste scherts.... boos was ze op zichzelve, omdat ze zich met zulke in alles ondergeschikte schepselen bezig hield.

Moedig trad ze binnen.

‘Ha! ha!’ zei haar vader, die rechtstaande in de eetzaal naast den stoel, waarop hare moeder zat, met een in den schoot gezonken handwerk, een druk gesprek met deze scheen te hebben gehad, ‘ha, ha!’ haar ontwarend, ‘eindelijk!’ Zijn toon was lang niet vredelievend noch verzoeningsgezind.

‘Fernande! wat denkt ge toch,’ sprak mevrouw Duquenne ter bezwering van grooter uitvallen wellicht, zelve een aanhef van verwijt wagend.

‘Mama, ik kon toch het kind niet laten sterven,’ ontschuldigde zij zich heel zacht, als eene misdadigster voor hare rechters staande.

‘Ge zijt thuis en ge blijft thuis, hoor!’ sprak haar vader met gekropte stem en ingehouden verbolgenheid, blijkbaar vast besloten zijn oppergezag te doen gelden.

Fernande zuchtte, hoogrood, daarna wit wordend: ‘Mathijs stemt toe om ons den kleine te laten,’ begon ze schroomvallig.

De beide aangezichten helderden op in triomfglans. Helaas, zij moest dien dra door eene erge mededeeling weer beschaduwen.

‘Voor korten tijd,’ hernam ze aarzelend.

‘Hoe?’

‘Wat?’ riepen zij teleurgesteld uit.

‘Papa en mama, hij heeft mij gevraagd om zijne vrouw te worden en ik heb ja gezegd. Ik bid u om uw toestemming’. De bekentenis was er uit, Fernande verademde, maar beefde zichtbaar, handensteunend op de leuning van een zetel.

Welk eene bom, welk een ontploffing van verbaasde gramschap!

‘Zottin, zottin!’ verweet hij haar.

En hare moeder zei: ‘Dat kan niet mogelijk wezen, Fernande, zijt ge nu van uw verstand?’

‘Uit liefde voor het kind,’ antwoordde zij.

Boos grinnikte haar vader: ‘Eerst uit het klooster loopen, schande brengen over ons, en nu tot spot van allen trouwen willen en met een schoonbroeder dan nog! 't Is mooi, hé, mama, 't is veel genot dat wij beleven aan die dochter!’ 't Was wreed van hem haar aan 't mislukken van haar eerst gekozen levensplan te herinneren. Fier richtte zij het hoofd op, doch sprak bescheiden:

‘Vader ik ben meerderjarig en u eerbied verschuldigd; maar geene macht op aarde zal mij afhouden van te doen, wat ik voor mijn plicht reken. Geloof mij vrij,’ en vastberaden zag ze hem aan, ‘indien ik aarzelde en het ouderlijk huis uit gemakzucht verkoor boven toewijding en opoffering, zouden uw woorden mij versterken in mijn haast om heen te gaan.’

‘Ga, ga,’ viel hij uit, een anderen toon aanslaande, ‘hoe eer hoe liever’ en hij verliet de kamer de deur achter zich toetrekkend.

XIX

Spoedig haalde Fernande het kind met hun eigen gesloten rijtuig, op hetwelk de ledige wieg werd gesteld.

Hij bezat geen slecht hart, mijnheer Duquenne, maar een opbruisend karakter, en zijn ruwe opvoeding eischte haar rechten in den omgang met zijn veel beschaafder omgeving.

Toen hij zijn kleinzoon zag verteederde zijn gemoed, een traan schoot in zijn oog. Ietwat verlegen lachte hij hem toe:

‘Zorg er goed voor, hoor! Zorg er goed voor,’ sprak hij enkel tot Fernande, zich omwendend, terwijl de grootmoeder, heel opgewekt, heel zenuwachtig, met bevende handen de kussentjes van 't wiegje opschudde en de sargetjes warmend voor 't open vlamvuur hing.

Fernande voelde 't hart van geluk overvloeien.

Het was vermakelijk om te zien en streelend voor hare eigenliefde, hoe Gaspard vreemd opkeek, hoe hij zijn hoofdje achter haar schouder verborg, zoodra een streelende, doch ongewenschte hand hem grijpend naderde.

‘Een weinig geduld, mama, binnen een paar dagen zal hij u kennen,’ verzekerde zij.

Al gauw werd er een kleine meid gezocht, ofschoon Fernande zich wel voornam hem zoo zelden mogelijk aan onvertrouwbare hulp over te laten.

Er was reeds veel besproken en geschikt; stappen werden thans zelfs met behulp en op raad van mijnheer Duquenne aangewend ter aanschaffing der noodige papieren en ter verkrijging van de wettelijke en geestelijke toelating tot het voltrekken van een huwelijk tusschen aangetrouwd maagschap.

Mathijs kwam elken avond. Hij leed er onder zijn zoontje slechts nog zelden te zien. De ledigheid van zijn huis dreef hem op de vlucht, naar de herberg soms, wanneer hij 's avonds zijn familie verlaten had. Geen woord van liefde tusschen Fernande en hem; maar een straal van sympathie, zich vereenigend in het centrum van hun warme beiderzijdsche belangstelling: het kind.

Ja, het kind! het scheelde niet veel of het zelf werd een nieuwe twistappel van scheiding. Reeds van 's anderdaags na zijn aankomst onder het grootouderlijk dak, had mijnheer Duquenne, met een bedenkelijk gelaat Fernande aangesproken:

‘Dat kind is niet gedoopt.’

‘Ik heb 't verzekerd,’[1)] zeide zij.

1) Den nooddoop geven.

‘Zoo iets is niet voldoende voor den godsdienst.’

Fernande wist dit wel. Zij had reeds haar voorzorgen genomen: ‘Gaspard zal in de kerk, doch heimelijk gedoopt worden,’ verklaarde zij met overwinningspraal.

En daar mijnheer Duquenne zijn verbazing uitdrukte over iets dergelijks, vertelde zij: ‘Ik heb Mathijs voor oogen gelegd, dat wij geen heiden in huis konden dulden.’

‘En?’

‘Hij wilde eerst van geen doopsel hooren, maar ik sloeg hem met zijn eigen wapen, “ge gelooft niet in de kracht van dat sacrament,” zei ik, welnu, ge moet dus onverschillig er voor wezen, of het toebediend wordt of niet.’

‘Mijn overtuiging, mijn grondbeginsels!....’ wierp hij op.

‘En de mijne?’ vroeg ik hem.

‘De uwe?’ zei hij, ‘Fernande ik zal u volkomen vrijheid laten, maar laat mij die ook, en bemerkend dat i k niet toegeven zou, gaf h i j toe op het punt van den kleine.’

Wat Fernande niet vertelde, was hoe hevig de zaak tusschen hen was betwist geworden. Het was voor Gaspard wellicht een quaestie van leven of dood en dezen toestand had ze tot haar doel benuttigd. Indien Mathijs den nek boog voor haar godsdienstwil, zoo trok hij in zijn meening zich terug achter eene verschansing van onverbiddelijkheid, wat hem zelven betrof. Nooit had

hij haar voorgehouden, mocht ze hem van godsdienst spreken, ‘nooit’ en hij had haar aangezien met een blik zoo streng gebiedend, vast besluit veropenbarend, dat ze op hare beurt bang was geworden. Zoo 't voorgenomen huwelijk nu afsprong! Tweemaal zou ze uit haar levensweg geslagen zijn. Welk een schande! Welke smaad in de oogen van familie en bekenden bij wie de verloving aangekondigd was! Zij ook boog thans het hoofd onder die voorwaarde, gansch onderwerping aan zijn zoo krachtig uitgedrukten wensch.

Maar er werd heel wat gepraat over die verloving, veel mede gelachen, verontwaardigd op uitgevallen: zij waren nog in den rouw voor Esther! De eene zuster is niet bestemd door God om plaatsvervangster van de andere te zijn. Hoe kon Mathijs zich aldus om den tuin laten leiden! ‘'t Is immers voor het kind!’ wierpen op arglistigen, met de petroleum der menschelijke boosheid het vuur der tegenspraak aanwakkerend.

‘Och, kom, voor 't kind! is zij alleen bekwaam het te verzorgen en het op te voeden?’

‘Een voorwendsel, dat kind.’

‘Een uitgeloopen non! hoe wil hij haar!’

‘Een rijk, mooi meisje, hoe wil zij hem, die zooveel ouder is!’

‘Zij zal er geen pleizierige dagen mede beleven, hij is geheel door zijne zaken in beslag genomen.’

‘Zij zal altijd alleen thuis, altijd weduwe zijn.’ - ‘Ik zou er voor bedanken, zoo alleen buiten, winter

en zomer begraven te zitten,' meenden enkele stadsmeisjes, welke met haar in de kostschool hadden gewoond.

Toen Fernande vrees koesterde voor de tevens zoo gering geschatte opinie van Tonia en bovenal van Kathelijntje lichtte haar voorgevoel haar met zekerheid voor: de meid van Mathijs was woedend bij 't vernemen van het huwelijksplan: 'Alsof ik en Marie niet mans[1] waren om den jongen op te kweeken! Wij zouden hem opeten zeker?' en met schitterende sluwheid in het oog, riep ze Petrus, haar vader, en Marie tot getuige in het bijzijn van andere personen:

'Heb ik 't niet voorspeld! Heb ik het niet in de gaten gehad dat er licht in 't kappelleken[2] was, eer iemand het vermoedde?'

Maar dat zijn dochter helderziende was geweest, kon Petrus niet vertroosten. Hij zat verplet, bedreigd in zijn bediening, duchtend 's meesters oog, die fakkel van onderzoek, haar schijnsel werpend op zoovele te verheimelijken handelingen....

Tonia, met de stoutheid eigen aan een lange dienstbaarheid, toonde onbescheiden verwondering:

'Is 't huwelijk wel uw vocatie, juffrouw?' vroeg ze met onverholen zinspeling op vroeger kloosterkeus. 'Dat zou ik nooit van u gedacht hebben, nooit!' zei ze. 'Onze juffrouw "beklapt"[3] haar zelve' spotte

1) Bekwaam.
2) Iets ophanden.
3) Verklikt hare heimelijke wenschen.

zij achterrug en met de grofheid eigen aan haar stand, voegde zij er grinnikend bij:

> Zij was enkel een kwezel
> Bij gebrek aan een ezel.'

Dit alles onderschepte Fernande niet.

Toen Tonia vernam, dat het kind gedoopt zou worden, bekende zij aan de buren: 'Denken zij, dat hij nog met de erfzonde besmet is dan vergissen ze zich leelijk. Hij was nog geen half uur in huis, toen ik boven sloop met een "spoelkom"[1)] water en van zoodra ik mijn slag zag - ik moest immers alleen met hem zijn - doopte ik hem algauw. Dit onder ons,' beval ze.

Mijnheer Duquenne en eene tante van Mathijs zouden peter en meter bij de kerkplechtigheid zijn.

'Hoe wordt hij geheeten?' vroeg Tonia.

'Hoe zou hij geheeten worden?' antwoordde mevrouw Duquenne, 'hij heet Gaspard, hij behoudt zijn naam.'

'Een leelijke naam,' meende Tonia, 'maar,' troostte zij zich, 'de pastoor zal daar niet willen van hooren, er is alzoo geen heilige geweest.'

'Niet?' weerlegde haar Fernande, 'Tonia, ge kent de lijst der martelaren en heiligen dus niet: Gaspard is een van de Drie Koningen, ik heb 't u reeds verklaard.'

Men was het met den pastoor eens ter vermijding van opspraak het knaapje heel in stilte naar de vont te dragen. Het verwekte een soort van schandaal of was ten minste eene bron van verlegenheid, een be-

1) Groote koffiekop.

kentenis van plichtsverzuim, dat alzoo een groot kind nog niet ontsmet was door het doopsel, en men wilde een toeloop van nieuwsgierigen ontgaan. Maar Tonia had dag en uur aangegeven in vertrouwen aan de buren en het ontbrak aan geen nieuwsgierigen, toen de plechtigheid plaats greep.

Mijnheer Duquenne was razend een mikpunt voor alle blikken te wezen en zijn verbittering wendde zich tot zijn schoonzoon, 't was hij, die hem aldus in affront bracht. Inwendig brieschte hij vol wraakbegeerte.

XX

Het had heel wat moeielijkheden aan voordat het huwelijk plaats hebben kon. De toelating voor de wet moest verkregen worden als zijnde de verloofden schoonbroeder en zwagerin. Het moest daarenboven ‘Pausen,’ zooals de landlieden het noemen, dit is: de hooge katholieke overheden hoeven bij den Paus dispensatie te vragen tot het toedienen van dit sacrament, indien de betrokken personen ‘geestelijk maagschap’ zijn.

Tegen het einde van den winter was alles in orde. Al de partijen waren het eens, dat er in de gegeven omstandigheden aan geen feest kon gedacht worden, met het rouwkrip van Esther's overlijden nog figuurlijk de hoofden omsluierend.

Dat Mathijs in het kerkelijk huwelijk had toegestemd

was weder eene verovering, die Fernande behaald had. Of liever er was zelfs geen strijd en dus geen openlijke victorie geweest. Hij kende haar te goed om niet te weten met welke godsdienstige stugheid hij hier te strijden had. Hij nam, om zijn gezag niet gansch te ondermijnen, de zaak als natuurlijk aan, enkel meende hij, wat vaak gebeurt in dergelijke gevallen, door het hardnekkig vasthouden aan één princiep van nietig bijbelang, zijn eigenwaarde te handhaven. Hij wilde en zou nooit toestemmen, zei hij met overdreven energie, om 't zij te Vroden in de dorpskerk, 't zij te Gent in de parochiekerk van zijn wijk, waar hij tijdelijk domicilie had gekozen, te trouwen.

Och, zijn beduchtheid voor de wereld deed Fernande glimlachen. Alsof daar geen middel voor bestond! alsof er met de geestelijkheid tot geene schikking in der minne was te komen! Wist hij dan niet, dat er soms huwelijken in 't geheim in de kapel van den Treurwilg te Gent ingezegend werden?

Ja, daar had hij wel van gehoord en hij noemde namen van personen in aanzien, welke de reputatie hadden in die kapel het een of ander meisje beneden hun stand, in overtreding met de wet enkel kerkelijk, ter sluik te hebben gehuwd.

‘Welnu, degenen, welke opspraak of toeloop vreezen, verkrijgen oorlof van hun pastoor daar te trouwen. Wat mij betreft,’ voegde Fernande er bij, ‘ge weet, dat ik de wet voor een bloote formaliteit aanzie, waar-

aan wij ons noodzakelijker wijs onderwerpen moeten. Het katholiek huwelijk alleen is geldig.'

'En ik,' zei hij, met even veel oprechtheid, 'houd dit voor nietsbeduidend en van geener waarde.'

Doch waarom twisten nopens dat punt? In elkanders degelijkheid stelden zij vertrouwen, sympathie bestond, een gemeenschappelijk belang vereenigde hen, niets anders zouden ze eischen van elkaar.

De dag was aangekomen, een mooie dag op 't einde van Februari. Zij meenden dat geen mensch er iets van wist, en reden vroeg des morgens naar de stad met het rijtuig van den heer Duquenne, waarin hij, zijne vrouw en het bruidspaar zaten. De wettelijke plechtigheid liep spoedig af op het Stadhuis en in de kapel van den Treurwilg, waar de pastoor van Vroden, vroeg met den trein naar de stad getrokken, hen wachtte, was geen bekend aangezicht te ontwaren.

Na de inzegening stapten zij opnieuw in het wachtend rijtuig.

Mathijs aarzelde een oogenblik of hij mede zou rijden of naar zijn bezigheden gaan; toen vond hij het wellicht al te onachtzaam tegenover zijn bruid, hij wipte binnen en zette zich nevens haar.

Veel werd er niet gesproken gedurende de reis. Fernande keek uit het raam naar de grauwgrijze velden, afgewisseld met lange strooken korengroen; naar den bleekblauwen hemel, wazig wordend aan den horizon, en naar de verre grijsblonde populieren-kruinen, waar

hier en daar een zwarte, ronde dikte, scherp afgeteekend in 't nog bladerlooze hout, een eksternest aanwees.

Tonia had kleinen Gaspard een bloeienden pyrrhustak in de hand gegeven en droeg hem daarmede aan het rijtuigportier.

‘Mijn kind, mijn jongen!’riep Fernande uit, hem met moederlijke innigheid vastgrijpend.

‘Allo, geef dat aan papa en mama,’ zei Tonia aan den knaap, die te klein was om haar te verstaan, maar die, toen zijn vader het welkomsttakje nemen wou, dit afwerend verdedigde onder algemeen ontroerd gelach.

De paarden werden niet eenmaal uitgespannen. Na een eenvoudig maal reden de getrouwden, thans met den gemeenschappelijken schat, het kind, naar hun eigen huis.

De kleederen van Fernande en wat ze medenemen wilde, waren reeds van 's avonds te voren, met alles wat aan den kleine behoorde, heimelijk in den Twistappel gedragen.

‘Proficiat, mijnheer en madame,’ sprak Kathelijntje, toen ze de deur voor hen opende; en zij ook had een verrassing gereed, namelijk een grooten bloemtuil, dien ze in de stad had besteld. Het misviel hun beiden. Zij hadden haar wel verboden eenig vertoon te maken.

Het was echter niet de plaats of het oogenblik om verwijten te doen. Zij dankten haar met stillen tegenzin. Petrus verscheen insgelijks met de pet af en het hoofd diep gebogen, gevolgd door Marie, welke het

haar plicht achtte te zeggen op haar gewonen kortaf-geknapten toon: ‘Veel geluk en een lang leven!’

Heel vertrouwelijk reeds in het bewustzijn hunner solidariteit, helde Mathijs zich naar Fernande, fluisterend in de Fransche taal, ofschoon hij wel moest weten, dat Kathelijntje, welke zoo lang in Luik gewoond had, hem verstond:

‘t Is echt vervelend. Geef hun eene fooi.’

‘Een tienfrankstukje?’ vezelde zij in vragend antwoord.

‘Wat ge wilt.’

En Fernande haalde hare porte-monnaie te voorschijn en deelde kleine goudmuntjes rond.

De dienstbaren staken de hoofden te zamen in de keuken, gebelgd den inhoud in hun open palmen aan elkander toonend:

‘Op hun trouwdag! zijn ze niet beschaamd voor zulke rijke menschen!’ zei de meid.

‘Hoe rijker hoe vrekker,’ verklaarde Marie.

‘Ze meenen zeker dat ze 't mee zullen dragen hierna,’ bromde Petrus vijandig.

XXI

Mathijs was fietsend dra daarop naar de ijzergieterij gereden, juist of het geen heugelijke levensdatum ware geweest. Fernande bracht den dag bedrijvig door met hare meegebrachte zaken in kasten en laden te ber-

gen, met te zorgen voor het kind, te spelen met hem.

Na 't avondmaal, deed zij zelve hem in slaap, hem zacht klotsend op hare knieën, zingend een wiegelied. Hare stem was niet machtig doch welluidend en zoet. Zij zong onbevangen, zonder achterdocht noch vrees voor de critiek van een geoefend luisterend oor. En toch luisterde Mathijs, onbemerkt teruggekomen, even onbewust, geboeid door den toon, verteederd door sympathie en dankbaarheid. Hij luisterde als in een droom, met het verwaarloosd boek open voor hem, vaag uitstarend, in het zalig genot van halve gevoelens en halve, wegzwevende gedachten, in een bevredigingsbesef, een overgave van het dierbaarste, wat hij bezat en dat hij a l l e e n niet kon beschermen, een overgave in zorgzame, liefderijke hand; het hart verlangend naar verloren heil, ontroerd door de ontwakende herinnering aan Esther, vol melancholie en treurnis over haar ontijdig henengaan....

Intusschen had Fernande Gaspard zachtjes in zijn wieg gelegd en kwam ze binnen en nader, in zusterlijke intimiteit een hand op de leuning van zijn stoel leggend:

‘Hij slaapt,’ zei ze stil, op den gewichtigen toon van 't moederschap, voor 't welk niets anders op de wereld meer bestaat dan 't aangebeden kind.

Voordat hij antwoorden kon, verschrikten zij beiden: de weerschijn van een rooden vlammenlaai schoot door 't gedempt verlicht vertrek en een geruisch van stemmen,

een plaatsing van toestellen ontstond op 't erf aan het benedenhuis.

Mathijs had zoo even in zijn mijmering wel een gekrijsch van de hengsels aan het straathek gehoord, doch er geene acht op gegeven.

‘Hemel! Fernande, de muziekmaatschappij, eene serenade!’ kreet hij.

En zij onder een aandrang van verzet en verbolgenheid: ‘Dat kan niet, ik wil niet, Mathijs.’

Hij stond daar pal, ten uiterste verlegen wat te doen, hoofdschuddend, zuchtend, met misnoegde armbewegingen, terwijl een paar bonzen op de groote trom, aandacht roepend, in terging weerklonken.

‘Toe, zeg, dat we 't niet aanhooren kunnen, toe zend ze weg!’ smeekte hem Fernande.

‘Ik mag niet,’ zei hij, zich vermannend, ‘ik kan dat niet doen, zij verdienen geen affront. Het is gebruikelijk op den avond van een.... hij dorst niet uitspreken ‘huwelijksdag.’

‘Maar zij zullen Gaspard wakker maken,’ zei ze bezorgd.

‘De kindermeid zit bij hem. Kom, Fernande, er is geen ontwijken aan, wij moeten ze onthalen.’

Zijn toon klonk vastberaden, gebiedend.

De fakkelgloed en de rook waaiden langs de ramen afwisselend naar boven.

Tot dusverre was de toewijding haar licht geweest, nu viel ze haar hard, ondragelijk, overlastend.

En toch zij ging beneden met hem, een geduldig schijnend slachtoffer, inwendig vol opstandsgevoel.

Na het eerste schetterend, klingelend met den beiaard, tsjingelend met de schijven en bonzend op den trom gespeeld harmonie- of beter gezegd cacophoniestuk, opende Mathijs de voordeur en wilde hij de vereerders door eenige gepaste woorden zijn dank uitspreken.

Wind en regen sloegen in zijn aangezicht. Neen, aldus ging het niet. Hij kon toch zoo onhartelijk niet zijn ze buiten in de gure winterbui te laten staan. Hij bad hen hem de eer te willen aandoen binnen te komen.

Het geschiedde onverwijld.

De fakkels werden uitgedoofd; de stellen, ruw den wand aanstootend, in huis gebracht en met hun grove, beslijkte schoenen stapten de dorpsmuzikanten, zonder de minste plichtpleging, op het Smyrnasch tapijt, in de suite van salons, waar Kathelijntje in allerijl de lichtkronen aanstak. ‘Het is als een bende runders, die éen voor éen in hun stal trekken,’ dacht Fernande in triestige ondankbaarheid voor 't ongewenscht bezoek.

Het bruidspaar zat neder, wachtend naar 't onaangename, dat hier moest berokkend worden.

De lessenaren werden weder geplaatst, de groote trommel, de schijven en de beiaard achteraan, en voordat de muziekmeester, met den maatstok in de hand, het sein gaf voor het tweede stuk, had er een intermezzo plaats: de onderwijzer duwde, bij 't schrale schoudertje, zijn achtjarig zoontje vooruit, dat bleek

zag en een rol papier vasthield, welke trilde als 't abeelenloof bij avondwind.

‘Moed, en niet bang zijn, hoor!’ wekte hem de vader op.

Met pieperige, onvaste stem begon het knaapje een gedicht te lezen, stotterend soms, een woord opetend of verkeerd uitbrengend, onder een vermanende vinger-opsteking of een ‘halt! goed kijken, goed uitspreken!’ van zijn waakzamen, gevreesden leermeester.

Aldus geraakte hij behoorlijk tot het einde. Het groot velijnvel werd aan de getrouwden overhandigd. De verzen waren in de mooiste, regelmatigste hand geschreven; een naakte Cupido schoot er van boven pijlen op neder en engeltjes kropen er uit bloemenkelken rondom.

Er moest gedankt, er moest - zoo mogelijk - aandoening en tevredenheid gehuicheld worden.

Mathijs liet champagne schuimend ronddragen.

En daarna begonnen weêr de koperen instrumenten, begeleid door fluit en klarinet, en 't sjonkten de schijven, en klingelde de beiaard en dreunden luid en sterk de mokerslagen op de groote trom.

Het kwam Fernande voor als bonsden ze onrustwekkend, doodelijk beangstigend, tot in haar binnenste, op haar teruggekaatst door de wanden in een betrekkelijk kleine ruimte.

Bespiedend keek ze in wanhoop naar Mathijs, zij kende hem reeds goed genoeg om indrukken op zijn

gelaat te lezen. Zij zag, hoe hij de wenkbrauwen fronste en hoe de hoeken van zijn mond in tegenzin naar omlaag trokken.

Toen tuurde ze, luisterend naar boven, of Gaspard soms.... Ei, hekel! daar begon het derde stuk.... hoelang nog zal die foltering duren!....

't Was omstreeks middernacht, toen de bende vertrok, in opgewekte gemoedsgesteldheid, dank aan 't geestrijk, mild bedeelde druivensap, dat naar het hoofd gestegen was, luidruchtig erkentelijk voor het goed onthaal, zonder het geringste vermoeden van het storende hunner vereerende, verfoeide komst.

‘Oef! eindelijk!’ stiet Mathijs geeuwend uit, toen de deur achter den laatsten vertrekkende was toegevallen en hij Petrus schrijnend het straathek hoorde sluiten.

XXII

Fernande was doodmoede, ontzenuwd door weerzin en eigendwang, in ontevreden stemming, bleek, geheel ontdaan.

‘O slapen mogen!’ zei ze met verlangen naar alvergetende rust.

Kathelijntje bracht den blaker aan, een enkelen voor hen beiden.

‘Nog een,’ vroeg Fernande.

Bevreemd, met oolijken glimlach van verwondering

keek de oude dienstmeid op en haalde een tweede kaarspan, waarna zij in de keuken trok, er nog iets te beredderen hebbend.

Mathijs ging zijne vrouw vooraan op de trap. Zij volgde, mat en traag.

‘Goeden nacht, Fernande,’ zei hij aan hare kamerdeur, zijne hand haar open voorhoudend.

Zij legde de hare er even in.

Hij deed een schrede nader en boog zich om een kus op haar voorhoofd te drukken, dat was vroeger zijne schoonbroederlijke gewoonte, toen ze te zijnent logeerde als aangroeiend meisje, in 't begin van zijn eerste huwelijk.

Zij vond het te natuurlijk om zich terug te trekken. Toen sprak hij nog:

‘Morgen moet ik vroeg naar de werkhuizen, wellicht zal ik u enkel zien aan het avondmaal, geneer u niet, slaap eens goed uit, ge hebt het noodig,’ want hij bemerkte, dat hare oogen dichtvielen.

Maar zij schudde het hoofd, zij meende iets te zeggen, wat zij inhield: ‘Neen, neen, zoo gaat het niet, ik zal al vroeger op zijn dan gij,’ was haar antwoord, vergezeld van een veelbeduidend glimlachje.

Zij sloot hare kamerdeur, zooals ze deed, waar of ze ook vernachten mocht, nadat ze de bij de wieg wakende kindermeid naar bed op de tweede verdieping gezonden had.

Zij trad door het kabinet, dat tot kleed- en bad-

kamertje was ingericht en draaide ook langs dien kant den sleutel in het slot, doch met de grootste voorzorg en zoo stil mogelijk, opdat Matthijs, dien ze daarachter hoorde, geen argwaan van haar daad hebben zou.

Zij had een ruim en luchtig vertrek met nieuwe, wolkachtig witte, sierlijk met blauwe linten opgeknoopte gordijnen. Het behangpapier ook was blauw, nieuw en zacht van toon, eene verrassing, welke Mathijs haar had voorbereid. Zij had er op aangedrongen in haar eigen hard, klein, ijzeren bedje te slapen; die wensch was ingewilligd, en daar stond het nu onder dien praalhemel, armoedig, eng, van schaamte toegekrompen in wanverhouding met de omgevende pracht.

Een zinkend kolenvuurtje flikkerde nog lui en reeds slaperig in den haard. Doch Fernande had geene oogen of geen gevoel voor dit alles. Zij was recht naar 't wiegje toegetreden met het licht, ietwat achteruitgehouden, in de hand. Gaspard sliep, doch steende, ongedurig met de armpjes slaande. Zij stak ze onder 't laken en trok de deken aan zijn schoudertjes op. Hij sloeg ze weder weg zonder de oogjes te openen.

Wat zag hij er bleek uit! 't was al de schuld van die hachelijke muziek, een schande menschen dus te komen kwellen!....

Onder het behangsel van haar ledikant hing een ivoren Christus op zwartfluweelen grond, daaronder hare te voorschijn gebrachte rozenkroon, gereed gekocht tegen den dag van hare ordensgelofte, hare kroon, de reeds

verouderde kunstmatige, nooit gedragene, de kroon harer vernedering, bestendig manend aan het ijdele van onze wilskracht, aan het machtelooze onzer dierbaarste wenschen....

En Fernande, in 't blanke slaapgewaad, zonk neder voor het bed op hare bloote, vereelte knieën, het hoofd in hare gevouwen handen, steunend op de sponde.

Zij prevelde heden geen aangeleerd, zinsverdoovend gebed. Haar geest schoot uit zijn sluimerlust weer wakker, steeg tot God, haren schepper en den bestuurder van haar levensgang. En zij smeekte vurig en hartstochtelijk, dat het haar mocht gegeven wezen ditmaal niet te falen in hare onderneming. Zij bezwoer den hemel om de noodige genade tot het bereiken van haar doel: haar kind in 't goede pad te leiden, de wegen van haar huis niet te veronachtzamen, haar man - wat luidde het zonderling ‘haar man!’ - lief te hebben en gelukkig te maken....

Toen zij eindelijk de leden neder had gevlijd, overtuigd dadelijk, zooals ze gewend was, als een gezond kind, zalig in vergetelheid wegzinkend, het bewustzijn te verliezen, schrikte ze op, wakkerder dan ooit. De slaap was heen. Zenuwachtigheid doortrilde haar. Gaspard ook gilde in eens als bang en zij stond op en boog zich over hem.

Hij klemde zijne beide armpjes om haren hals, als schuw en hief een luid noodgeschrei aan, en zij had alle moeite om hem te paaien en te sussen.

De maan scheen door de vensterramen, vrieshel nu met haar blauwachtig zilver en verduisterde geheel den gelen glans van 't ver in 't kabinet gesteld nachtpitje.

Fernande had Gaspard op den schoot genomen en zat er mede op het lage voedsterstoeltje. Het schelle licht viel op hen beiden en deed hun witte kleederen nog witter, ijzig koud uitkomen. Het gaf haar eene soort van vrees als voor een spook, als was ze zelve een spook, een weergekeerde geest!....

Zij keek op naar de door de hoogte van haar winterpad verkleinde schitter-maan en wees Gaspard hare schijf aan om zijn misnoegen af te leiden.

Hij richtte zich op, belangstellend, geboeid door het mysterie van dat hemelwezen, en Fernande deed hem hoppen op hare knieën, en om zich zelve moed in te spreken, meer dan tot zijn genot, zong ze het deuntje, dat de kinderen kennen:

> ‘Maantje, maantje minne,
> Sta op en laat mij binnen!
> Mijn moeder is dood, mijn vader is dood,
> En zij liggen begraven in 't boekiestrood.’[1)]

't Was al de schuld van die leelijke serenade dat ze beiden zoo zenuwachtig waren.

XXIII

Toen Mathijs, des morgens voor den dageraad, aan de ontbijttafel plaats nam, kwam Fernande binnen met

1) Boekweitstroo.

hoed en mantel aan, zij was reeds naar de kerk in de eerste mis en ter communie geweest.

Zij zaten samen aan. Het valt lastig uit het bed te moeten, wanneer de slaaplust ons nog genoegelijk neergeveld houdt, wanneer de deken warm en de morgen koud is, wanneer de duisternis nog alom, nog alleen heerscht. Er hoeft geestkracht toe om op te springen, huiverig, al den moed verzamelend voor een dag van werkzaamheid. Het heeft iets nuchters, treurigs, het geeft een gevoel van verlatenheid zoo vroeg alleen, bij 't lamplicht, in de stilte van 't ontijdig uur, in eene kamer, die nog niet behoorlijk is verwarmd, iets te nutten voor het henengaan.

Maar dit alles keert om tot dankbare gezelligheid, als anderen, welke slapen mogen, opstaan om ons gezelschap te houden, bij ons te blijven, te praten met ons; met ons den dag te zien dringen door de gesloten jalouzieën, vechtend met het lichtje, dat allengs wordt onttroond.

Zoo ook hier. Mathijs voelde zich gelukkig eene aanspraak te hebben, een geliefd levend wezen in de nabijheid te zien, zelf niet de koffie te moeten inschenken; niet zonder groet of minzaam woord voort te moeten gaan; uitgeleid te worden tot aan de deur in stede van ze achter zich te moeten toetrekken.

Toen hij zijn overjas aanhad om naar de stad te reizen gaf Mathijs Fernande den bos sleutels af.

‘Dit is de sleutel van deze kas, van de brandkast, van het buffet....’

Zij zou ze wel leeren kennen door ondervinding, zei ze, die glimlachend aannemend.

‘Doe alles, wat ge wilt, Fernande, voer verbeteringen in, weer misbruiken, indien er bestaan, geef raad of standjes aan de werklui; maar één ding verzoek ik u, spreek mij nooit over huiselijke beslommeringen, het verveelt mij daarvan te hooren, en ik heb mijn hersens zoo vol met beroepsbezigheden,’ voleindigde hij, het hoofd even met de vingeren aanwijzend.

Och, er bestond geen nood voor zoo iets, ze zou hem niet lastig vallen, zij was hier immers gekomen om hulp en bijstand te biên, geenszins om zijn geest te kwellen met klaagtoon of verontrustende meêdeelingen, en hij vertrok in de vale schemering nog, opnieuw een koelen broederkus op haar voorhoofd drukkend.

Fernande nam bezit van haar koninkrijk.

Eerst in de keuken, dan in den kelder, onbeschroomdstout door haar verkregen recht, onder het boos, vijandig oog van Kathelijntje, dat niet bij machte was haar schrik in te boezemen. Kathelijntje, uit het veld geslagen, gaf den strijd op zonder zich te weren tegen 't noodlot. Onbevangenheid huichelend, ontweek ze 't onderzoek en ging naar boven aan hare bezigheden.

Wat vond Fernande al niet in dit gewaand model-huishouden! Beroeste potten, waarin eene laag ranse boter; aardappelen met lange keesten, waarop al

de dagelijks afgetrokken keesten een walgelijken, rotten koek vormden; gebroken glazen, weggestopt in een hoek; bier in een plas onder de kraan; een ander vat rechtgesteld, waarin nog minstens een vierde van den inhoud stond, onbruikbaar, heel verschaald; bedorven vleesch en beschimmeld brood; O ‘brooduinken’ in groote hoeveelheid, groen uitgeslagen in en langs de opengebarsten, droge middenklove!

Haar zuinigheidsgevoel en haar gevoel van orde waren om het meest gekwetst. Wat te doen? Kathelijntje weg te zenden? Eene oude, alom geprezen dienstbode! Ze met verwijten overladen, dreigen met ontslag?....

Fernande bedacht zich verstandiglijk het voor en tegen wikkend.,.. Terstond nam ze een besluit om terecht te wijzen zonder schermutseling. Zij trok en zette al het verkeerde in 't helder licht, alle schuilhoeken ontruimend, niets opredderend, maar het bewijs leverend, in stil verwijt, dat de hand der meesteres aldaar werkzaam was geweest, dat haar oog het schadelijke had waargenomen....

En thans op 't erf en in den tuin.

Door het achterhuis haar verkenningstocht vervorderend, werd Fernande getroffen door een onaangename stallucht, welke haar aan den adem beving. Zij snoof die op, zich weghaastend zonder zich af te vragen, waar vandaan ze komen mocht.

Het was een mooie, koude vroegvoorjaarsdag met zon en scherpen wind; de hemel wolkeloos. Een kool-

mees zong reeds in het nog naakte hout haar eentonig ti ti ti! De sneeuwbelletjes bewogen lustig hun witte rokjes boven hun schichtig, blauwgroene loofsprietjes, overal uitgeschoten aan de kanten van het bleekplein, voor vorst beschut tegen den muur. Een miserieboompje bloeide reeds, huiverig paarsrose, zonder dekkende blaadjes langs zijn stam. Enkele kolen begonnen te gloeien op den grooten pyrrhusstruik en de hazelheesters schudden het levensmeel uit hun tallooze kattekens over de roode starrenbloemetjes daaronder, zoo klein, zoo dicht zonder stengels tegen de twijgjes staande, dat een gewoon wandelaar ze niet eenmaal opmerkt, althans Fernande niet.

Onder de groep beukeboomen lag nog het rosse loof van den vorigen herfst; droge takjes kraakten onder haar voet en haperden in den zoom van haar kleed; de stekelige sloesters van de kastanjes, grauw en dor, nog niet opgeruimd, werden een eind weegs daaraan meegesleept, afgeschud en weggeschopt. En heel prozaïsch vroeg ze zich af aan wat Marie en Petrus, die er ononderbroken in daghuur waren, wel hun tijd besteden mochten, terwijl haar oog op al de veroveringen van het winter-onkruid viel.

Maar lang talmde zij niet bij de gedachte. Een gevoel van frischheid en physieke blijheid doorstroomde haar, een bewustzijn van gezondheid, een rijkdom van te verspillen kracht. Diep aâmde zij de versterkende lucht in, en op eens wist ze dat ze gelukkig was, zij de

gewezen en verwezen non, die niets meer van de toekomst had gehoopt! Hoe vreemd: gedurende al den tijd van hare toewijding aan Gaspard, toen ze bij hem met doodsnood in het hart, die twee onzalige nachten had doorwaakt, had ze geen enkel maal door hare vroegere zwakheid geleden. En het verbazendste was nog, dat zij niet het verschil van betere lichaamsgesteldheid had opgemerkt, zoo natuurlijk kwam haar dit alles voor. Dienzelfden morgen, toen ze zich aankleedde, had ze gepeinsd, dat hare armen onder 't wit doorzichtig wollen weefsel van dàt lijfje zoo dik schenen en dat het aan de schouderholte spande en nu lachte zij om haren waan. Ja, zij was gezetter, kloeker geworden en zij vouwde de handen in dank tot God, niet uit ijdelheid of behaagzucht, maar omdat het haar gegeven was de opgenomen taak te kunnen vervullen, omdat degenen, voor wier heil en welstand zij zorgen moest, niet het ontzenuwend, bedroevend schouwspel van ziekelijkheid en kwijning om zich zouden zien.

Zij ging in den moestuin, waar de jonge erwtjes als zoovele oortjes van miniatuur-korfjes uit den grond staken; de beddetjes met draadjes overspannen, met leem overpoeierd, met papiertjes en glasschervetjes aan touwtjes op stokjes overwuifd, en ondanks al die afwerende maatregelen deerlijk door de musschen uitgepikt.

Petrus spitte den grond.

Met verwondering zag zij een heel grooten hoop koolen op hooge stammen staan, van onderen kaal

geplukt van boven dicht bebladerd, en ze vroeg hem losjes waartoe die dienden.

‘Het zijn konijnekoolen,’ berichtte hij haar, ‘madame, mijnheer heeft mij toegelaten eenige konijntjes te houden voor het opeten van den afval.’

Eene ruime partij snijkoren[1], half afgeknipt, leverde het sprekend, bewijs dat het aan de beschermelingen van Petrus aan geen verscheidenheid van spijs ontbrak.

Zij vond ze, de konijntjes, zooals hij die verkleinend noemde, zij ontdekte ze in den stal, die door een deur in verbinding was met het achterhuis, en tevens kreeg ze de oplossing van de hachelijke, aldaar heerschende stiklucht.

Heel de tamelijk groote stal was tot een fokkerij ingericht: overal langs de muren waren kotten opgetimmerd, stonden tonnen met planken gedekt, een steen daarop, en toen ze hier en daar een scheel[2] ophief, piepten al de diertjes uit, met de pootjes tegen 't beschot, tuk op voedsel: dáar twee groote konijnen, gereed voor den verkoop, ginder eene moer met ontelbare jongen, hier een bende halfwas; maïs in klompen, rijst vertrappeld, versmaad door de naar groenten hunkerenden.

Welk een verspilling! Wat had Petrus van die toelating zijns meester misbruik gemaakt!

1) Vroeg in het najaar gezaaid en dat, in het voorjaar vroeg opgeschoten, afgesneden wordt ter voeding van het vee.
2) deksel.

Fernande was bepaald boos op hem en tegelijkertijd boos op zich zelve: het was gemeen van haar hier dat verkregen recht te komen betwisten; hier, nieuw aangelande, als spioen te dienen; maar het was het huis haars mans, haar huis was het, en zij moest, plichtsgetrouw als hervormster en bestrafster optreden.

Toen zij weder door de keuken kwam, vond ze er te schofttijd Petrus en Marie, welke hun boterhammen nutten met eene karaf bier voor zich op de tafel staande, in druk gefluister met Kathelijntje. Fernande was geen schroomvallige natuur, die zich door den vijand liet afschrikken.

Koud, doch op beleefden toon, begon ze:

‘Petrus, ge weet misschien niet, dat het policiereglement om gezondheidsredenen verbiedt konijnen in huis te houden.’

Zijne grove, harige hand, die 't mes hanteerde, beefde, hij antwoordde echter gevat:

‘Madame, ze zitten in den stal.’

‘Maar de stal loopt ineen met het achterhuis en dit loopt met het keuken ineen; geheel de benedenwoning staat in gevaar door den reuk verpest te worden.’

‘Mijnheer heeft er nooit over geklaagd,’ waagde hij de terechtwijzing.

‘Mijnheer had het ongelijk nooit in de keuken te komen noch in den kelder te gaan,’ voegde zij er met inzicht bij.

Het drietal zweeg hoorbaar, bang, vijandig.

‘Indien ik mij niet bedrieg, hebt ge zelf een stal, verplaats ze daarin en indien ge geene kotten hebt, breek die uit en voer ze mede,’ zei ze als laatste toegeving, doch zonder hoop op dankbaarheid en ook zonder eenig opwekken van dit gevoel; want niet zoodra was ze den rug gekeerd, of de bedreigde bondgenooten vielen uit, hun hart vol wrok lucht gevend:

‘Eene uitgeloopen non!’

‘Wat heeft die deugeniete zich met mijn kelder te bemoeien!’ bromde Kathelijntje, die den op haar afgeschoten pijl nog niet uit de wonde getrokken had.

‘Beestegierig, hondegierig,’ was de benaming van Marie, aan Petrus en haar zelve bier inschenkend.

XXIV

Het lag Fernande 't opperste toen zij 's avonds Mathijs den sleutel in het slot hoorde steken:

Zij had zijn raad en zijn bijstand gewild; zij had willen weten, of hij haar goedkeurde en of zij niet met hardheid gehandeld had. Maar.... hij had haar verzocht niets van dien aard te bespreken; zij moest hem met vrede laten, zijn gemoed mocht ze niet opruien noch verontrusten.

In geen geval zou zij het ditmaal hebben gedaan: hij kwam doornat thuis per fiets; hij had tegen den wind moeten worstelen en was verkouden bovendien;

zijn stem klonk schor: den eetlust was hij kwijt.

En Fernande, geboren ziekendienster, hielp hem zijn jas uittrekken en wilde 't met zijn doorweekte schoenen ook doen, reeds daartoe op eene knie zittend, doch dat gedoogde hij niet.

‘O, ik ben zoo moe, zoo afgesloofd!’ klaagde hij, van onderen op met zijne hand over het aangezicht wrijvend om eindelijk het voorhoofd er op te steunen, den elleboog op het tafelblad.

‘Kom, eet iets,’ vleide Fernande.

‘Neen, niets, ik heb te veel onaangenaamheden met het werkvolk gehad. O die onhandelbare socialisten!’ zei hij, ‘opstokers, misleiders van de menigte,’ en hij begon zijn wederwaardigheden te vertellen, zonder zich af te vragen of hij haar kwelde of haar vrede verstoorde.

Zij luisterde gedwee, niet onderbrekend doch met een aandachtig oog, soms een ‘zoo!’ een ‘ha!’ een ‘wel, wel!’ als medegevoelsuitdrukking latende hooren.

En nadat zijne litanie van klachten ten einde was, scheen zijne stem minder heesch. Hij zou toch wel iets gebruiken, meende hij nu, en Fernande somde hem op wat er in huis of verkrijgbaar was.

Hij leek op een lastig kind, het duurde een tijdlang voor zij iets naar zijn gading voorsloeg.

‘Gaspard slaapt,’ zei ze met een stillen glimlach, denkend, dat ze twee kinderen te paaien had: den vader en den zoon.

Voordat Mathijs naar bed ging, bracht zij hem zelve,

na een korte afwezigheid, een groot glas sterk gesuikerden en gekruiden, heeten wijn aan.

Hij liet zich alles welgevallen van haar in het genoegelijk bewustzijn van vertroeteling; sedert Esther's dood was hij van alle zorg, van alle liefderijke behandeling verstokt geweest.

Hij blikte haar aan, zijn tweede vrouw, die zijne vrouw niet was, met ontzag, met dankbaarheid en sympathie, het oog vochtig, den mond in ontroerde trilling:

‘Fernande.... mijne heilige!’ zei hij.

XXV

‘Waarom eet ge niet?’ vroeg hij, een week later zelf heelemaal beter, aan het ontbijt, bemerkend, dat ze niets anders nutte dan een kop zwarte koffie zonder suiker noch melk.

‘Het is vastentijd,’ antwoordde zij.

‘Maar g i j moet toch niet vasten.’ Hij fronste den wenkbrauwboog, een trek van spijt of teleurstelling stond op zijn aangezicht.

‘Al wie meerderjarig is en kloek genoeg daartoe moet de voorschriften der heilige Kerk volgen en versterving doen,’ zei ze eenvoudig.

‘Ge zijt niet sterk genoeg,’ wierp hij op. ‘Fernande, ge speelt met uwe gezondheid, kan dat aan uw God aangenaam wezen?’

‘Ge vergist u, ik ben sterk en gezond geworden,’ sprak ze. Hij had gezeid ‘uw God’, dus nog niet de zijne; maar zij liet de nuance voorzichtigheidshalve schijnbaar onopgemerkt en onbeantwoord.

‘Het ontbijten was zoo gezellig samen,’ verweet hij haar zacht.

‘Wij zitten samen, ik ben bij u,’ zei ze minzaamvroolijk en hij drong niet meer aan; maar zijn eetlust leed onder het zien van de ontbering, die ze zich met welgemoede strengheid oplegde.

Des avonds was het nagenoeg hetzelfde. Fernande proefde nauw de spijzen, naar godsdienstregel zich enkel eene collatie[1)] veroorlovend.

Het speet hem weder, het krenkte hem nogmaals. Doch waarover klaagde hij? Was zij niet vrij te doen, wat ze wilde? Luidens hun overeenkomst moest elk van hen zijn eigen weg volgen. Dit dacht hij nu en dankbaarheid borrelde weer boven in zijn hart.

Thans brak voor hem en voor Fernande een tijdperk aan van groot geluk: die zomer was een schoone zomer van zijn leven en voorzeker de schoonste van het hare. Hij droeg haar allerlei gemengde en goede gevoelens toe: verkleefdheid, erkentelijkheid, warme broedermin, dit alles ingetoomd en ingetogen, ingehouden door den liefderijken schroom, dien ze hem inboezemde. Hij was als een mensch, die uit eene zware ziekte opstaat, als

1) Een karig maal, en slechts de helft genoeg gebruiken.

de heroplevende, nog op het krankenbed, maar met een aangroeiend besef van terugkeerende kracht en verzekerde herstelling, met een kinderlijk hulpbehoeven de non aanbiddend, die bij hem gewaakt, die hem verzorgd, en gered heeft, tevens met diepen eerbied naar haar en hare hooge roeping opziende. Fernande bleef voor hem de non, de aan God gewijde, gelijk hij ze eertijds in novicekleeren in het klooster had bezocht, blank, stil, vroom onder den witten hoofddoek, die zooveel illuziën van schoonheid geeft. Zij was zijn zedelijke helpster, redster, ophefster uit de platdrukking, welke de voet van het noodlot bij 't afsterven van Esther op zijn gemoed had gedrukt. Zij was het, die met kundige hand het gevaar, al de gevaren, als een zwerm muggen den wandelaar achtervolgend, rondom het hoofdje van Gaspard had uiteengeslagen. Zij bleef de beschermengel van zijn huis, de gezellin zijner dagen, de bestierster van zijn stoffelijke belangen. Met berusting in haar mocht hij thans alles verlaten en naar zijn beroepszaken gaan.

Het was een zomer vol zonneschijn, heet en droog, mooi voor degenen, die betrokken weer en vochtigheid duchten. Er lag veel stof langs de wegen en meest keerde Mathijs nu met den avondtrein terug; misschien deed hij het te liever, omdat zijn vrouw de gewoonte genomen had hem met Gaspard af te halen. Het was een prachtige familiegroep: de groote, flinke vader, de slanke, sierlijke, stil-fiere moeder, het thans door en

door gezonde kind in zijn wagentje, voortgeduwd door de kleine, onontwikkelde meid, die daar scheen bijgevoegd te zijn om de krachtige harmonie der drie anderen treffender te doen uitkomen.

Aldus keerden zij elken avond terug, tusschen de groene korens, welke aldra in gulden rijpheid hun verzwarende aren naar den grond bogen; dan langs het stoppelveld, benden van de weide komende koeien ontmoetend met de djakkende[1] wachters in de achterhoede, rood omlijnd door de laatste schichten, die de avondzon achter hen afschoot. Frischheid woei hen tegen; geen vogels zongen meer, maar de krekels sjirpten vreedzaam in de bloeiende klaver en het scherpen der zeis brak alleen nog de stilte daarbij in de verkoelende avondbries.

Mathijs vertelde haar de gebeurtenissen van zijn dag vrijelijk als waren zij alleen geweest, de Fransche taal, onbevattelijk voor het meisje, gebruikend.

En Fernande vertelde hem van het kind, wat het al gedaan had, hoe lang of hoe weinig het geslapen had. Dat het reeds ‘papa’ kon zeggen, en hoe het opluisterde telkens zij hem opwekte met:

‘Hu, hu, papa komt.’

‘O, hij houdt nog meer van u dan van mij,’ voegde zij er bij om Mathijs genoegen te doen.

Maar hij schudde het hoofd, verheugd, en toch half

1) Zweepslagen gevende.

ongeloovig: ‘Neen, Fernande, maar hij is ook meer bij u dan bij mij.’

Omstreeks het begin van den herfst begon Gaspard alleen te kunnen loopen en toen werd te pret groot voor de twee: Fernande hurkte neer, liet hem los; hij waggelde op zijn beentjes en zou juist gevallen zijn, ware zijn vader niet daar geweest, ook neergehurkt, om hem in zijn armen op te vangen.

En beiden lachten met tranen van aandoening, heimelijk weggewreven, in het oog.

‘Hij is zoo gezond.’

‘Hij wordt zoo groot.’

‘Uit al zijn kleertjes groeit hij.’

Des avonds voor hij in zijn wiegje werd gelegd, deed Fernande hem de handjes vouwen en leerde hem stamelen:

‘Danke, Jesuken!’ Eerst waagde zij 't, toen ze met hem alleen was, eindelijk werd ze stouter, ondernemender. Hij brabbelde de klanken zoo comisch-onbeholpen, dat zij Mathijs het grappige van zijn uitspraak niet mocht noch wilde onthouden. Eens, dat hij bijzonder welgezind was, op een avond na het maal, sprak ze: ‘Gaspard, wat moet ge doen, voordat ge slapen gaat?’

De kleine voegde zijne handjes samen:

‘Anke, Heel’ stotterde hij.

Mathijs keek ietwat bevreemd op: het was niet zijn bedoeling, dat kind met godsdienstvormen op te brengen. Hij wist niet, of hij lachen of terecht-

wijzen moest. Hij glimlachte even, wat verlegen en zweeg.

Korts daarna had Fernande den kleine zijn kruis leeren maken. Hij zat in zijn stoeltje tusschen hen aan den disch. Mathijs zei weder niets, wat misnoegd. En toen dacht hij: ‘Och, het heeft niets te beduiden, laat ik maar wachten tot hij wat grooter is en rationneelen invloed ondergaat, dit alles zal gauw te veranderen zijn.’

XXVI

In den daaropvolgenden winter werd Gaspard door eene niet zeldzame zedelijke kinderlijke kwaal aangetast, welke men de ‘moederziekte’ noemt. Hij wilde namelijk bij niemand anders meer zijn dan bij Fernande. Hij weerde alle pakkende handen af. Hij vlijde zijn hoofdje tegen hare borst aan, wanneer hij op haar schoot zat; grijnsde zijn vader norsch toe, zoodra deze met hem spelen wou; wilde niets meer eten dan hetgeen zij hem gaf en niet meer slapen tenzij op hare knieën. Hij voelde 't in zijn sluimer, als ze hem nederlei en schoot weer wakker om zich aan haar vast te klissen. Het was tevens een last, een triomf en een zwarigheid voor haar. Zijn vader had bepaald niets meer aan hem. Fernande moest zelfs een list bedenken om hem niet bij zich in 't bed te nemen, wat ze te gevaarlijk achtte: zij vulde de mouw van een door haar gedragen nachthemd op en schoof het, in het neerleggen in zijn wiegje onder zijn hoofdje.

‘Wat is dat voor een vreemd ding?’ vroeg Mathijs, die Gaspard in haar kamer een laatsten nachtkus geven kwam.

En zij lachte: ‘Geen ander middel meer, hij meent dat het mijn arm is, die hem steunt.’

‘Dat jongetje zou een broertje of zustertje moeten hebben,’ meende mijnheer Duquenne haar vader op een toon van verwijt.

‘Nog niets?’ fluisterde hare moeder soms onbescheiden onderzoekend, eens zelfs in 't bijzijn van Mathijs.

Fernande, zichtbaar gebelgd, bloosde tot onder de inplanting van heur haar.

‘Neen,’ zei ze korzelig.

‘Madame, wat ware het toch spijtig, indien gij ook geene kinderen kreegt,’ zei bijwijlen de eene of andere vrouwspersoon van het dorp met welke zij toevallig in aanraking kwam.

Op Klaasdag ontving zij een tamelijk groote, sterk toegebonden doos, in een papier gewikkeld, aan 't ontbijt zittend met Mathijs.

Argeloos benieuwd sneed ze zenuwachtig de touwtjes door en opende het deksel. Haar man zag toe:

Een kindje in de bussel, suikergoed!

Zij keek heel boos en hij verlegen.

Het was eene grap van haar vader, die af en toe zijne stroefheid vergeten kon en meende het echtpaar uit kortswijl genoegelijk met iets zulks te plagen.

Mathijs maakte niet de minste zinspeling op het zoo

ontijdig geschenk en nam zijn dagblad op en Fernande sloot het pak met bevende handen ijlings in de kast.

XXVII.

Aldus verliep de tijd, vergingen winters en vergingen zomers, in afwisseling van angst voor het geringste gevaar, voor de kleinste, soms enkel ingebeelde onpasselijkheid, welke beider lieveling bedreigde. Bedreigde enkel, want hij ontsnapte aan alle, zelfs erg ter plaats heerschende kinderziekten. Zijn gekeuvel, dat nooit ophield, was als een vogelzang in huis. Hij vroeg en vroeg bijwijlen soms tot ergerens toe, als vele kleinen doen, welke daarom bewonderd worden, meer om zich - hoe jong hij nog was - belangrijk aan te stellen dan uit oprechte weetgier.

Hij was een mooie knaap, ten minste zijne ouders verkeerden in de overtuiging, dat er geen tweede als hij bestond. Fernande was altijd, in hare godvruchtige bescheidenheid, keurig op haar persoon geweest, wel kennend de groote macht van gezag en achting, welke een verzorgd uiterlijk op de geesten - zelfs de meest of minst verlichte en de ongevoeligste - uitoefent. Zij wist tevens, hoezeer een kind aan sympathie en liefelijkheid wint door frissche kleedjes, net gekamde lokken en een rein gewasschen mondje, zuivere handjes.... O, dat was eene moeilijke zaak, de ‘polletietjes’

waren niet altijd van smetten vrij. Gaspard speelde in den tuin, was vies van niets en.... het was beter er niet in te kijken, geen onderzoek desaangaande in te stellen en de vingertjes met geene witte handschoenen aan te raken. Alle dagen, in den zomer, werd hij van top tot teen versch aangekleed: hij droeg een blauw marine costuum, open aan den hals, met een rood anker op den kraagoverslag; hij had een kort broekje en korte kousen aan, zoodat zijn gebruinde beenen bloot bleven. Gaspard had overvloedig donker golvend haar, zwarte oogen, een klein stompneusje, ietwat volle lippen en zijn mondje kwam een weinig vooruit, wat hem, ondanks den bloei en blos van zijn gelaat in de meening van sommigen iets mulatachtigs bijzette, en wat - indien uitgesproken - Fernande, en Mathijs niet minder, bloedig zou gebelgd hebben. Doch ze wisten 't niet en velen moesten wel hun meening deelen, want: ‘O, wat een schoone jongen!’ ‘Een schoon kind!’ ‘Hè, wat een schoon ventje!’ hoorden zij vaak de wandelaren tot elkander zeggen. Dat woord ‘schoon’ werd bestendig op Gaspard toegepast.

Fernande gaf hem dagelijks zelf zijn bad. Even mocht hij met de zeep spelen, met zijne handjes in 't water plassen, en zij zelve nam de druipende, zware spons en liet in eene sprenkeling van gestreel de druppeltjes op zijne schouders en zijn borstje vallen.

Weldra tilde ze hem in haar armen op, in een grooten doek gewikkeld, wreef zijne ledemaatjes droog en kon

niet nalaten hem daarin heftig aan haar hart te prangen.

Enkele malen rees de vraag in haar op: ‘Indien ik een eigen kind had, zou ik zoo lief het hebben als dit?

Neen, neen, onmogelijk’ maar de gedachte deed haar blozen, als een onbescheidene veronderstelling en weg wierp ze die, heel verre, als eene onmogelijkheid voor haar.

Mathijs was steeds begeerig om zijne krant te lezen, en bijwijlen vergetend, hoe hemelbreed hun opinies uiteenliepen en dat zijn dagblad vrijzinnig getint was, sprak hij tot haar heel goedig:

‘Fernande, waarom scheurt ge den omslag niet in mijn afwezigheid, lees het voordat ik thuis ben, of lees er in wat u bevalt,’ hernam hij, in eens zich bezinnend.

Maar zij schudde het hoofd beleefd afwijzend:

‘Neen, dank u.’

Zij hield niet veel van lezen, gaf ze voor. En toch las ze, en toch had ze hare eigene krant: een weekblad. Hij zag hoe gretig ze het begluurde 's avonds onder 't lamplicht naast zijn zij: het was een Hoogduitsch blad voor opvoeding, dat wenken inhield voor 't behandelen van kinderen, werkliën en van dienstboôn tevens:

‘De Leer der heilige Monica,’ heette het.

Mathijs zag de patrones er in houtsnee op met eene aureool om het hoofd. Hij had er nooit een blik in geslagen. Dat moest iets wezen! dacht hij, eene mengeling van prulvoorschriften en van bijgeloof.

Wacht maar, nu werd Gaspard allerlei onzin voorgepraat.... later.... later....

Wat zou het later wezen? Hij zou alles te keer gaan, heel het opvoedingswerk op godsdienstig terrein van Fernande omwerpen als een kaartenhuis.

Onderwijl groeide kleine Gaspard in de vrees des Heeren op. Hij begon te weten, wat zonde was: naar de mis niet gaan des Zondags was zonde, vleesch eten op een Vrijdag was zonde.

Des avonds vouwde hij de handjes samen, voor zijn bedje op de knieën zittend, uit intuïtie van vrome zielsverheffing naar 't plafond opkijkend. Aldus deed hij zijn soms gerekt avondgebed hardop, door Fernande geholpen, indien hij haperde of oversloeg: voor zijne ouders, zijne grootouders, voor vrienden en vijanden.

‘Wat zijn dat vijanden?’ vroeg hij eens.

‘Menschen die ons kwaad willen.’

Dat begreep hij niet: hij kende slechts den goeden kant van 't leven.

Hij bad ook voor zijn engelbewaarder, die altijd bij hem was en hem tegen alles beschermde.

En ofschoon Fernande hem dien engelbewaarder gansch anders had afgeschilderd, kon hij niet dan haar zelve, telkens hij dien aanriep, in verbeelding zien.

Nadat hij zeven jaren oud was, leidde zij hem naar de goddelijke diensten. De hooge gewelven met donkere hoeken van mysterie, de kaarsen op het outer, de priestergewaden, - zwart met zilver geborduurd

fluweel, of met schitterende gouden damastbloemen - maakten indruk. Vol heilig ontzag keek hij toe; maar de ceremonieën duurden te lang. Vermoeid zonk soms zijn hoofdje neder.

‘Papa, waarom gaat gij nooit mede naar de kerk?’

‘Hebt ge niet genoeg aan 't geleide van mama?’ vroeg deze ontwijkend.

De kleine vond geen antwoord en zweeg.

XXVIII

Het was een zeer heete hoogzomerdag.

Mathijs bleef bij uitzondering na 't noenmaal tot den volgenden morgen thuis en, daar Fernande ongaarne Gaspard lang aan vreemde zorgen overliet, had ze van de gelegenheid gebruik gemaakt om boodschappen in de stad te gaan doen.

Des avonds zou ze terugkeeren.

Het scheen hem vreemd aan tafel zonder haar, vreemd en ledig de plaats waar zij zat. Het was alsof alles, wat er noodig bijbehoorde, eensklaps verdwenen ware, alsof de stilte drukkend werd zonder haar, ofschoon ze weinig en niet luid te spreken placht. Hij stak een sigaar op aan het bescheiden dessert, antwoordde verstrooid op het gesnap van Gaspard en keek droomerig de wolkjes, die hij blauwkronkelend maakte, na.

Hoe traag verliep toch heden de tijd! Waren de

uren nu dubbel lang? Hij had zich verheugd, in het vooruitzicht van een namiddag vrijaf, als een losgelaten schoolknaap en toch genoot hij niet. Hij weet het niet aan hare afwezigheid. Het had hem niet gebelgd, dat zij het huis verliet toen hij er in kwam: de beiden hadden steeds maar eéne gedachte: het welzijn van Gaspard, maar eéne bekommernis: de zorg voor zijn behoud.

En nu verdroot Mathijs zich. Hij die het zoo gelukkig achtte eens van beslommering vrij te wezen....

‘Kathelijntje,’ vroeg hij aan de meid, die afdiende, ‘heeft mevrouw met zekerheid gezeid, dat ze eerst met den laatsten trein terugkwam?’

‘Ja, mijnheer, om half negen uur.’

Onwillekeurig loosde hij een zucht.

‘Ik zou even kunnen gaan zien aan den trein van zes uur,’ murmelde hij, luid denkend.

‘Onnoodig, mijnheer,’ drong 't oude meisje aan, en het verveelde hem, dat gezegde, net als had zij over het vroeg of laat terugkeeren daardoor beslist.

‘Wij gaan eens in den tuin,’ sprak hij tot Gaspard, na traag zijn koffie bij kleine slokjes te hebben verorberd.

‘Uw hoed op, jongen,’ en hij zelf trok het fijne elastiektouwtje onder de kin van 't knaapje. Hij ook nam zijn grooten stroohoed.

Wat was het brandend heet op dat namiddaguur! De zon zat hoog en scheen verblindend op het zandpad.

Zij stak de geraniums in rooden kolengloed, deed het reeds harde buksgroen als metaal blinken en - te fel voor de rozen - boog ze hun kopje verslapt en deed hun uitplukkende bloembladen, reeds ontkleurd, ten gronde zijgen. De aarde van 't perk was gebarsten, hard en dor. Het gras - niet bij tijde oversproeid - was hier en daar bruin verzengd. Bijen gonsden vlijtig in en uit de bloemenkelken kruipend, bolletjes was aan de achterpootjes torsend, terwijl de vlinders - kinderen van pracht en werkeloos - enkel op zelfgenot tuk, hun rijke kleuren op afgevallen, half opgevreten vroegrijpe peren tentoonspreidden, bestendig de vlerken in de zon open- en toewuivend, of hoogwegdwarrelend om weer te komen, en met hun lange slurf in 't hart der bloemen diep een liefdezoen te geven.

De uitgevlogen zwaluwjongen – vijf of zes in getal - zaten op een verdorden tak van den volgeladen appelboom en werden daar ter plaats reikhalzend, schreeuwerig-gretig door de af en toevliegende ouden geaasd.

Gaspard had wegens de hitte vader's hand losgelaten en stapte stil als een wijs, bezadigd ventje naast hem. Doch in eens sprong hij terzijde en, voordat zijn begeleider bemerken kon wat er ophanden was, had hij een haastig voor hun voeten voortvluchtenden loopkever met een ruwen stamp vertrapt.

Het kind was ontwaakt in hem, het gruwzaam kind, dat genot vindt in 't schouwspel van 't lijden en stoort, verwoest en doodt wat in zijne macht is.

‘Hé, wat hebt ge daar gedaan, stoute jongen?’ vroeg Mathijs, onthutst en verschrikt.

De kever lag erbarmelijk verminkt, de dekvleugels, goudgroen glanzend, gesplitst, het borststuk vermorzeld, een witachtig moes er uit pruisend. En het insect, aan hetwelk de natuur de klacht van 't wee geweigerd heeft, strekte in stomme foltering de hoekige pooten krampachtig uit, terwijl zijn kinnebak in doodsnood open- en toeging.

‘Ziedaar uw werk,’ berispte de vader, pijnlijk aangedaan, op een toon van streng verwijt. Maar Gaspard, ontoegankelijk voor medelij lachte, met guitenboosheid, om zijn euveldaad.

‘'t Is maar een beest,’ zei hij eindelijk.

‘Een beest dat lijdt en voelt als gij, een schepsel wonderbaar volmaakt, genietend van zijn leven en zijn vrijheid in de mooie zomerzon en dat ge moedwillig, onmeedoogend en onnoodig ombrengt. Het heeft evenveel recht als gij op 't voorbestaan.’

‘De beesten zijn geschapen voor het nut en het pleizier der menschen, het staat in 't boekje dat mama mij voorleest,’ weerlegde Gaspard - niet gewend aan blaam noch bestraffing - neuswijs en onbevreesd voor tegenspraak.

‘Hoe zoo? vertel mij dat eens?’ vroeg Mathijs benieuwd, verbaasd over een dergelijke theorie.

En Gaspard zei: ‘De paarden zijn op aarde gesteld om de lasten van de menschen voort te trekken; de

koeien om melk en boter te geven; de vogelen om de menschen te verblijden door hun gezang; de hond is aan den mensch gegeven om hem te streelen en getrouw te zijn....'

'Genoeg, genoeg!' onderbrak hem de vader.

'Juist zoo, heel de schepping is daar tot baat en voldoening van den mensch,' voegde hij er spottend bij, en toen ernstig: 'Neen, mijn kind, weet dat de mensch maar een wezen als al de andere uitmaakt, sta hij ook wat hooger dan de overige van het dierenrijk. Hij is als zij - die hem ondergeschikt zijn - aan al de gebrekkelijkheden en de lichamelijke ellenden onderworpen. Hij leeft, lijdt en sterft als zij, in het Heelal telt hij voor niets meer mede dan het geringste insect.'

Dat was te hoog voor Gaspard. Hij begreep niet wat zijn vader bedoelde; maar het werkte onaangenaam op zijn geest. Het wierp zijne enge leerstelsels om; het zaaide twijfel in zijn hart: mama zei het aldus, papa zei het anders.... wat dan? Wie sprak de waarheid? Liegen was verboden. Vergissing bij zijn ouders kon hem nog in 't breintje niet. En in gedachtenverwarring schreed het kleine ventje in de schelle zon naast zijn grooten, geërgerden vader voort in den blakenden tuin.

De avond bracht verkwikking aan.

De dagen waren korter reeds: begin Augustus, - en het blauw des hemels was in toon verdiept, het groen in kleur verzwaard, toen Mathijs, altijd met zijn

kind, Fernande aan 't station ging afhalen. Werklieden keerden van het veld terug, de sikkel of de spade op den schouder, den stroohoed achteruitgeschoven, het hemd op de borst open. De zon schoot hare laatste onschadelijke stralen naar de korenschoven af, die ‘gestuikt’ op 't stoppelland, purperen en gouden tinten aannamen; al de drievoudige bladerkens op 't klaverland waren in sluimer toegeloken; onzichtbare krekels sjirpten er hun eentonig lied; de voet zonk in 't verkoelde zand en deed het opstuiven; een welkome frischheid woei de wangen aan.

Daar naderde de trein, daar stond hij stil op 't oogenblik dat Mathijs -nauwkeurige tijdberekenaar - aan de ingelegde balie verscheen. Te laat nochtans om een ingangskaartje te halen en bij 't uitstijgen een hulpzame hand toe te reiken.

Onnoodig bovendien: lenig, vlug als een vijftienjarige wipte Fernande de trede af, een klein pakje vasthoudend. En zijn oog nam haar waar: heel roze-kleurig als het avondrood haar grijs costuum en haar gelaat zacht overgloorde. Hij werd getroffen door haar gezonde schoonheid en den glans van geluk, welke als een aureool van haar uitstraalde.

Zij glimlachten elkander aan. De knaap vloog haar om den hals en voor één zoen, dien hij haar gaf, kreeg hij er vele weder.

Er werd gevraagd naar bijzonderheden tehuis, geklaagd over de hitte en hoe dompig het was in de stad, de

meeste groote woningen gesloten, de straten leeg van wandelaren, en hoe verheugend het scheen weder naar buiten te mogen keeren!

Gaspard ging tusschen beiden en hield van elk eene hand vast. Mathijs voelde een blijdschap voor dat wederkeeren, die hem, indien hij er op had nagedacht, onbegrijpelijk zou voorgekomen zijn: hij was toch bijna den ganschen dag alleen, geheel aan zijne bezigheden overgegeven; hij merkte dat nooit. Nu wel, misschien, omdat hij altijd afwezig was en zij het nu geweest was.

De atmosfeer waarin zij leefde en zich bewoog was hem onontbeerlijk geworden; hij wist het nu nog niet, maar ademde 't genot in van haar tegenwoordigheid als iets nieuws na de tijdelijke, nederdrukkende berooving.

Fernande was tè vermoeid, Mathijs tè stilzalig om veel te spreken. Na de eerste opwekking van 't wederzien schreden zij schier zonder woordenverwisseling langs de thans donkergroene akkers en de grauwe, nauw nog hier en daar met verdoofd goud aangestipte schovenstuiken huiswaarts, met het vooruitzicht van een gezellig maal en een vreedzamen, kalmen avond.

Gaspard maakte speelschewijs voor zich uit groote stappen evenals zij, naar zijn voetjes kijkend, toen zag hij naar den westerhemel op, waar over 't bleeke blauw een fijn verguldsel nog te zweven scheen:

‘Het sterreken gaat ook mede,’ merkte hij op.

Venus in al haar stillen gloor zat in den lichtkring dien de zon had nagelaten.

In 't Westen ook maar hoogerop schitterde Arcturus, zoozeer, zoo onverpoosd, dat hij herinnerde aan een gouden wiel, dat vonken afgeeft door de snelheid van zijn zwaai. Boven hun hoofden schier breidde de Sterrenzwaan haar wijde vlerken uit, een scherpen driehoek vormend in het uitspansel met de blauwoogige Wega die hare lier torste, en Altaïr - den Arend - lager zwevend naar den grond. En naarmate de duisternis toenam, tintelde heel het firmament met diamanten spijkers klein en groot doorboord....

Terwijl Fernande boven was om zich te verkleeden nam Mathijs, wachtend aan de gedekte tafel, Gaspard op de knie.

‘Wat zeidt ge daar van een sterreken dat ook medeging?’ begon hij. En daar het kind niet wist wat hij bedoelde en schuw opkeek, bloohartig door het ernstige van zijn toon, hernam hij: ‘Weet ge wel wat de starren zijn?’

‘Het zijn de oogjes van de engelen, welke van uit den hemel kijken naar de aarde om te zien of de kindertjes braaf zijn en op hun tijd slapen gaan,’ zei de knaap trouwhartig met de blikken op zijn vader gericht.

‘Al prullen,’ sprak deze, ‘er bestaan geene engelen, behalve de goede kinderen, aan welke men dezen naam geeft. Er bestaat geen hemel.’

‘En ook geene hel?’ vroeg Gaspard.

‘Ook geene hel.’

‘En geen vagevuur, waar de stouten tijdelijk branden moeten?’

‘Neen, neen.’

Maar het kind hield vol: ‘Er is zeker eene hel, waar de boozen voor eeuwig in het vuur liggen, mama heeft het gezegd. Het is eene plaats onder de aarde.’

‘Er is noch onder noch boven in het Heelal,’ beleerde hem zijn vader, ‘onze wereld is een groote bal, bijna heel rond en die rondom de zon draait; de groote, stille ster, die ge zeidt met ons mede te gaan, is ook zulk een bal, men noemt zulke planeten en zij ook wentelt rondom de zon. De andere, tintelende sterren zijn zonnen, maar zoo ver, zoo ver van hier dat ze klein schijnen. Andere voor ons onzichtbare van die bollen loopen er ook omheen. Onze planeet en al de andere hemellichamen zweven in 't ruim. Waar zou die hel dus onder ons kunnen zijn?’

Van die verklaringen begreep Gaspard niets. Maar een oneindig weegevoel beving' zijn hartje, waar met roekelooze hand de bloem der poëzie een knak kreeg, waar het vertrouwen in de godsdienstleer werd omgeschopt - en terwijl de traantjes langs zijn wangen biggelden, leunde hij het hoofdje tegen vader's schouder aan.

‘Pedant!’ verweet deze zich zelven, zijn zoontje met gehuichelde vroolijkheid sussend.

Fernande trad binnen.

‘Waarom schreit dat kind? Wat is er gebeurd?’

onderzocht ze, met moederlijke verdedigingszucht op de groep toetredend, de handen reeds beschermend uitgestrekt, verwijt op 't aangezicht.

‘Niets, niets,’ sprak Mathijs, glimlachend zonder lust daartoe, ‘niets anders dan dat ik een ellendige schoolvos ben, die zwakke breintjes kwellen wil.’

XXIX

De tijd verliep. Gaspard ging niet school maar drieviermaal in de week kwam er een juffrouw uit de stad, die hem onderricht gaf. Weldra zou dit niet meer volstaan. Ook was het jammer, dat hij geene kameraden had. Er werd soms 't een of 't ander kind uit de buurt ontboden om te spelen met hem en dan was hij gelukkig, met stralend gelaat, heel uitgelaten, zich bewegend in zijn element. Hij zelf vroeg om naar een pensionaat te gaan, hij zou er makkers hebben, noodig op zijn leeftijd als het brood dat hij kreeg. Doch waar? Die quaestie was er eene moeielijk op te lossen hier in dit huis van tweespalt, wat de opvoeding betrof.

Mathijs was thans bevriend met zijne schoonouders. Elken Zondag gingen zij gedrieën er dineeren. En ofschoon botsingen vermeden werden, waren toch de grondgezindheden te uiteenloopend om het verkeer gezellig te heeten.

Mathijs zag zijn schoonvader aan als een zeer bekrom-

pen, brutalen dwaas; deze hield Mathijs voor een verstokten koppigaard, die zijne zaligheid verbeurde. En nu dat er een beslissend tijdstip in het leven van den afstammeling naderde, werd de verhouding eenigszins gespannen.

Mijnheer Duquenne liet soms een woord vallen, waaruit strijdlust sprak. Mathijs scheen er, blijkens enkele bewimpelde gezegden, op gesteld zijn grondbeginsels door te drijven.

Fernande hield den evenaar, met een angstig smeekenden blik haar man het stilzwijgen opleggend, wanneer haar vader eens verklaarde dat menschen, die geen geloof belijden, de pest der aarde zijn. Zij verkortte het bezoek, zoodra ze bemerkte, dat Mathijs, zich zelven niet meer bedwingend, alluzie maakte aan fanatisme en bijgeloof.

Meer dan ooit voelde zij hare macht over hem. Waarom met geweld te werk gaan? Zij zou hem wel doen plooien onder haar wil.

Op een namiddag, dat hij vroeger naar huis kwam dan zij hem verwachtte, vond hij boven in de gang - bij helle zon nog - kaarsen branden voor het aldaar staande madonnabeeld.

‘Waar is madame?’ had zij hem hooren vragen aan Kathelijntje. Die vraag stelde hij onveranderlijk, zoodra hij binnentrad.

Verwelkomend kwam zij hem tegemoet uit hare kamer. Hij drukte als naar gewoonte een zoen op haar voorhoofd:

‘Wat doen die dingen daar?’ onderzocht hij, de lichten aanwijzend.

Fernande stond verlegen. Zij had den tijd niet gehad ze uit te dooven.

‘Wat?’ sprak hij nogmaals. ‘Ter eer van wien?’

Zij was te oprecht om te verbloemen of te liegen: ‘Mathijs,’ bekende zij als een schuldige, ‘het is opdat de heilige Maria ons helpen zou een goede school voor Gaspard uit te kiezen.’

Hij lachte, hij blies de kaarsen uit.

‘Kom, Fernande, wees verstandig,’ antwoordde hij, wel niet gebelgd maar terechtwijzend toch.

‘Wij moeten een besluit nemen,’ volhardde zij. De tijd, waarop de leergangen aanvangen, nadert - het was in het begin van September. En er zal heel wat voor zijn uitstel te beredderen wezen.’

Hij sprak niet meer, ietwat kregelig.

Wanneer zijn schoonvader, onder het beduidenisvol, goedkeurend en hulpvaardig zwijgen van diens vrouw, de quaestie te berde bracht en, strijdlustig, liet voorzien dat hij zijn meening desnoods met geweld doordrijven zou, kwam het gemoed van Mathijs in bobbelenden opstand. Wat hadden de grootouders zich te bemoeien met de opvoeding van zijn zoon? En hij voelde een even groote weerstandsmacht om tegen hen te worstelen, Maar hij werd telkens als verlamd, zoodra Fernande er van begon. Hij moest ze maar aankijken om te wankelen, niet in zijn overtuiging maar in zijn besluit.

Dien zelfden avond nog sprak zij na 't maal, toen Gaspard reeds boven was, opnieuw van dezes aanstaande vertrek.

‘Het is tijd om hem te laten opteekenen voor zijn eerste communie,’ zei ze zacht.

De eerste communie! Daar had Mathijs geen rekenschap mede gehouden. Maar hare opwerping was logisch: Gaspard was gedoopt, hij bezocht de kerk, het tweede werd een natuurlijk gevolg van het eerste. Hoe nu terugwijken?

‘Ja,’ zei hij, ‘ja,’ in gepeinzen verdiept. De geest van oproer ontwaakte echter eensklaps in hem, en hij was op het punt heel het verleden om te gooien en haar te verklaren, dat hij het voogdijschap, hem door de natuur opgedrongen, aan niemand afstond, toen zijn blik den haren ontmoette en hij las in dat nonne-oog: rustige onderworpenheid, doch waarachter godsdienstige geestdrift oplaaide; in welks diepten wilskracht sterker dan de zijne sluimerde.

‘Ge zijt heer en meester in uw huis,’ hernam ze stil, figuurlijk in het zand geknield voor zijne vaderlijke waardigheid, ‘gij handelt naar believen, maar indien Gaspard mijn kind was, zou ik 't wagen hier een raad te geven.’

Hij was geheel door vreedzaam-doen ontwapend. Ijlings, overtuigend en met gloed, klonk zijn antwoord, aanbiddend, dankbaar, verwijtend en oprecht: ‘Fernande! hoe kunt ge aldus spreken? Is Gaspard niet uw kind zoo goed en meer nog dan het mijne? Zijt gij het niet,

die hem van den dood hebt gered, die gewaakt hebt over zijn zwak levensvlammetje en dit dag en nacht, toen hij heel klein was, gij die zijn eerste schreden hebt bestierd en sedert jaren hem vertroetelt en bemint!'

Verdiende lof ontroert het hart der braven en brengt tranen van voldoening in hun oog. Fernande keek hem aan, geheel bewogen en nu waagde zij een voorstel, onbewimpeld en driest:

'Zend hem naar een katholiek college, hij zal er spoedig godsdienstig onderricht ontvangen, vlugger dan in een wereldlijk gesticht. Eens dat hij zijn eerste communie gedaan heeft, kunt ge met u zelven beraadslagen, waarheen ge hem stuurt en welke richting ge aan zijn opvoeding geeft.'

Hij boog het hoofd: hoe kon hij opstaan tegen zooveel vereende strijdkrachten: zijn schoonouders, zijn dierbare Fernande en de heerschappij, welke zijn omgeving zelve op hem oefende: de openbare meening verpersoonlijkt door Marie, door Petrus en door Kathelijntje? ja Kathelijntje, hoe vreemd het klinken moge, hij schrikte terug voor de blaam van dien bezoldigden huistiran.

Nog niet dadelijk gaf hij toe evenals een gebroken tak niet eensklaps valt, maar met vezel na vezel verscheurd, eindelijk nederploft.

Voordat October kwam, was alles vastgesteld: Gaspard zou naar 't college gaan, maar - kleine vergoeding aan het offer van vaders overtuiging gebracht - niet

in de naaste stad noch zelfs in de provincie, ver in het Walenland.

De knaap was overgelukkig. Beide ouders zouden er hem heenbrengen. Fernande had met moederlijke zorg zijn uitstel beredderd, en in zijn koffer stak op plaatsen, die hem waren aangeduid, meer dan eene voor Mathijs verheimelijkte versnapering. Hij van zijn kant was niet in gebreke gebleven: een beursje met enkele goudstukjes lag, buiten haar weten door papa ter hand gesteld, in een verborgen vak van zijn valiesje, en alle twee achtten ze 't zich ten plicht den knaap alleen te spreken met ernstige vermaning voor de toekomst en zijn levensregel.

‘Pas op, Gaspard,’ zei hem Fernande plechtig, ‘pas op dat ge niet vergeet te bidden 's avonds en 's morgens, niet vergeet uw kruis te maken met gewijd water; dat ge uw schapulier, die u voor onheilen beschermen moet, nooit aflegt; dat ge uw vertrouwen op Maria stelt; uw rozenkrans onderhoudt; uwe oversten eert, en uwe ouders blijft liefhebben en indachtig zijt in uw smeeken tot God. Weet dat zijn blik in alles doordringt en uw heimelijkste gedachten kent.’

Van een anderen kant waarschuwde hem zijn vader in 't geheim met gezag:

‘Gaspard, ge wordt een groote jongen. Ge verlaat ons dak om onder vreemden te gaan, waarschijnlijk om hier enkel nog tijdelijk terug te keeren; de ernst des levens roept u. Verloochen nooit de grondbeginsels

van eerlijkheid en deugd, welke u zijn ingeplant. Leg u met vlijt toe op de studie, door haar moet ge eens een man worden en uw stand in de maatschappij behouden.'

Gaspard knikte, met gebogen hoofd voor de knieën zijns zittenden vaders blijvende staan.

Deze aarzelde een oogenblik, dan vatte hij moed en herbegon: 'Om redenen, welke het niet past u hier te verklaren, gaat ge in een katholiek college in stede van in een wereldlijk gesticht. Ge zult er de voorschriften van den godsdienst moeten volgen en uw eerste communie doen. Later zult ge begrijpen, dat al dit uitwendig vertoon niets met de reine zedenleer te maken heeft en vaak als oogverblinding in hare plaats staat. De natuur gehoorzaamt aan vaste wetten, die niet door verzuchtingen of ceremonieën worden verkracht. Men heeft u geleerd en zal u nog voorhouden, dat de Zoon van God op aarde gedaald is om 't menschdom te verlossen. Doch, geloof mij, het Heelal is veel te groot, is te oneindig, opdat een Opperwezen zich met onze kleine, nietige wereld in 't bijzonder zou bezighouden. Van hetgeen ons te wachten staat na dit leven, en of er voor ons persoonlijke opstanding zal wezen, weten wij niets; geene enkele kracht kan in de schepping vernield worden., Gewis zal wat ons nu bezielt tot andere doeleinden worden aangewend. Wij onbewust daarvan blijvend. Alles is mysterie rondom ons; maar zeker is het, dat wat men ons voorspelt van hemel, hel en vagevuur, phantasie en uitvindsels zijn.'

En aldus dubbel, tegenstrijdig toegerust vertrok de knaap naar 't college van X. in het Walenland.

XXX

De eerste berichten werden met gretige ontroering tegemoet gezien. Gaspard was nooit onder vreemden geweest, teleurstelling volgt zoo licht op kinderlijk enthusiasme! Moest hij het er niet gewend worden! Zulk een verandering van levenswijs! Andere spijzen, opgesloten zijn, dwang!

Met beven, onder vier tegelijk kijkende oogen, werd de eerste brief geopend. Fernande las dien hardop, ofschoon Mathijs hem over haren schouder heen reeds vooruitliep. Gaspard was tevreden. Het leer- en gedragsbulletijn, dat in den omslag stak, luidde gunstig. Zijn meesters en de bestuurder waren dus voldaan over hem. De brief behelsde iets onverwachts: Gaspard was uitverkoren onder zijne kameraden als koorknaap. Alle morgenden diende hij de mis in de kapel van het college.

‘Wat heeft hij met zoo iets te maken!’ bromde Mathijs, zich niet in acht nemend als gewoonlijk om Fernande niet te kwetsen in haar godsdienstgevoel. Op haar was het uitwerksel omgekeerd. Dankbaar vouwde zij de handen saam, terwijl een blijde glans haar ernstig gelaat verhelderde als een plotse zonnestraal op een somber landschap. De Heer had haar

gebed - haar menigvuldige gebeden - verhoord: Gaspard zou een lid der heilige Kerk zijn en blijven!

Van het geval werd niet gesproken verder onder hen. Mathijs had overigens niet de minste erkentelijkheid gewekt door het overtreden zijner grondbeginsels noch bij zijn schoonvader, die hem even stroef behandelde als te voren, noch bij zijn negatieve schoonmoeder, die de zaak als heel natuurlijk opnam, noch bij Fernande zelve, die zich op geen ander standpunt dan het hare te stellen vermocht.

De dagen schenen lang zonder Gaspard: geene rassche voetstapjes meer in huis, geen onbezonnen deuren-toeslaan, geen opgewekte mededeeling meer van iets onbeduidend-belangrijks voor hem, geen zakdoek meer uit te halen om zijn verhit gezichtje af te wrijven, met de vingers temet zijn verwarde lokken omhoog kammend, geen halskraagje meer terecht te trekken, geene handjes om te keeren om te ontdekken hoe vuil de palm was, geen moederlijk vermaan meer tegen te veel inspanning bij 't spel, of geen verwijt meer voor gescheurde broeken of voor morsig-zijn. Het kwam Fernande voor, dat ze 't nooit zonder hem gewend zou worden. In den beginne spraken ze aldoor van hem: ‘Gaspard deed dit, Gaspard deed dat. Indien Gaspard hier nu ware, zou hij dit of dat doen of zeggen.’ Doch het onderwerp zelf, dat geen vernieuwing ondergaan kon, geraakte uitgepraat en allengs kwamen andere dingen op het tapijt. Toen Gaspard hun zooveel

vrees voor zijn behoud en zijn tenger leventje inboezemde, was hij het middenpunt, waarheen de stralen hunner gezamenlijke liefde samenliepen. Later vulde zijn onophoudend gekeuvel en luidruchtig geharrewar de stilte van het huis. Nu lag er een groote leemte om hen heen, een leemte, die bijwijlen tot een verlegenheid oversloeg, van welke Fernande de kwelling voelde, eerdat zij er de oorzaak van zocht. Verveling was het niet in het bijzijn van Mathijs, wel integendeel. Zij haakte naar zijn komst. Met leede oogen zag zij hem vertrekken, haar achterlatend in den grauwen winterdag, met diens onzeggelijke treurigheid. Zij voelde een ongekende opwekking in heel haar wezen als hij wederkwam, een lichtheid in haar tred, een gloor van vreugde in haar blik.

Na 't avondmaal stak hij een sigaar op, deed den blauwen rook opkronkelen of stiet hem in kleine wolkjes uit, deze genoeglijk volgend met het oog. En zij ook keek er naar, met rustend handwerk, heel het aangezicht verhelderd door een bekoorlijken glimlach, welke mooie tanden ontblootte, doch die nooit bij haar, de bij uitstek bezadigde, tot een hoorbaren lach oversloeg.

En toen kon ze ineens tesaamschrikken als bij eene inwendige stem, die haar tot de orde riep en voor iets verkeerds waarschuwde.

Een groote lust, een behoefte aan tucht noopte haar den rozenkrans, dien ze altijd bij zich droeg, te voor-

schijn te halen en er aan te bidden, te bidden, snel snel, met gedachtendoodende vlijt.

Zij deed het niet, zij dorst niet in zijn bijzijn. Zij ook ontzag Mathijs en zijn vrijdenkerij, evenals hij haar ontzag en haar in haar vroomheid te kwetsen vermeed.

Aldus verging een deel van den winter.

Aldus kwam 't Nieuwjaar aan.

Altijd door de omstandigheden tot elkanders eenig gezelschap verwezen, was dat gezelschap hun onontbeerlijk. Wanneer Mathijs des avonds bij toeval wat later dan gewoonlijk wegbleef, werd Fernande zenuwachtig. Zij kon niet op haar stoel zitten. Zij liet de deur der onrust open in haar hart.

Bestendig die beduchtheid, die vrees voor een ongeluk! Onzinnig, zij wist het wel, maar was toch niet in staat den grendel der rede voor te schuiven. ‘Mathijs, zoolang weg blijven!’ zei ze met een teeder verwijt, haars ondanks, in den toon. En dat verwijt vlood over zijn gemoed als de streeling eener hand over een haren dierenrug: alles glad strijkend, effenend, warm-magnetisch, sympathie-verlevendigend. Zijn vingerdruk was inniger, welsprekend in gevoelsuiting, zóó welsprekend, dat zij toen ijlings hare hand terugtrok, als uit eene klem, met eene waarschuwing van te ontwijken gevaar.

XXXI

Eens op een avond, dat het stormde en de regen tegen de ruiten aansloeg, borrelde de angst zoo hoog en hevig in haar op, dat ze in de keuken ging, waar Marie nog draalde en Kathelijntje aan de roodgloeiende kachel stond. En om haar bezoek aldaar te rechtvaardigen, zei ze:

‘Staat de pendule in de eetkamer goed? Hoe laat is het hier?’

De aanwezige blikken - waaronder de hare - keken naar de wijzerplaat op het hanghorloge.

‘Ja, mijnheer blijft weer weg,’ antwoordde Kathelijntje. ‘Het vleesch zal gansch uitgedroogd zijn.’

Daarover was 't niet, dat Fernande zich bekommerde.

‘Het uur van den trein is voorbij,’ hernam ze. ‘Heeft mijnheer u niet gezeid of hij wellicht met een rijtuig terugkwam?’ Zij wist heel goed van niet en dat hij nooit de dienstbode maar wel haar zelve zijne plannen mededeelde; doch de bezorgdheid kwelde haar zoozeer, dat zij ze aan iemand uiten moest om 't even wie.

‘Neen, madame, mijnheer heeft daar niets van gezeid, hij zegt van zijn leven[1)] niets,’ voegde zij er met een soort van krenking in hare eischen bij, en dan grimmig en boosaardig-beduidenisvol:

‘God weet, waar heeren zitten als 't hun lustl’

Fernande werd vuurrood bij 't hooren der verbloemde

1) Nooit.

betichting uit de den mond dier stoute. Een opwelling ontstond om Kathelijntje bij den arm te grijpen het en huis uit te werpen, met Marie tegelijk, die, was het toeval of met opzet? een paar malen, naar het haar voorkwam - onnoodig en beduidenisvol - kuchte. Maar zij was er op afgericht den opstand van haar toorn te dempen, haar bruisend bloed te stillen, en haar mond te sluiten voor het snedig wederwoord. Bovendien zou elke terechtwijzing enkel gediend hebben om de gemaakte tongwond van Kathelijntje bloot te leggen, om vernederend zich te meten met een onbeschaafde huurlinge.....

Zij ging zonder een verdere opmerking.

''t Is waar ook,' zei Kathelijntje tegen Marie, 'wat moet ze zich zoo aanstellen als teederhartig en bezorgd! Ze heeft hem alzoo nog lief ook,' spotte zij, 'niet eenmaal slapen ze in dezelfde kamer, verre van in 't zelfde bed; zij sluit zich op des nachts, 't is zelfs gevaarlijk, moest er iets overkomen,' hier knikte Marie - 'en zij meent zeker dat ik het niet zie, als ik aan tafel dien, hoe ze hare hand terugtrekt, zoodra bij 't overgeven van een schotel zijn vingers haar beroeren. Een valsche trunte,[1)] dat is zij.'

'Eene die anderen de plichten van hun staat voorhoudt en haar eigene plichten niet kent,' sprak Marie zedespreukig.

1) Femelaarslier.

‘Indien haar man elders loopt, zal 't hare schuld zijn,’ verklaarde Kathelijntje.

Intusschen vroeg Fernande zich - heel ontroering - achterdochtig af: ‘Zou Kathelijntje iets verholens weten? Zou Mathijs?....’ O neen de veronderstelling alleen van iets ongeoorloofds deed haar huiveren, en voor de eerste maal werd het haar duidelijk, hoe hoog ze hem stelde in hare achting, welk een onbepaald vertrouwen hij haar inboezemde: ‘Zulk een eerlijk, degelijk man, zulk een edel karakter! - Jammer, jammer, dat hij een vrijdenker.... dat een bekeeringswerk onmogelijk....’ maar daar mocht ze niet diep in doordringen, geen propaganda wagen. Plechtig had ze hem beloofd die snaar niet aan te raken, en.... te eerbiedigen zijn dwaalbegrip, evenals hij haar vrij liet in haar handeling.

‘Daar is hijl’ een bekend gerucht, het kraken van wielen, hoefslagen van een paard, wat ze in haar overspanning onderscheidde te midden van het stormgedruisch, deden haar opspringen. En nu verzamelde zij al haar geestkracht om hare onrust te verheimelijken:

‘Zoo laat!’ lispte het toch ontoombaar van haar lippen.

Dit telkens herhaald: ‘Zoo laat!’ was de zoetste muziek in zijn oor. O, kommer wekken! O verlangd worden. O nooit te vroeg voor de wachtende daar zijn!

‘Fernande! Fernande! altijd dezelfde,’ berispte hij haar mild. ‘Maar, kind,’ - hij noemde haar soms vaderlijk aldus, wat hare ziel zoo zalig bedarend aan-

deed - ‘begrijp dan toch dat een man van zaken niet altijd over zijn tijd beschikt, en er onvoorziene dingen gebeuren kunnen, welke hem langer ophouden dan hij begeert.’

‘'t Is enkel voor het vleesch dat uitdroogt,’ zei ze nu Kathelijntje na, om voorzichtigheidshalve hare oprechte gevoelens - te liefderijk voor uiting - te verbloemen.

Hij liet zich verschalken, zag haar aan, vol in 't gelaat en toen, een machtigen aandrang met geweld op zijne beurt bedwingend, drukte hij een lichten kus op haar voorhoofd.

Na 't eten speelden zij nu telkens eenige partijtjes tric trac. Dat spel had ze vroeger geleerd om haar vader te verstrooien. Zij deed het toen met heimelijken tegenzin, nu gaarne. O zoo gaarne! en soms werd het heel laat voor ze naar bed gingen.

Van een tijdverdrijf, dat het in den beginne was voor hen, werd het een hartstochtelijk spel. De dobbelsteenen kletsten al luider en luider op het groen, hard gespannen laken van den bak. Bij elken verrassenden en beslissenden worp, klonk er een uitroeping van triomf of teleurstelling. Met koortsige haast werden de gele en zwarte houten schijven op elkaar gestapeld en weggenomen van hun spits in rood en wit aangeduide plaatsen, en bij het einde van iedere partij betaalden zij elkander stipt, net als vreemde tegenstrevers doen.

Alles was dicht, alles was stil, alles sliep in huis en om de woning. Het open vuur vlamde nog lustig knetterend op; de lucht was er mild verwarmd; de bekapte lamp wierp een helder schijnsel op het verkeerbord, de tafel en hun voortdurend de kokers bewegende handen, en liet de aangezichten in bescheiden halfduister. Het was er zoo goed: ‘Blijft, blijft!’ zei heel de omgeving in haar stomme taal.

‘Een laatste?’ stelde Mathijs voor, als ze reeds het voorgenomen laatste spel en nog een daarna gespeeld hadden. En de bekoring was te groot, elk hunner had reeds een teerling neergegooid om te weten wie beginnen mocht.

De sigaar van Mathijs was weggeworpen, half opgerookt, hij greep een lucifer om er een nieuwe aan te steken:

‘Neen, neen,’ zei Fernande, als de wijzer kwart voor middernacht of twaalf wees. ‘Neen, nu is het tijd, bedenk dat ge morgen vroeg op moet wezen.’

En hij gehoorzaamde zonder tegenspraak gedwee als een kind.

De blakers stonden gereed. Hij draaide de wiek der petroleumlamp neder en, daar hij een voorzichtig man was, draalde hij een wijle, terwijl de vlam nog kwakte, kwakte en niet sterven kon....

Fernande liep toen telkens uit het geworden duister heen met haar licht. En dat ergerde hem een weinig. Kon ze niet wachten om met hem te gaan?

Hij volgde haar, waar zij hem op 't portaal verbeidde om goên nacht te zeggen.

En nadat ze, in en na de opgewektheid van 't spel, onoplettend den stemtoon verhoogd of het geluid hunner stappen langs de traptreden niet gedempt hadden, schrikten zij in eens: daar, achter die deur sliep Kathelijntje! Zij blikten elkander aan, soms de eene of ander vermanend den wijsvinger in de hoogte houdend, en de lach brak door, verdoofd hoorbaar bij Mathijs, tot op de lippen bij Fernande met een haar ongewone uitdrukking van tintelende guitigheid, zoo verlokkend-betooverend voor hem.

Op zulk een laten stond kuste hij haar niet, hij gaf haar enkel de hand, vluchtig zelfs.

Lag er dan toch een duidelijke verwijdering en op afstandhouding in haar vriendschaps-gebaar? Was het de ridderlijke trouw aan zijne vroeger uit ganscher ziel gedane belofte? Hij waagde niets van toenadering, wellicht uit schroom-vooruitzicht eensklaps alles te verliezen, evenals men, hoe nieuwsgierig ook, niet roeren durft, wanneer men in den tuin gezeten is, bekoord door nachtegaalgezang, onzichtbaar in de takken boven 't hoofd, uit vrees den toovenaar, die ons geboeid houdt, te verschuwen door toedringlijk-heid....

XXXII

Gaspard's brieven waren eene telkens vernieuwde teleurstelling: methodisch, koel, eerbiedig, correct, niets van ontboezeming, uitspatting van 't gemoed. Geen vertrouwelijkheid. Het was hun - als overigens al de brieven, welke onder het gestreng oog eener censuur komen moeten, voor ze hun bestemming bereiken - duidelijk aan te zien dat zedelijk bedwang hier hart en geest in hun vrije uiting verlamd hadden.

Met Paschen mocht hij in vacantie komen. Dat was een groote gebeurtenis. Wat zou hij genieten van het thuis zijn, verlangen al het oudbekende weer te zien! Mathijs had zijn zoon een verrassing voorbereid: hij zou namelijk met hem een reisje langs de zeekust doen: Oostende, Blankenberghe, Heist en Knocke bezoeken. Dat was iets nieuws voor Gaspard: de zee, de polders en de duinen! Op voorwaarde, dat de luchtsgesteldheid gunstig bleef, want het was wel vroeg in 't jaar en het klimaat is veranderlijk.

Het weder bleef droog, ietwat guur de wind, dor de grond, maar blauw de lucht en warm in de zon. Paschen kwam laat, de lente ontwaakte vroeg, omdat de nachten mild waren; het eerste groen, zoo teer, zoo frisch, in zijne onschuld nog voor geen insect bevreesd, door geen verschroeiing bedreigd, borduurde fijne fronsels op de sprietjes van het struikgewas, dat aan de speling van het licht alom doorgang vergunde,

argeloos zijn innerste leven openbarend, aleer het zich stug, hard, dichtbebladerd, schuw zou hullen in raadsels van ontoegankelijkheid. Bruinrood sproten pioenen uit den grond. Het kruipt-ter-haag, geurend onder den vertrappenden voet, waagde zijn vierkante rankjes-sten-gels tot op 't begaanbare pad, zijn blauwe lipjes in aanbidding open, vol roekelooze zekerheid, niet denkend aan de naderende houweel van Petrus, onbekend met 't hachlijk schouwspel van de omheining, ginder verder, deels reeds naakt gewied!.... Sombere aurikels - bloemen uit de mode - trouw door Fernande met liefde verpleegd, bloeiden bescheiden in statigen rijkdom van winterfluweel, terwijl de duizenden trosjes van 't roze Engelsch gras, hoog op de stengeltjes, boven hun voortloopend kussen van blauwachtig groen, als zooveel vaantjes, dicht op malkander gedrongen in stoet, de lente ter eere, de wegen omslingerden.

In de verte floot de meerle, ernstig en traag, naderbij de blauwmees - eerste zangster van het jaar - en dicht bij 't huis deed het koninkske - dat vogeldwergje met een metallieke stem - zijn schril belletje klinken.

De zolen trapten in de zon op de grillige takken-schaduwen der nog ontblaarde, groote boomenkruinen. Het wijde grasplein lag hier en daar met den gouden spijker eener paardebloem vast aan den grond, en uit het gouden vat van 't ronde violierperk scheen de wierook ten hemel te stijgen.

Heerlijk seizoen!

Het was op den Zondag voor Paschen dat Gaspard in vacantie kwam.

Fernande's hart juichte, omdat alles zoo mooi stond en welkom scheen toe te roepen. Zij verwachtte uitbundige blijdschap bij den knaap, wilde gebaren, vreugdegeroep, een reeks tuimelsprongen langs het pad, zooals hij weleens deed in de laatste tijden van zijn verblijf tehuis.

Maar vooral had zij verwacht een geweldige uiting van geluk haar weer te zien, een in de-armen-vliegen zoo onstuimig, dat zij vreesde voor de fronsels van haar morgenkleed, vreesde voor het kreukelen van den kanten strik op hare borst.

Zij zag hem naderen met zijn vader, zag hem treden door het open hek, heel stil, ingetogen, sprakeloos. Mathijs had een zonneschijn van glimlachend heil op het aangezicht; Gaspard bewoog geen spier. Dit alles nam Fernande waar, zonder den tijd om aan iets te denken, ook dat de knaap zoo gegroeid was en als een te slap riet, een weinig voorover boog.

Veel rasscher dan ze ooit deed, vlood ze naar beneden met open armen en tranen van ontroering in het oog.

‘Gaspard!’

‘Mama!’ antwoordde en hij liet zich kussen.

Zij hield hem van zich af op zekeren afstand om hem te beter te kunnen bekijken, met de hand op zijn hoofd: ‘Wat zijt ge groot geworden!’ Die uit-

roeping, welke ieder kind zoo vaak en och! zoo gaarne hoort, ‘jongen, jongen!’ riep zij in de uitstorting van heel haar gemoed, hem met al het geweld harer liefde een moreele schudding gevend, ‘Gaspard, zijt ge dan niet blij mij te zien?!’

‘O ja!’ en de vlam laaide op, door haar aan de spaanders zijner terughouding stout aangestoken. Hij sloeg zijn beide armen om haar hals en wipte naar haar aangezicht op, haar kussend en herkussend, zijn wang tegen haar wang aanleunend.

‘En ik dan?’ zei de vader, die nog zijn deel niet had gehad en het insgelijks eischte.

Hij ook kreeg een kus op commando en stijf; maar een ouderlijk gemoed is zoo rijk, gereedelijk vult het zelf 't ontbrekende aan.

Tevreden trokken allen binnen.

‘Wat is hij groot geworden!’ zei ook Kathelijntje, opgewekt bij de aankomst van dien God van 't huis, en: ‘Wat is hij gegroeid!’ ‘Wat is hij groot!’ herhaalden Petrus en Marie op hun beurt.

Zij waren verzocht bij de grootouders te gaan middagmalen. Fernande deed het altijd noode, uit vrees voor mogelijke schermutseling tusschen hen en Mathijs. Nooit zonder onrust zat zij aan hun disch. Er hing in die atmosfeer een drukking van heimelijke vijandelijkheid. Nu zou het bijzijn van het kind afleiding geven.

Terwijl ze zich omkleedde, zag ze vader en zoon door eene reet van de gordijn in den tuin onder de

boomen wandelen, met eene tamelijk groote ruimte tusschen hen langs 't breede slingerpad. Hoe vreemd! Waarom niet gearmd, niet hand in hand na zulk een lange afwezigheid? Gaspard hield meer van haar dan van hem. Dit deed haar hart in zelfzucht jubelen, terwijl ze voortdurend de beiden in 't oog hield.

Nu bleven ze staan. Mathijs hief den voorvinger op als een die vermaant of bewijsvoert, die ondervraagt en waarschuwt. Gaspard luisterde beschroomd, knikkend, hoofdschuddend.

Eene ontsteltenis beving haar, een angst voor 't omgooien van haar bekeeringswerk. Indien de afvallige hem eens over dingen sprak van ongeloof of willekeurig onderzoek!....

Met overijling haakte zij haar lijfje dicht, vergat haar ringen aan te steken, liet haar broche liggen op het schoorsteenblad. Haastig stormde zij de trappen af en wendde rassche schreden naar hen toe.

Zij bemerkten haar - omkijkend op 't gerucht - en bleven staan. En nu geraakte ze in verlegenheid: een roepstem in haar binnenste beschuldigde haar van onkiesche storing tusschen een vader en zijn kind, van onbehoorlijke inmenging in zaken van geweten; want zij voelde bij intuïtie dat het onderhoud wel werkelijk daarover liep.... En zij glimlachte beschaamd, wanneer de twee een plaats tusschen hen voor haar inruimden.

‘Mooi weêr!’ begon ze.

‘Heerlijk!’ antwoordde Mathijs.

De lentezon hulde hen in hare warme stralen, de lucht was louw en, aangemoedigd door de hoffelijkheid van Mathijs en een blik van Gaspard, die ongevraagd, vertrouwelijk, als bescherming zoekend, zijn arm door den haren stak, wandelde zij met hen dieper den tuin in onder de lichte groene floersen der ontwaakte boomenkruinen....

XXXIII

Zij was van plan geweest Gaspard den volgenden dag zijn vermoeienis te laten uitslapen, maar hij was thans gewend vroeg op te zijn, hij was beneden voor haar. Ongevraagd verzelde hij haar naar de kerk. Daar was hij ook aan gewend.

‘Zal papa niet boos zijn?’ vroeg hij schroomvallig.

‘Papa?’ herhaalde zij ontwijkend, ‘is hij boos omdat *ik* naar de goddelijke diensten ga?’ En met een bewustzijn, dat ze den vader dwarsboomde in zijn te eerbiedigen grondbeginsel, voelde zij eene behoefte hem te verdedigen voor de vierschaar van het oordeel bij zijn kind:

‘Uw papa is de braafste, toegeeflijkste mensch der wereld. Indien allen handelden als hij, zouden eerlijkheid en vrede alom op aarde heerschen en zou iedereen gelukkig heeten. Volg hem na in zijn handelingen, geen beter voorbeeld dan het zijne.’

‘Mama! mama!’ alzoo riep Gaspard haar tot de orde, ‘zijne voorschriften naleven en hij gelooft niet, mama, hij heeft geene religie!’

Zij schrikte met een schok ineen als bij de aanraking van een slag. Hoe logisch en hoe vreeselijk! ‘Zwijg, jongen,’ sprak zij, heel verward, ‘ge zijt te klein voor oordeelvelling,’ en een uitweg zoekend in hare gemoedsomwenteling, ‘wie weet wat ons de toekomst nog aan vreugden voorbehoudt; gelooft hij nu niet, hij kan 't later doen.

Wij moeten hem in ons gebed indachtig zijn.’

Zij waren aan de deur der kerk, waaruit bescheiden 't orgel dreunde voor eene gezongen mis. Zij gingen binnen.

Fernande behaalde eindelijk een groote zegepraal op haar zelve, niet dan na een harden strijd; zij had er zich namelijk bij voorbaat, heel den winter, veel genot van voorgesteld met vader en zoon de noordwestkust van België te bezoeken. Nu waren gekomen bezwaren van tweeërlei aard: mag eene non wel naar het vermaak streven, afwisseling betrachten en verstrooiing eischen? Leeft zij niet voor God alleen, en moet haar omgang met hare evennaasten zich niet beperken tot hetgeen die evennaasten zalig of voordeelig is? Meer dan eens reeds was uit de diepe wateren van haar gemoed een onrustwoeling opgerezen, was de kalme oppervlakte er door wel eenigszins beroerd geworden. Volbracht zij hare roeping hier? Was ze er

nog noodig? Moest zij niet henengaan? Zij twijfelde of hare taak niet afgedaan mocht heeten. En terwijl het touw der rede aan haar levensschuitje trok, hield het anker der zelfzucht het ter plaats vast. Zij was hier toch zoo gelukkig! Kon zij zich losrukken uit zulk een liefdehaven?

Neen, duizendmaal neen!

Doch tijdelijke versterving moest ze doen: eene retraite, eenige dagen volkomen afzondering in godvruchtige bespiegelingen en in gebed doorleefd, dàt in stede van de vermakelijkheden eener reis.

Nog een andere bedenking, overwegend in de schaal van haar besluit, hield er haar van terug: was het wel billijk een vader alle vertrouwelijkheid met zijn kind te verbitteren door hare bestendige tegenwoordigheid? Zij voelde dat zij hem alleen laten moest op gevaar af, dat Gaspard een gevreesden invloed mocht ondergaan; gevreesd? niet sterk. O neen, zij was te zeker van zijn vast geloof om ernstig iets van dezen aard te duchten. Zij zou hem nog eens flink voor 't vertrek onder handen nemen, hem zijn katholieke plichten voorhouden. Het zou een vuurproef wezen, dat samenzijn met een ongeloovige - een vuurproef, waarin het ijzer van zijn kinderlijk geloof verstaald zou worden, onbuigzaamheid zou verkrijgen voor zijn lateren levensloop.

Mathijs was wel teleurgesteld. Waarom nu thuis te willen blijven, als het weder gunstig, en de reis zoo lang te voren reeds ontworpen werd?

Och, 't was zoo moeielijk heel de boel aan vreemde menschen over te laten; dan de groote wasch, de groote schoonmaak, neen, neen, het kon niet, zij moest opzicht over alles voeren.

Hij fronste den wenkbrauwboog en zei, dat hij in dit geval dan liever ook den tocht opgaf. Hij zei dat aan het middagmaal, waar zij te zamen zaten, hevig met zijn mes kletsend, het vleesch op zijn bord, zenuwachtig, in heel kleine stukjes kervend.

‘Neen, neen, o neen,’ zij protesteerde luid.

Angstig luisterde Gaspard, beurtelings zijn vader en zijn vermeende moeder aankijkend, nu er over 't lot van zijn genuchten werd beslist, verbaasd ook tevens weder te hooren betwijfelen, wat in zijn kindermeening vaststond als een uitgemaakte zaak.

‘Indien gij thuis blijft, blijf ik,’ verzekerde Mathijs.

Maar groote tranen stegen op in 't oog van Gaspard. Zijn lip vertrok, een snik steeg in zijn keel.

Daartegen was het vaderhart niet opgewassen:

‘Kom, kom, geen kinderachtigheid,’ zei hij, ineens den jongen sussend op den schouder slaande, ‘'t is alles voor de grap, ge weet wel, dat wij 't nu toch niet zullen opgeven? Stil, stil, en geen hoog water meer!’

Zij gingen dus.

Fernande bleef alleen, met de stugge voldoening der geloovigen, die uit godsdienstzin aan een wereldsch genot verzaken.

Voor Gaspard was dit uitstapje een groote reis: alle dagen sliepen zij in eene andere plaats: elk stadje had voor hem zijn aantrekkelijkheid. Blankenberghe en Oostende vooral wekten zijn bewondering op. Maar bovenal de zee, o de zee, het bruisend strand, de aanblik der oneindigheid!....

Het schoone weder had voorbarig enkele bezoekers aangelokt, anders waren de hôtels nog meest gesloten, het was nog veel te vroeg voor 't eigenlijke badseizoen.

XXXIV

Zij zaten samen op een hoog duin in het reeds warm gebakerd zand, dat Gaspard door de vingeren glijden liet, met een pijltje van verdroogden helmspicht tusschen de tanden, terwijl zijn vader een sigaar rookte. Voor hen de onmeetbare zee, met al de witte barenkuifjes, waarop het oog zoo gaarne rust. De zon neeg reeds ten Westen en nog bleven zij. Bij uitzondering was het water zoo blauw als de lucht maar van een dieper tint.

‘Papa, wat is het hier toch genoegelijk!’ zei de knaap, na een lange, droomerige stilte.

‘Dat dacht ik daareven ook,’ antwoordde Mathijs, ‘en ik dacht nog iets beters, ik maakte een plan, ik zal aan mama schrijven, dat wij morgen nog niet terugkeeren, zoo als 't geschikt was, ik neem u voor twee dagen mede naar Vlissingen en Middelburg, wij zullen

de Schelde overvaren, ge zult den voet in Holland zetten.’

In Holland! Vreugdevuur schitterde in den blik van het kind. Een tweede reis op de eerste gegrift! Het was als het land van belofte dat hij zien zou!

Het vaderhart sprong op van vreugd bij t waarnemen van zooveel blijdschap.

‘Morgen ochtend vertrekken wij naar Breskens; om zes uur klaar te zijn, hoor! want’ - Mathijs kon niet nalaten uit te brengen, wat hij voor een nieuwe verrassing in voorraad had - ‘indien het weer gunstig blijft maken wij een tochtje in een zeilboot op de Schelde zelf.’

Voor 't oogenblik verwachtte hij niets minder dan een sprong, een tuimeling - misschien een heele reeks - in 't mager duinegras.

Maar Gaspard boog het hoofdje op de borst, als een die uit een roes van zinsbegoocheling ontnuchterd is:

‘Papa!’ murmelde hij met een blos van verwijt.

‘Wat is er jongen?’ vroeg Mathijs verbaasd.

‘’t Is morgen Zondag,’ zei de knaap, ‘wanneer zal ik dan naar de mis gaan, vader?’

‘De mis? Och, kom, 't is gekheid daar nu aan te denken.’

‘O neen, dan liever niet,’ sprak Gaspard beslist, ‘Mama zou boos zijn moest ze 't weten, en mijn meesters ook,’ voegde hij er bij, in eens laf hartig eigen wil verloochenend bij 't zien van den minachtenden trek van ontevredenheid op 't vaderlijk gelaat

Mathijs schudde 't hoofd: ‘Er is u veel uit de hersenen te praten, knaapje,’ zei hij op een toon, die het kind vernederd ineenkrimpen deed met een blik, die diep in hem doordrong.

En dan: ‘Ge zijt hier noch bij mama noch bij uw meesters, maar onder de hoede van uw vader, die best weet wat u te doen staat.’

‘Naar de kerk niet gaan is zonde,’ hernam het kind, na de eerste zwakheid kracht van tegenstand terugkrijgend.

‘Zonde, zonde! begrijpt ge niet dat ge een dwaasheid zegt? Gelooft ge dat deugd of ondeugd afhangen van uiterlijke teekenen?’

‘Christus heeft het ons bevolen, de Zoon van God, die voor ons aan het kruis is gestorven,’ sprak Gaspard vol strijdlustigen moed.

‘Christus is de edelste persoonlijkheid, welke ooit de aarde heeft betreden,’ antwoordde Mathijs, ‘en hij verdient den naam van God-mensch voor de liefderijke leerstelsels, die hij predikte, maar van een God is hij niet hier beneden heengezonden.’

Gaspard zette groote oogen op, keek verschrikt zijn vader aan, als zag hij hem een moord bedrijven. Toch sprak hij nog:

‘Om 't menschdom te verlossen kwam hij hier.’

Mathijs deed een breeden zwaai met den rechterarm in het halfrond:

‘Aanschouw de zee, het strand, de duinen en het

luchtgewelf, is dat niet grootsch, niet indrukwekkend, overweldigend? Toch zal er eens een tijdstip komen dat het zal vergaan, dat het vernield zal wezen, net als alles wat geschapen is.'

'Ja,' zei Gaspard, meenend, dat zijn vader 't met de leer toch eens was op dit punt, 'door 't vuur, als de trompet van Jericho de dooden in het dal van Josaphat te zamen zal roepen, wanneer de zon haar licht zal verduisteren en de sterren zullen uit den hemel vallen, als God de goeden aan zijn rechterhand zal scharen en de boozen aan zijn linker zal storten in den afgrond der hel!'

'Wat praat ge daar voor onzin?' vroeg met een scherpen spotlach Mathijs, die indertijd den catechismus wel geleerd had, maar, man van wetenschap, er sedert jaren niet meer aan gedacht noch van gehoord had.

'Zulks leert ons de overlevering,' zei Gaspard, 'het eenig waarachtig geloof, dat niet falen kan.'

'Mijn kind,' sprak Mathijs ernstig, 'ge weet niet wat ge zegt. Luister eens goed naar mij. Ge spreekt van den Zoon van God, die op aarde is gezonden; ge spreekt van een vuur, waardoor de wereld zal vergaan; van de sterren, die uit den hemel zullen vallen en van dit alles weet ge volstrekt niets.'

'Ik weet dat God het aan ons heeft geopenbaard,' hield de kleine vol.

'Vooreerst wie is God?'

'Een subtiel en onzichtbaar opperste wezen, schepper

van hemel en aarde, looner van het goed en straffer van het kwaad,' reutelde Gaspard, gelijk een wekkering, die afloopt.

'De natuur gehoorzaamt aan vaste wetten, die onverbiddelijk zijn. Waar alles vandaan komt, wie het bestuurt, waarom het bestaat, weten wij niet; mysteriën omringen ons op geestelijk gebied, maar de wetenschap oordeelt met zekerheid. Zij heeft uitgemaakt, dat de aarde niet enkele eeuwen, maar sedert duizenden eeuwen bestaat; dat de wereld niet in eens, niet op zes dagen is geschapen; maar dat de wereld een uitwerpsel van de zon is, welke - eerst gloeiende massa - zich tot een bal vervormd, en door de samenpersing der bestanddeelen haar huidige gedaante verkreeg; dat de smeltheete, vloeibare elementen er van allengs verhard en verkoeld zijn, en het organische leven er mogelijk op geworden is. Dat er niet één zondvloed is geweest, maar men de sporen vindt van vele opvolgende, die groote storingen, ontzaglijke natuuromwentelingen hebben teweeggebracht, dat de wereld door de wet van het middelpunt-vlieden op een afstand blijft van de zon, en door de wet van het middelpunt-trekken er rondom blijft wentelen.'

Mathijs liet zich medesleepen door zijn onderwerp, hij vergat dat hij tot een kind sprak, en dingen uiteendeed, die een kinderlijk vernuft te boven gaan.

Gaspard begreep dan ook zijn woorden niet, ofschoon de zin en beduidenis hem niet ontgingen: volkomen

stoornis van 't geloofsbegrip, omvergooiing van al het tot dusver beledene!....

Hij boog het jeugdig hoofdje onder den stortvloed van 't vernielingsbad.

Mathijs ging voort:

‘Ziet ge die groote star ginds in 't nog helder Westen, kind? Dat is Venus, de avond- en de morgenstar. Welnu, die star is een zoogenaamde planeet, een wereld, kleiner dan de onze en die ook op minder tijd dan de onze rondom de zon draait. Waarschijnlijk is er leven op als hier, bestaan er planten, schepselen misschien aan ons gelijk. Zoo zijn er meer planeten in hetgeen ons zonnestelsel uitmaakt: Mercurius, Mars, Jupiter, Saturnus, Uranus, Neptunus, de laatste vier veel grooter dan onze aardbol, en die alle hun baan rondom hun middelpunt - de zon - volgen.

Gaspard keek verbluft op.

Andere starren waren zichtbaar geworden.

Arcturus, de Noorderkroon, Cassiopee, de Geit - Capella - met haar bokjes, Procyon onder Castor en Pollux, nogal veraf gevolgd door Regulus in den Leeuw; Spica, de glinsterende dauwdrop nagenoeg aan de lijn van den meridiaan op het korenhaar, dat de Hemelmaagd uit den zodiak in de hand houdt.

‘Zie,’ zei Mathijs, zijn zoon die beurtelings aanduidend, ‘zie, al die starren, wier licht zoo schittert, zijn allemaal zonnen als de onze, met hun planeten er rondom wentelend; maar zij zijn zoo verre - zoo

verre, dat het oog die planeten niet ontdekt, ofschoon men zeggen kan dat ze moeten bestaan.'

Vader en zoon hadden hun zitplaats op het duin verlaten en keerden langs het bruisend strand terug. Heel het hemelgewelf was thans met lichtende puntjes doorspikkeld en de Melkweg was zichtbaar als eene witte vingerveeg dwars over 't zilvren diamentenveld.

'Al sterren, al zonnestelsels, zoo diep de blik kan doordringen,' zei Mathijs 'en achter deze nog andere, altijd en voortdurend andere tot in het eindelooze!...'

En daar het kind, overweldigd, niet sprak, herbegon hij, tot het besluit zijner inleiding komend: 'En hoe wilt ge dan bij 't waarnemen van die onmetelijkheden, dat God, het Opperwezen, zijn Zoon als afgezant naar onze kleine wereld zenden zou? Onze wereld, die zoo nietig is, dat zij nauwelijks voor een drietal planeten van ons stelsel zichtbaar moet wezen, en voor het Heelal is, alsof ze niet bestond! Alleen de onwetendheid van den mensch en zijn hoovaardij hebben hem genoopt te wanen, dat hij het belangrijkste van de gansche schepping was. De mensch is niets dan een organisch wezen, dat zijn begin en einde heeft als al het levende, een atoom van de natuur, in bestendige wisselwerking, uit het gestorvene gevormd.'

'Papa, gelooft gij dan niet aan een eeuwig leven, aan ons voortbestaan na den dood?'

'Neen,' zei Mathijs, na een schier onmerkbare aarzeling, 'neen, dat is te zeggen niet als zelfbewust

individu. De elementen, welke ons samenstellen, kunnen niet vernietigd worden; uit hen zullen andere dingen ontstaan, zoowel op stoffelijk als op onstoffelijk gebied.'

'Helaas,' zuchtte Gaspard. 'wij zullen niet meer weten dat wij geleefd hebben! 'Maar, papa,' bedacht hij zich eensklaps met ontzettende logiek, 'indien er niets van ons overblijft, krijgen wij ook geen loon of geene straf hiernamaals; zoo hoeven wij niets te vreezen en mogen we al het kwaad doen dat ons lust.'

'Neen, neen,' vloog Mathijs verontwaardigd op, 'neen, duizendmaal neen, wij moeten handelen volgens de voorschriften van ons geweten.'

'Indien er geen God is, kan er ook geen geweten zijn,' hield Gaspard vol. 'Papa,' vroeg hij in zijnen dorst naar eeuwigheid, met bangheid dezer orakelspreuk verbeidend: 'papa, is het heel zeker dat met ons lichaam alles sterft?'

'Zeker is het niet,' antwoordde Mathijs, nadenkend, 'zooals ik u reeds zei, is alles geheim om ons heen, toch weten wij verschil tusschen goed en kwaad, en moeten we onzen handel en wandel er naar richten, de deugd betrachten, omdat zij tot de harmonie en het geluk van alles bijdraagt, het kwaad vlieden omdat het die harmonie verstoort en lijden veroorzaakt. In 't overige mogen wij berusten: alles wat ons omringt, is zoo zeldzaam en verbazend, de wetten, welke alles beheerschen, zijn zoo ondoorgrondbaar, dat een herop-

standing na dit bestaan geene waarschijnlijkheid is, maar echter geene onmogelijk ware....'

XXXV

Reeds van den eersten avond na zijn terugkomst sloop Gaspard naar de keuken, waar Kathelijntje het eten bereidde en Marie aan de tafel zat. Petrus had in stede van een stoel op een grooten bundel konijnen-koolen plaats genomen, waarin misschien wel iets hards ware te vinden geweest, had iemand het gewaagd er ondanks zijn bewaking een onderzoek naar in te stellen.

Het levendig, half fluisterend gesprek hield bij too-verslag op, toen het kind binnenkwam.

Dit ging dadelijk op zijn doel af en vroeg:

'Kathelijntje, gelooft ge aan het eeuwig leven?'

'Dat is nu een vraag?' antwoordde deze geringschattend, zich tot de anderen richtend.

'En gij, Marie,' hernam Gaspard, 'gelooft ge aan den hemel, de hel en het vagevuur?'

'Zonder het eenig waarachtig geloof is de zaligheid onmogelijk,' antwoordde deze.

Gaspard zon een oogenblik na:

'Papa zegt dat alles met dit leven eindigt, 'sprak hij.

Petrus sloeg een kruis bij het aanhooren van die ketterij, op zijn veiligen koolenhoop gezeten.

Marie en Kathelijntje zuchtten en schudden ontsticht het hoofd:

‘Het rijk van Antichrist breekt aan,’ zei Marie, ‘de wereld zal weldra door 't vuur en 't zwaard vergaan, als kinderen zulke woorden spreken!’

‘Ik weet het niet, ik herhaal maar wat papa gezeid heeft,’ deelde Gaspard naïef mede.

‘God zal uw papa wel weten te vinden,’ dreigde Marie, haar zelve niet meer meester.

‘Mijn mama gelooft,’ verbeterde Gaspard zijn gezegde, mijn mama bidt en doet mij bidden.’

‘Uw mama,’ weerlegde hem Kathelijntje met een verachtenden spotlach, ‘uw mama was net zoo eene, zij is als geuzin gestorven en begraven zonder pastoor, kruis noch vaan.’

Gaspard begreep haar niet, hij deed een stap nader en keek de oude meid vorschend aan.

Kathelijntje had zich versproken en schrikte ineen; Marie legde een vinger op haar lippen.

Het was te laat. Gaspard had alles opgemerkt.

Op straf van voortzending was het de dienstbaren en werklieden verboden geweest de waarheid te verklikken.

De weg daartoe was echter door het veld der heimelijkheid thans gebaand. Gaspard wilde meer weten en raadde eensklaps iets: bedekte woorden, onvoorzichtige zinspelingen op zijn afkomst: de naam van Esther met terughouding in zijn tegenwoordigheid vernoemd, alles schoot hem eensklaps als een lichtstraal te binnen.

Diep kwetste hem de toon als een beleediging, al verstond hij het medegedeelde maar half.

Hij gaf Kathelijntje een schop:

‘Daar!’ zei hij vuurrood.

‘Stouterik!’ verweet hem de meid, die niet weder dorst slaan.

‘En nu zult ge mij verklaren wat ge bedoelt,’ sprak hij vastberaden.

‘Niets, niets, het was een grap,’ aldus wilde Petrus het verbeteren.

Maar Gaspard zag wel aan den angst der drie, dat er iets ernstigs onder schuilde.

‘Ge zult het mij zeggen of ik maak een spektakel, ik roep papa en mama hier bij,’ en hij deed een beweging naar de deur.

Marie nam de taak der inwijding op zich, in 't nauw gedrongen, geene andere uitkomst meer vindend:

‘Kom hier, Gaspard!’

Hij ging bij haar staan.

‘Belooft ge mij, dat ge nooit zult spreken aan wie 't ook zij over hetgeen ik u mededeel, op straf van doodzonde, noch aan uw papa noch aan uw.... mama, noch aan iemand, wie het ook weze?’

‘Ik beloof 't,’ zei Gaspard met schitterende begeerte in 't oog.

‘Welnu, jongen, de madame hier is uw oprechte mama niet!’ fluisterde de verbreekster.

‘Mijn mama niet!’ stamelde Gaspard, en onthutst legde hij zijn handje op zijn hoofd als had hij er een slag gekregen.

‘Neen, zij is de tweede vrouw van uw vader, de zuster der eerste, uw tante maar.’

‘Dat kan niet zijn, ge liegt, Marie,’ kreet het kind en groote tranen zwollen in zijn oog.

‘Ik spreek de waarheid,’ hernam Marie. Hij wist het wel, dat zij de waarheid sprak. Er is een stemtoon die niet huichelt, er is een stoot volop in 't hart geven, dien geene hand dan deze, die den dolk der boosheid zwaait, teweegbrengen kan.

Hij stond verslagen en verstomd.

Geen uitval meer te duchten voor de drie.

Dit moedigde Kathelijntje aan ook haar woord van gif in 't toebedeelde gif te mengen:

‘Ge hebt het wel moeten ondervinden, dat zij uw moeder niet was: straft eene moeder zooals zij u straft? doet eene moeder haar kind, als het nog jong is, van huis weg? neen, zeker niet.’

Straffen? Gaspard herinnerde zich nog geen opgelegde straffen op het oogenblik; maar 't zuursel in den deeg gedaan hoeft immer tijd, voordat het gisten kan.

‘Waar is mama gestorven en wanneer? Hoe heette zij?’ Maar hij antwoordde zelf, door vage herinneringen aan gesprekken voorgelicht: ‘Esther, zij heette Esther, niet waar, Kathelijntje? Het was te Luik, ge hebt bij ons gewoond?’

De oude dienstmeid knikte.

‘Hoe groot was ik, toen zij stierf? Ik weet niets meer van haar,’ bekende Gaspard in de plooien van zijn jeug-

dig breintje tevergeefs naar een vrouwenbeeld zoekend.

‘Ge waart nog een heel, heel klein jongetje, dat in zijn wiegje lag.’

‘En zal ik mama nooit wederzien?’ vroeg Gaspard met het eensklaps opgewekt, machtig, hunkerend verlangen van ieder kind naar eene moeder, die het niet heeft gekend.

De drie bedienden blikten elkander veelbeteekenend aan, voordat ze 't antwoord der ontgoocheling waagden, toen sprak Marie:

‘Haar niet,’ op het eerste drukkend.

Een kinderlijk vernuft is zoo subtiel, Gaspard vatte ineens de schakeering, het hachelijke der bijzondere insinuatie.

‘Waarom niet haar en eene andere wel?’

Zij spraken niet; Marie sloeg hare oogen op naar de zoldering; Kathelijntje kuchte beduidenisvol; Petrus smakte aan zijn pijp.

‘Waarom niet haar en eene andere wel?’ drong de knaap die weten wilde aan.

‘Omdat, omdat zij in staat van doodzonde gestorven is,’ berichtte hem, na nog een paar herhaalde vragen, eindelijk Marie.

‘Heeft zij niet willen biechten?’ murmelde Gaspard, bijna onhoorbaar, den toon aangevend, als vreesde hij dat de muren 't antwoord hooren zouden.

‘Niet willen biechten of niet mogen biechten, dat heeft tot hiertoe nog geen mensch geweten,’ zuchtte

Kathelijntje, ‘uw papa hield wacht bij hare sponde.’

‘Papa!’ Een nieuwe slag op het hoofd van Gaspard! Mama ongeloovig, zich zelve in den afgrond der hel gestort of door papa er in gestooten!

Het was akelig, akelig! en met een duizeling in de hersenen en iets voor eeuwig in het hart vermorzeld, drentelde hij traag, met onzekere stappen, onsamenhangende klanken stamelend, den tuin in.

XXXVI

Op den vooravond van zijn terugkeer naar het college, kwam er een brief van den Principaal: een paar leerlingen uit Brazilië, welke er in de vacantie ook verbleven, waren door de roodvonk aangetast, onmogelijk ze elders te verplaatsen. De dokters zagen gevaar voor aanstekelijkheid, daarom werd de heropening der klassen voorzichtigheidshalve verschoven tot nader bericht.

Gaspard mocht voorloopig thuis vertoeven.

In het begin van zijn verblijf onder het ouderlijk dak, had hij altijd gewenscht, dat de vacantie nooit eindigen zou. Met eene overdrijving, die vader en moeder zoet streelde, die hun een glimlach over zijn naïefheid en een vochtig oog over zijn kinderlijke liefde afdwong, had hij vaak luide zijn verlangen uitgesproken, dat een donderslag op 't laatst de reis verschuiven mocht, dat de trein die hem naar 't college heenbracht, ontriggelen zou, ja, dat het gesticht de prooi der vlam-

men worden, en het heropbouwen tijd van uitstel vorderen zou.

Niets van dit alles nu bij 't hooren lezen van den brief, geen sprong van heil, geen schijn van vreugd-verheldering op zijn aangezicht.

Enkel zei hij: ‘'t Is goed,’ zijn ontbijt ononderbroken verorberend.

‘Wat heeft die jongen toch?’ vroeg Fernande aan Mathijs, wanneer hij de kamer verlaten had.

Het was niet de eerste maal, dat zij hem op Gaspard's afgetrokkenheid en vreemd humeur opmerkzaam maakte.

Mathijs haalde de schouders op.

Mathijs had het zonder haar aanduiding wel waargenomen. Hij sloeg het echter licht in den wind: ‘Och, bekommer u daar niet over, jongens hebben grillen in hun opgroeien. Daarenboven de leervakken zijn heden ten dage zoo menigvuldig, hun hoofdje wordt zoo volgestopt met allerlei wetenschap, dat op de periode van inspanning noodzakelijk vermoeienis en prostratie volgen moet.’

Het waren geene grillen, het was geene vermoeienis. Het leeren was Gaspard nooit hard gevallen, en om de studie bekommerde hij zich voor't oogenblik het aller-minst. Maar hij was ongelukkig, zoo diep en hopeloos ongelukkig als een kind wezen kan, dat een kwellende gedachte uit schroom of behoedzaamheid in zich moet opgesloten houden; wiens hartje voor elke smart reeds openstaat, zonder dat de rede als troosteres er in

binnentreedt; met een eenvoud die waant, dat alles verbeurd is, daar waar nog niets verloren mag heeten; heel verplet onder den eersten slag der teleurstelling, ter prooi aan verontrustenden twijfel.

Zijn breintje lag in duisternis zonder een lichtje der wegwijzing. Wat moest hij nu gelooven of niet gelooven? Men had hem bedrogen, dit was het eenig duidelijke in zijn zielsnood. Men had gehuicheld rondom hem. Hij had eene vrouw ‘moeder’ genoemd, terwijl zijn ware moeder op het kerkhof lag. En, ofschoon al de vezelen van zijn leventje met de tweede verbonden waren, en hij haar eene innige verkleefdheid toedroeg, - steunend op gewoonte en onbewuste dankbaarheid - toch was er iets verbroken van dien band, er was eene schaarde in de vaas hunner liefde; het was als eene scheuring in de heimelijke plooien van een mantel, die bij kalm weder verborgen blijft, maar in den minsten wind zich openbaren zal.

Hij was in 't waar - in 't zoogezegd waar - geloof grootgebracht door die tweede en de eerste geloofde niet en zijn vader geloofde niet.... twee tegen eén, wie was er in 't bezit der waarheid?

Wanneer hij bij beginnende schemering in het oude kerkje den dienst van 't Lof bijwoonde, geraakte hij aldra onder het betooverende der omgeving. Hij ademde een atmosfeer van vroomheid in. Gebroken viel het licht door de dofwordende, Gothische vensterramen met de kleine ruitjes, waarvan een viervoudig open-

stond en van boven naar beneden een adem van verfrissching binnenliet.

Voeten slierden met bangen eerbied over de afgesleten grafsteenen en de blauwe schoriën aan den ingang; een stoel werd achter hem bescheiden uit den gereed-staanden hoop genomen, of met omzichtig gereutel omgekeerd door een reeds aan een eenzamen pijler of in de middenbeuk vertoevende.

De onderpastoor, die officieëren zou, kwam daarentegen zelfbewust - vaak een der laatsten - door de zijgang; het hoofd ontbloot, de kruin witrond, zichtbaar in het bruine haar; met zwaarruischende toga, spannend tegen de knie, stapte hij de twee trapjes op, en verdween als een schaduw in de sacristy, waar hij zich omkleeden zou.

De gewelven lagen reeds in geheimzinnig zwart gehuld, dat meer en meer doch langzaam naar beneden wolkte.

Toen ging een hooggehouden lichtje aan beide zijden van het outer rond, een vlammend stipje, na elke korte halt, in 't halve duister achterlatend. Een witte schim, gevolgd door een kleinere, verscheen aan 't tabernakel - de onderpastoor en de koorknaap - en machtig hief het grove orgel zijne tonen van plechtigheid aan.

Gaspard haalde wel een paternoster te voorschijn of opende zijn boekje, waar de laatste dagklaarte nog 't lezen mogelijk maakte, doch bidden kon hij niet bepaald, heel zijn wezen, al zijn gevoelens en onbestemde

gedachten smolten samen en stegen op in een machtigen aandrang naar het Hoogere, dat hij zocht, als de wierook, dien de zwaai van een zilveren vat ginder opwaarts slingerde.

Het T a n t u m e r g o, gezagvoerend als een ontegensprekelijke bevestiging uit vertrouwbaren mond, bracht hem in vervoering, en als op het einde van de ceremonie het zachtmelodieuse, onweerstaanbaar meesleepende A v e M a r i a onder de beuken in zephirzucht weg-ruischte, toen was elke wolk van twijfel uit zijn geest verbannen.

Hij geloofde met een kinderlijke zekerheid aan een God, die alles bestuurde, aan Maria, die zijn moeder was. Hij geloofde aan de leer der heiligen, waarvan enkele beelden hier en daar, in nissen of tegen pilaren aangeleund, met schreeuwende kleur tentoonstonden. Hij geloofde aan de glorie van den hemel, aan de folteringen der hel, aan de vlammen van het vagevuur. En.... heel exaltatie - met de schaar der vromen, of vroom schijnen den over 't kerkhof tredend - schrikte en ijsde hij ineens: daar aan 't knekelhuis, waar enkele doodshoofden van menschen, die geleefd hadden, de voorbijgangers met holle oogen, afgestompte neusgaten en bloote tanden tegengrijnsden in bedreigingsgrimlach, daar stond de hel afgeschilderd: geelroode vlammen, nimmer uitgedoofd; aankomelingen, mannen met baarden en naakte nooit verschroeide, ofschoon bestendig geroosterde armen, oude lieden, gerimpeld en ontvleesd.

En in hun midden eene vrouw door dezelfde onkundige malershand afgebeeld, een gestalte zondigend tegen de wetten der evenredigheid, wel is waar, maar die indruk maakte door het hachelijk, onuitsprekelijk dramatische van haar hopelooze verdoemenis: eene nog jonge vrouw; met het rosachtig - gewis verzengde - haar op de schouders; de roodgeweende oogen troosteloos naar omhoog; de plompe armen en gekromde vingeren uit den laai omhoogstekend!....

De gedachte aan zijn verdoemde moeder flitste als de steek van een mes door Gaspard's hartje, en hij vluchtte weg over de ingezonken zode, die de graven dekte. Hij stopte zijne ooren voor de wanhoopskreten, die hij in verbeelding vernam onder de donkere cypressen en de dikbeblaarde linden langs den kerkhofmuur....

Heel anders was 't bij hellen dag en zonneschijn. Het lustte hem in den tuin te drentelen, 't ontwakend leven te bespieden en zijn zucht naar de verdelging te voldoen. Hij trok de malsche, als geboterde bladeren van de beukenhaag af en deed ze in de platte hand met een slag der andere hand openklakken; hij stampte de vlijtige mieren dood die, eene witte mierenlarf of een mierenei over 't zand sleepend, naar een ander nest verhuisden. Hij sloeg de laatste trilling hunner pootjes gade. Wanneer er een voorjaarsvlinder rondfladderde, achtervolgde hij dien in zijne wiemelende vlucht, nu eens hooger naar hem uitgrijpend, dan eens

lager zijne pet naar de plaats werpend, waar de kapel zich neder had gezet, op zich zelf half omdraaiend, de fulpen manen zijner vleugels openvlijend in de zon. Gelukte 't Gaspard dien te pakken, toen was aldra het gouden schulpstof van 't insect op zijne vingertjes overgegaan. Vervolgens trok hij hem de vlerken af en liet het verminkte lijfje op de pooten een eindje ver loopen. Toen stelde hij er het voetje der vernieling op. De dieren waren geschapen tot het nut en voordeel van den mensch, dit was de leer. Hij mocht dus - in zoover er geene straf op stond - met de dieren doen wat hij wilde. Papa zei wel: ‘Goed wezen voor al het geschapene, niet kwellen en geen lijden veroorzaken.’ Bah, wat gaf het hem, indien het hem beviel! Er was geen God, er was geene rechtvaardigheid, er zou geen loon gegeven, en voor 't kwaad geene kastijding zijn. Niets kon vernietigd worden, het was dus wel interessant waar te nemen, hoe een organisch wezen in een hoopje vuiligheid veranderde, dat waar te nemen zonder genade en zonder medelij.

Daarenboven, Gaspard leed aan verveling in die gerekte vacantie. Het nieuwe van thuis-zijn was er af, hij werd niet langer als gast behandeld; om zijn vreugd of verstrooiing bekommerde men zich niet veel meer.

Papa ging geregeld naar de stad, mama had hare bezigheid in huis en zonderde zich af voor hare dagelijksche godsdienstoefeningen; tot leeren werd hij niet aangespoord en hij had den moed niet van 't initiatief-nemen.

En aldus kwam het, dat hij zich allengskens inbeeldde een offer van de zelfzucht zijns vaders en zijner pleegmoeder te wezen.

Van haar vooral: het zaadje van den wrok, door Kathelijntje neergelegd, ontkiemde nu. Al zijn onvoldane kinderbegeerten, al de ongenoegens, aan elk jong leventje eigen, werden haar in 't geheim van zijn zieltje ten laste gelegd: een kleine straf - volgens de voorschriften van de heilige Monica, - tot zijn eigenbest op zijne slordigheid of snoepzucht toegepast, door berooving van iets bijzonders of gewenschts, kwam hem thans voor als eene aan hem gepleegde onrechtvaardigheid en de giftige woordenpijlen: ‘Eene oprechte moeder handelt aldus niet met haar kind,’ schoten hem te binnen. O, indien zijn eigene moeder had geleefd, hoe anders ware alles gegaan! En met het innigste verlangen, als naar de bron van elke bevrediging, haakte Gaspard naar die nooit gekende, die hem 't geluk hadde aangebracht.

Wrevelig bejegende hij dan de voorkomendheid der plaatsvervangster; knorrig een aangeboden lekkernij aan tafel weigerend; niet tegenglimlachend, als hij werd aangeglimlacht, de hand niet drukkend, die de zijne vasthield, den avond- of morgenkus niet hartelijk teruggevend.

Men had hem bedrogen: zij was zijn eigen moeder niet en had zich als deze aangesteld. En toch kwamen er oogenblikken, waarop de grootheid van haar liefde-

besef zoo machtig was bij hem, oogenblikken, waarin zijne liefde voor haar zoo overweldigend, zoo luid in zijn hartje opborrelde, dat hij haar om den hals vloog, al op eens zonder schijnbare reden, dat hij ze hartstochtelijk omhelsde en, in eene uitbarsting van opgekropt wee, zijn hoofdje tegen hare borst lei en hevig snikte.

Zij streelde zijn haar, zij wischte zijne tranen af, zij wilde weten wat hem scheelde en wat de reden van zijn onheil was.

Hij mocht het niet zeggen, meende hij, doch hij wist het zelf niet; het was niets eigenlijk bepaalds, het was alles te zamen, het was heel zijn levenstoestand: bedrog over zijn afkomst, waarvan hij 't liefderijk doel niet vatte, het ongeloof zijns vaders en het geloof zijner pleegmoeder, zijn eigen bestendig ondermijnd geloof, zijn omgeschopte voorstelling van loon en straf, van deugd of ondeugd; heel de warboel van zijn breintje steeds in woeling als een opgeruide zee.

XXXVII

Op het einde van de vacantie, enkele dagen voordat hij dan toch binnengeroepen werd, had er eene beduidende gebeurtenis plaats, die hem een diepblijvenden indruk maakte: namelijk het plotseling overlijden van zijn grootvader.

Onverwacht kwam het bericht als de ontploffing van het grauwvuur in eene mijn. Mijnheer Duquenne was als naar gewoonte beneden gekomen. Aan het ontbijt voelde hij zich onwel. Hij stond op, kreeg koude rillingen en liep onrustig in de kamer rond. En juist terwijl Tonia op verzoek van madame een reisdeken gehaald had en die over zijn schouders legde, was hij neergezonken op den vloer. Men had er geen leven meer aan gezien.

Hij was vertrokken voor de groote reis.

De verslagenheid was algemeen in zijn familie, in de fabriek en heel het dorp.

‘Het is de wil van God,’ zei Fernande, maar hare bleekheid, haar droge, strakke oogen en haar gloeiende lippen toonden genoeg, hoe diep zij was getroffen.

Gaspard mocht medegaan naar het sterfhuis. De luiken waren dicht en tegen den voorgevel stonden twee zwarte, rosgeworden vanen, klapperend in den wind, aangeleund. Binnen was het half duister.

Zijne grootmoeder, hare dochter met luid misbaar om den hals vallend, troonde ze dadelijk mede naar de slaapkamer. Aan den ingang wilde Fernande Gaspard tegenhouden om hem het akelig gezicht des doods te sparen, maar hij was haar te vlug. Hij stond voor 't bed nog eerder dan de twee vrouwen.

Hij moest op den grond nederknielen en bidden.

Daar lag zijn grootvader - het hoofd alleen ontbloot - geel, koud en stijf, zijn geduchte grootvader,

nooit minzaam, stroef gebiedend, ontoegankelijk, steeds misprijzend. Gaspard voelde niet de minste spijt over zijn verlies, geen opwelling van teederheid of eenige erkentelijkheid.

Daardoor kwam het wellicht, dat hij in het bezit bleef van al zijn jeugdig denkvermogen.

Hij had nog nooit een doode gezien: de aanblik zette een merk van gruwel, onuitwischbaar, in zijn ontvankelijk gemoed.

De grootmoeder en de pleegmoeder sproeiden met een palmtakje gewijd water op de onder 't laken half-afgeteekende gestalte. Fernande gaf hem een vingerkruisje op het voorhoofd.

Gaspard moest het haar nadoen. Hoe koud! hij huiverde. Toen hoorde hij fluisterende vrees: ‘Zonder rechten, zonder den troost van den godsdienst!’ Dat was het wat de twee naastbestaanden het hevigst tot een kwelling was.

Gaspard ook sidderde bij de veronderstelling: zou zijn grootvader thans in de hel zijn? of streed hij tegen de vlammen van het vagevuur? Gisteren had Gaspard hem nog hooren uitvallen tegen de onverschilligen, die hunne zaligheid verbeuren door onachtzaamheid. Was hij zelf met zijn geweten in regel?....

Gaspard wist dat éene doodzonde - niet gebiecht - volstaat om voor eeuwig verloren te gaan! Grootvader maakte zich dagelijks schuldig aan de doodzonde der gramschap in de fabriek. Had hij tijd gehad voor

een oogenblik van alles uitwisschend berouw?....

Onwillekeurig, door een zielsproces, waarvan hij den gang noch den samenhang niet gadesloeg, doemde bij Gaspard een herinnering uit zijn eerste kindsheid op.

In verbeelding herleefde het vroeger eens geziene bij hem. Het was ook op een morgen, tijlijk, net als nu, dat de paardenknecht van mijnheer Duquenne Feelken - hij herinnerde zich nog zijn naam - in de keuken met eene boodschap kwam en tusschenin vertelde, dat Castor, de groote wachthond, aan zijn hok doodgevonden was.

Castor, de schrik van kleinen Gaspard! Castor, voor wien hij zich achter den rok van mama of Kathelijntje verschool, telkens hij op het hof kwam. Castor die zoo vervaarlijk blafte en aan zijn keten sprong, zoolang de bezoekers in de deur van 't achterhuis niet verdwenen waren! Castor was dood!

Gaspard had hem zien liggen, aan diezelfde keten nog vast: vaalkleurig als een wolf, met korte, breede ooren en een pluimstaart, half rondgedraaid, met den muil op den grond, de bovenlip een weinig naar omhoog en de tanden in een laatste zenuwtrekking niet meer dicht over elkaar.

Op den verstijfden romp van dien vijand had Gaspard een voetje gezet. En al de lamentatiën en onderstellingen der omgevenden schoten hem te binnen: ‘Alzoo een schoone hond!’

‘Zou hij zijn eigen dood gestorven zijn of heeft een

nijdige hand hem vergiftigd?' 'Zulk een goed waker!' 'Een hond, die menschenverstand bezat! die maar de spraak te kort had!'

Castor had menschenverstand, Castor had dus ook eene ziel. Waar was die ziel?....

'De dieren zijn redelooze wezens, die geen ziel bezitten,' leerde de godsdienst; maar papa had verzekerd, dat alle organieke wezens gelijk waren in hun oorsprong en hun einde. En was die eenigszins open mond van grootvader, met het zichtbaar valsch gebit, juist een weinig verdraaid, was die kilheid, die onbewegelijkheid niet net dezelfde bij de beiden?....

Zij leefden alle bei dus elders voort of waren alle bei vernietigd.

Mijnheer Duquenne werd een paar dagen later met al de pracht der katholieke rijken begraven.

Gaspard stond een der naasten bij den kuil en zag de kist er in zinken.... het was zijn schuld niet op dit plechtig oogenblik, toen het R e q u i e s c a t i n p a c e weerklonk en het P a t e r n o s t e r de aanwezigen knielen deed, dat hij weder aan Castor dacht, aan de begraving op den hoek achter de schuur, waar een gelijke groeve gedolven was en de twee knechts Castor - op bevel van zijn meester als laatste hulde in een versleten laken gewikkeld - er in neerlieten. 'Net hetzelfde, net hetzelfde, ondanks al het praalvertoon!'.... sprak eene heiligschendende stem in zijn binnenste.

XXXVIII

Thans hield de gedachte aan den dood Gaspard onophoudend bezig, verliet hem niet meer dag noch nacht. Waarom moest men sterven als men eenmaal het leven bezat?

De hemel met zijn onstoffelijke geneugten, welke zijn kinderlijk-materieële neigingen niet begrijpen konden, trok hem ondanks al het nooitvolprezene weinig aan. Het vagevuur vervulde hem met vrees. De hel deed hem ijzen. Indien het eens waar was, dat men eeuwig daarin brandde! Het inslapen voorgoed, de vernietiging van zich zelven, was dat niet ook ontzettend! O, niet meer bestaan noch hier noch elders! niet meer weten dat men heeft geleefd!....

In elk geval moest de mensch door de schrikwekkende poort van den dood. Welk een oogenblik van uitersten angst! een besef van vergaan als een bootje dat in 't water omslaat, een algeheele verdelging, als de spinnekop langs den weg, waarop de boer een klompstap stelt! En niets meer, niets dat overblijft! Of was het een ontwaken elders voor een rechter die de weegschaal houdt?

Indien hij zich met zekerheid of vertrouwende hoop aan iets had kunnen vastklampen, om 't even wat, hij zou misschien bevrediging hebben gevoeld; maar thans moest hij in 't onbekende ronddwalen.

Wat gaf 't hem ook, zei hij soms tot zichzelven, hij

was niet beter dan de anderen, hij kon aan 't einde niet ontsnappen evenmin als zij. En op zijn vlagen van afgetrokkenheid, van zijn bespiegelingen, verre boven het begrip van zijn leeftijd, volgden behoeften aan wilde uitspatting. Hij zocht zijn verwaarloosde kameraden op: de jongens van den ontvanger, de zoon van den veearts, echte schavuiten, met welke hij straatschenderijen pleegde: het lossnijden van het koord, dat de geit eener afwezige weduw vasthield; het mikken met steentjes naar het eenzaam lievevrouwebeeldje in den lindeboom. Dat was een vreugd en een genot, te grooter daar het ongeoorloofd was, en gekruid door de zoo levendige, guitige vrees voor het bijna gewenscht verschijnen van den veldwachter aan den ommedraai van den korenweg!....

Eens schopten zij het linnen in de beek, dat op den boord te bleeken lag. Het zware zonk, de lichtere stukken spoelden mede met den stroom en zij liepen ze achterna als waren 't levende wezen, die aanwakkering behoefden:

‘Toe, toe!’ in de handen klappend.

Doch zij werden herkend. Klachten kwamen bij Fernande en zij, die zich eerst had verheugd, dat Gaspard met knapen van zijn jaren verkeerde, moest straffen thans:

Op zijne kamer gesloten heel den dag te water en te brood; niet mede om papa dien avond aan den trein!

Zij deed het noode en moest den teederen oproep

van haar hart overwinnen; maar zij deed het voor zijn goed, uit plichtsgevoel.

Zij zelve trok den knaap, die weerstand bood, naar boven. Dit was reeds meer dan eens gebeurd. Nu stampte hij als een bezetene. Doch hare krachtdadigheid verliet haar niet. Zij was de sterkste en hij voelde het. Ineens liet hij zich leiden als een lam. Wederwraak voor wraak, hij wist een beter middel dan geweld om haar de baas te wezen. Gewillig trad hij door zijn open kamerdeur, en terwijl ze den sleutel langs den binnenkant aftrok om hem langs buiten te kunnen toedraaien, keerde hij zich om:

‘Dank u, tante-moeder!’ zei hij met kalmen grijnslach.

Tante-moeder! welk een lichtstraal voor Fernande. Hij wist dus alles – alles! hij verweet het haar. Bevend sloot ze de deur en stond als verslagen op 't portaal met de twee handen voor de oogen, de phantasie alleen wakker en de uitdrukking van zijn stouten blik er voor immer ingeprent....

Die toestand duurde niet: de roode kleur steeg naar haar aangezicht en plots vlamde in haar hart, zoo pijnlijk verwond, een groote gramschap op, onbeteugelbaar meesleepend, elke andere bespiegeling of betere voornemens vermeesterend; noch bedwang noch godsdienstvermaan meer in acht nemend, zoodat zij, bang voor zich zelve en 't mogelijke harer daden, maar weerstandloos tegen den stormloop van dien inwendigen vloed, die den lang ondermijnden dijk van

wrok onvoorziens verbrak, slechts twee namen uitte:

‘Kathelijntje! Marie!’

Haar instinct of het bliksemsnelle licht der intuïtie had haar de waarheid veropenbaard. Het stuwde haar ook naar den tuin, met zekerheid en zonder aarzeling, tot op de plaats waar de beiden te vinden waren.

Marie zat rechtop aan een slabed met de houweel in de hand, waarmede zij voor 't oogenblik den opgeschoten senecio en de bloeiende purperen netels niet uitkrabde. Zij had te veel te praten tegen hare zuster Kathelijntje. Deze stond in een diepe vore aan 't aspergeland; het steekmes blonk tusschen haar vingeren in de zon, maar zij ook was werkeloos. Hol en volkomen onnoodig luid weerklonken hare stemmen.

Die aanblik van kalme vadsigheid en rust tegenover 't orkaan in haar binnenste brachten de woede van Fernande tot een soort razernij.

Driest stapte ze schuin over de groentebedden, waar de voet in de mulle aarde schoot en 't uitkomend moeszaad neerdrukte.

‘Wie uwer,’ vroeg ze met klanklooze, verkropte stem, ‘heeft Gaspard dingen verteld, die hij niet weten moest?’

Verschrikt keken de beiden haar aan: onherkenbaar schor reutelde de toon, onherkenbaar stond ze daar, ter prooi aan den klauw der zesde doodzonde: den toorn, eene vernederende uiting der menschelijke ellende.

Zij spraken niet, verbaasd of tè bevreesd.

‘Ge zult het mij zeggen,’ stiet ze uit, wie heeft

het uitgebracht dat ik de tante van Gaspard ben?'

De betichting - zij besefte 't zelve diep verootmoedigd - verrechtvaardigde die groote gramschap niet.

De twee ook voelden het:

''t Sjoomenismenschen!' spotte Marie, zelve kalm blijvend, 'is dat kwaad nu zoo groot van iemand de waarheid te zeggen?'

'Hieruit! zei Fernande, 'hieruit op staanden voet, gij allebei!' en zij deed een stap nader om Kathelijntje bij den bovenarm te grijpen, als ware zij dezelfde in stand, en eene worsteling iets gewoons geweest: de hartstocht tot zijn hoogsten climax gestegen, doet elk maatschappelijk verschil verdwijnen en is de groote, erbarmelijke voorvechter der gelijkheid.

'Allè, allè,' antwoordde Kathelijntje, ook schielijk ontvlamd, 'ge moet daar al die complimenten niet aan maken. Wij zullen gaan en 'seffens' nog; wat! hier alzoo verdrukt worden van een schijnheilige, een leelijke kwezel, eene....' en ongehoorde scheldwoorden kronkelden als serpenten uit haar mond.

'Kom, zuster, kom!'

Marie had hare houweel weggeworpen en schudde 't zand van haar dik linnen voorschoot af. Zij bromde binnenmonds terwijl Kathelijntje uitviel.

Fernande volgde de oude meid niet op dit nieuw terrein; al hare eigenwaarde was teruggekeerd. Zij deinsde achteruit, terwijl Kathelijntje, steeds met het

blinkend mes, dat zij voorzeker niet van plan was moorddadig te gebruiken, haar nazette.

‘Geen stap meer!’ gebood ze, pal blijvend met eene krachtige beweging van de hand en een gezagvoerenden blik.

Voor dien blik had Kathelijntje meer dan eens gezwicht. Hij stopte haar wel niet den mond maar deed haar zijds uitwijken.

Een uur later waren de beiden weg en Fernande bleef alleen, onwankelbaar in het voornemen ze nooit weder over den drempel te laten komen, maar diep ontsteld, met oprechte spijt over haar onbegrijpelijken aanval van verwoedheid, beschaamd tegenover Mathijs aan wie ze 't gebeurde vertellen moest; verlegen met hetgeen ze aan Gaspard voorwenden zou.... en zij boog het hoofd in schuldbewustzijn, diep berouwend op de borst.

XXXIX

Toen Fernande de sinds zoo lang aldaar geacclimateerde bedienden zoo ineens wegzond als een paar kanonballen, die men afschiet, had zij al de te ondervinden moeielijkheden harer taak niet berekend: voorloopig zonder andere hulp in huis dan die van een vijftienjarig loopstertje, dat de boodschappen deed, moest zij zelf de handen aan het werk slaan. Zij vond

de noodige voorwerpen soms niet, de hitte van het vuur steeg haar naar 't hoofd; koken had ze gansch ontleerd. Het ergste was dat Mathijs bijwijlen op zijn ontbijt of avondmaal wachten moest - het middageten gebruikte hij in de stad - en ofschoon hij nooit klaagde noch ongeduldig werd, het hinderde haar.

Zij was aangesteld om voor zijn welvaart te zorgen, die plicht rustte op haar schouders toch.

Kathelijntje deed pogingen om terug te keeren, stelde Tonia en haar vader Petrus in 't werk.

Tevergeefs, liever de onkundigste meid dan haar. Onwrikbaar stond Fernande's besluit hierin vast. Zelfs Mathijs verlangde het heraanstellen der voormalige, hetgeen hij niet duidelijk uitsprak, maar wat uit zijne woorden bleek: ‘Men moest geduld hebben met de dienstboden, hun fouten verdragen, elk heeft de zijne, Kathelijntje kende de wegen van het huis,’ en dergelijke waarheden meer, banaal geworden door herhaling.

‘Neen,’ zei Fernande, ‘neen.’

Haar invloed was zoo groot op hem, dat hij geen aanmerkingen meer waagde en zij gevoelde het met blijde, innerlijke zoetheid in 't gemoed.

Door die rechtstreeksche zorgen werd de band hunner intimiteit nog nauwer toegehaald, van lieverlede was er een verandering in hun omgang ontstaan, en dikwijls nu, wanneer Mathijs Fernande aan haar slaapkamerdeur den immer inniger wordenden afscheidskus op het voorhoofd gegeven had, draalde hij eerst, een onuit-

gesproken smeeking scheen op zijn lippen te zweven, zijn neusvleugels trilden, zijn ademhaling werd korter, als gefascineerd zag hij haar aan met een oog waar hartstocht in vlamde: het was als een omvatting, een figuurlijke inbezitneming van heel haar wezen, en hij hield hare hand, met krampachtigen duw, in de zijne geschroefd. En zij, beangst en zalig aangedaan, zij helde naar hem toe als 't staal naar den magneet. Toen rukte zij, hoogrood, ineens zich los, ijlde heen en draaide met een luid gekraak den sleutel in het slot. Daarbinnen bleef ze een oogwenk staan, ontsteld, als duizelig, met den gloed nog op de wang, de stekels van zijn kortgeschoren baard nog kittelend in lichte pijn, als een streeling op haar huid. Toen vermande zij zich, bad op de knieën God om vergiffenis voor haar zwakheid, en stiet zijn beeld en het gebeurde met afschuw van zich af in nederige zondeboete....

XL

Gaspard was eindelijk vertrokken naar 't gesticht. 't Verwijtend, scheurend ‘tante-moeder’ was niet meer herhaald. Integendeel, van denzelfden namiddag, toen zij de deur van zijn gevang opende, was hij in eene vlaag van kinderlijk berouw op haar toegesneld, had hij - tot hare diepe ontroering - neergeknield en vergiffenis gevraagd.

Dat hij het gedaan had zonder dwang, heel uit eigen beweging drong haar tranen van bemoediging af, en zij had hem aan haar hart gedrukt en haar goeden, eenigen jongen genoemd.

's Avonds waren zij samen papa te gemoet gegaan, want elke verdere toepassing van straf was buiten quaestie gesteld. Dicht gearmd stonden ze aan den trein in onverstoorbaar-schijnende eenheid van gevoel. Door eene onuitgesproken overeenkomst tusschen beiden werd er van het geval geen gewaag aan den vader gemaakt.... en toch, en toch, er was iets gewijzigd in hun lateren omgang, eene verlegenheid zweefde over hun verkeer, iets vervreemds, iets nimmermeer volledig goed te maken....

Het woord dat breekt is machteloos om de scherven weer aaneen te voegen, zonder dat de lijmlijn zichtbaar blijft.

Totdat er eene plaatsvervangster haar intrede had gedaan en zoo lang er hoop in het verschiet schemerde, hield Kathelijntje zich stil en schuil; toen trad ze openlijk vijandig op.

De menschen luisterden met gretigheid. ‘Kathelijntje ontbindt hare duivels,’ zeiden zij en dat was oorzaak voor de toehoorders om haar gezelschap op te zoeken.

En het was jammer, dat Tonia onuitgevorscht alles aan Fernande overbracht, want het ergerde deze en vergalde meer dan eens het bewustzijn harer ontvoogding en haar vrijen handel in huis.

Een nieuwe berooving - na die haars vaders - wachtte op Fernande. Bijna onmiddellijk na de uitvaart, kreeg zijne weduwe een gunstig aanbod om aan een jong paar de fabriek en de zaken over te laten. Het huis hoorde er bij, en alles moest met flinke haast van de hand gaan, dat was eene der uitdrukkelijke voorwaarden.

Kon eene vrouw alleen iets zoo belangrijks bestieren? Zou een tweede gelegenheid zich voordoen? Zou het overigens niet al te treurig wezen, in de vereenzaming en de donkere kortheid der dagen, uitstel te zoeken en daar heel den nakenden winter te vertoeven?

Na raad en berekening en raming van deskundigen, werd een spoedig besluit genomen en met een groot gekozen deel van haar huisraad - het rommel werd aan de deur verkocht - trok mevrouw Duquenne met hare meid naar de stad.

Fernande bleef alleen achter.

Daar de kleine vacantie zoo lang had geduurd was er door den bestuurder van Gaspard's college besloten, dat de groote vacantie heel laat aanvangen, en heel kort wezen zou.

Er bestond nog eene andere reden, overwegend, tot het nemen van dien maatregel: het gesticht droeg den naam van ‘Institut de Marie’. Dit jaar zou het vijftigjarig bestaan plechtig gevierd worden door een oproep tot aanwezigheid aan al de vroegere leerlingen; en om aan de plechtigheid meer luister bij te zetten zou eene solemneele processie uitgaan.

Dit feest was bepaald vastgesteld op 8 September - Maria Geboorte - een gunstig gekozen dag daartoe.

Groote toebereidselen werden aldaar gemaakt, schreef Gaspard, die aangeduid was met drie andere leerlingen om de zilveren wierookvaten te zwaaien voor den baldakijn van Monseigneur den bisschap van Doornik, die het Hoogwaardig - eene bijzondere pauselijke toelatingsgunst in een ommegang van dien aard – dragen zou. Eerst den 15^{den} September ving de vacantie aan.

Met jubelend hart vernam Fernande het nieuws. De toon van den brief droeg 't zichtbaar merk van de atmosfeer, waarin de knaap ademde: geestdrift voor den eeredienst en zijn uitingen, ten minste zij geloofde zulks. Te meer verheugde 't haar, daar een groote twijfel in haar hart had wortel gevat: het verwaarloozen van Gaspard om een kruis aan tafel te slaan, zoodra ze er hem niet - ongezien van zijn vader - door een vermanend gebaar aan herinnerde; een zeer misplaatste glimlach soms op zijn gelaat, als er van bovennatuurlijke verschijningen of miraculeuse genezigen spraak was. Maar het ergste, het bijna onverantwoordelijke bewijs van zijne lauwheid of zijn geloofsverzwakking was: dat hij voor zijn vertrek, bij 't wasschen zeker, zijn schapulier had afgelegd en laten liggen had!

Met ontzetting had Fernande dien beschermenden, vergeten talisman gevonden en opgenomen!

Nu zou alles weder goed worden en hij in 't rechte spoor den weg der deugd bewandelen.

Mathijs had bij de lezing van dien brief geen woord geuit en haar dien toegereikt; maar zij kende hem zoo grondig: een lichte plooi had zijn voorhoofd gefronst en een verbittering kneep zijn lippen dicht.

Het speet haar zoo! maar zij vermande zich: het mocht haar niet spijten: De religie stond op het spel.

Met ongeduld verwachtte zij 't verhaal, dat zij van Gaspard met nadruk had geeischt, over den uitslag der feestelijkheid. Hadde zij maar gedurfd, zij zou haar man verlof hebben gevraagd om er zelve heen te gaan, om als boetelinge - wat zij wist dat velen doen zouden - barvoets de processie te volgen. Zij die zooveel meer durfde, durfde dàt niet doen.

In stede van een brief van Gaspard aan haar, kwam er den 10^{den} September een brief voor Mathijs, van den Principaal, een korte, verontwaardigde brief, met verzoek aan den vader zijn zoon zoo spoedig mogelijk te komen halen, zijn zoon, die schandaal verwekt, kerkelijke voorwerpen ontheiligd, en de hand op een gewijde des Heeren gelegd had.

Wat was dat nu? Wat had dat te beduiden?

De vader beefde van gramschap en ontsteltenis, doch wist niet over wie noch over wat. Indien Fernande het doodsbericht van Gaspard ontvangen had, zou hare stomme verslagenheid niet grooter zijn geweest.

‘Gauw, gauw!’ Mathijs liet zijne zaken in den steek en vertrok naar X. met een kleine in der haast bereide reisvalies.

XLI

Wat was er ginds gebeurd?

Het volgende:

Onder een ontzaglijken toeloop van volk, met behulp van al den luister, welke de katholieke godsdienst, op 't gevoel en de verbeelding werkend, aan zijne ceremonieën bijzet, was de processie uitgegaan door de straten der schier algemeen bewimpelde en versierde stad.

Het weder was bijzonder gunstig, indien men 't zoo mag heeten als de hitte - vreemd was 't in dit jaargetijde - schier ondraaglijk is; maar de zon, hoe brandend ook, heeft nooit vermocht wat de kleinste regenbui kan: de zomergloed heeft bij menschengeheugen, in zoover bekend staat, nog nooit een feest in de open lucht doen mislukken. Zoo ook niet hier.

Wel hadden de deelnemenden 't lastig onder hun lakensche en fluweelen kleederen; wel gloeiden de ontbloote hoofden dergenen, welke de heiligen-beelden op hun schouders droegen; zweet parelde langs de wangen der standaardtorsenden.

Monseigneur vooral, Monseigneur, gevangen in het open vierkant van den roodfluweelen, befranjden baldakijn - hemel genaamd, - beladen met de zware remonstrans, waarvan het goud der stralen wemelschitterend in de zon, zijn oogen verblindden, gehinderd door de zware pracht van zijn stijfnasleependen galamantel, Monseigneur, zelf een kolos van zwaarlijvigheid, rood

en purper als al het rood dat hem omhulde, scheen onder de bestendige bedreiging elk oogenblik te zullen neerstorten, getroffen door een aderslag.

De twee koorknapen, van welke Gaspard er een was, die hem voorafgingen, half terzijde gekeerd, met vroom geweld, hun walmende metalen wierookvaten achteraan naar het Hoogwaardig slingerend, hadden het ongemeen lastig. En er hoefde al den onberekenden, bijna roekeloozen moed van hun jonge krachten toe om 't vol te houden.

Gaspard was nooit zeer sterk van gestel geweest. Zijne beenen knakten en zijne armen beefden toen de stoet, in groep gevormd aan de kapel op de Groote Plaats, naast het voorportaal der kerk stilhield en Monseigneur, den schepper van 't Heelal onder de gedaante der heilige hostie, in den gulden stralenkrans der vereering, ter aanbidding ophief en naar alle kanten zegenend in kruisbeweging omwendde voor de hoof-denzee der neergeknielde menigte op het ruime plein....

Het was bij voorbaat geregeld, dat de ornamenten geleend aan de verschillende kloosters en gestichten van het stadje, onmiddellijk - om latere verwarring te vermijden - naar hun bergplaats zouden gebracht worden. Elk drager had de zorg voor de zijne waar te nemen.

‘Komt!’ sprak Gaspard tot zijn kameraden, waarvan de een als hij een wierookvat, de ander een zilveren, hoog op een stang gehouden kruis en twee hunner

blauwe damasten vaandels droegen. ‘Komt!’ en hij wreef met een zakdoek, die reeds gansch nat was, zijn zijpelend hoofdje af.

Met moeite baanden zij zich een weg door het volk, dat gapend het ontbinden van den optocht aankeek.

Enkelen hadden spoed gemaakt om een plaats in te nemen aan de menigvuldige café's en herbergen der Groote Markt. Nu werden de ledige banken en stoelen met geweld armstampend veroverd; de aangebrachte schenkborden waren het voorwerp eener echte bestorming. Op een oogwenk zaten alle tafeltjes vol. Het schuimend bier werd met gulzigheid gedronken, en reeds klopte 't ledig glas op het hout, meerverlangend, ongeduldig aan.

O een glas bier, ook elk een glas bier om den drogen mond te ververschen! dat was de wensch van alle vijf.

Waarheen? Geen plaats meer, nergens!

Eene verlegenheid hield hen overigens terug; zij wisten 't zelven niet, maar daar zoo in het openbaar en met de hindering dier ornaten!....

Gaspard keek zoekend rond, de zon brandde in hun haar, linnen kleefde onder hun koorhemd op den rug. Zij hadden 't willen afdoen, afrukken, hun eigene huid afdoen, zoo groot was de kwelling.

Tusschen twee der groote koffiehuizen was er een smal straatje, nauw bespeurbaar schier, donker in vergelijking met het zonnig plein, vuil riekend, ja, doch zoo aanlokkend schaduwvol!....

Vastberaden trok Gaspard er binnen en zijn gezellen volgden hem. De slechte lucht, die den ingang om zoo te zeggen versperde, drong de knapen om er dieper in door te dringen, tot aan een kleine bocht.

Hoe goed, hoe frisch, wat kon men hier herademen! ‘Maar, o een glas bier, een glas bier!’ dat hartsverlangen keerde met de halsstarrigheid der onbevredigde behoefte dringend weer.

En zie, juist als had de goede God, dien ze in de onschuld van hun zieltjes met zulk een oprecht gevoel van innige toewijding vereerd hadden, hun wensch bevredigen willen, deed Gaspard een verblijdende ontdekking: te midden der hooge, grauwblinde muren van dat gebenedijd steegje was er een huis, grauw en donker ook, met eene trede in en de deur, met een verdroogden sparretak daarboven, uitnoodigend half open. Dit zou niet voldoende zijn geweest om er binnen te durven gaan; maar voor de - hoe zonderling! - gansch roode gordijntjes, die aan de raampjes hingen, stonden op een der ruiten een liter en een glas afgebeeld.

Een uithangbord was er, als iets onnoodigs, niet, maar Gaspard wist daaraan, dat men er drank verkocht als in de kroegjes op de buitenwijken zonder verdere aanduiding.

En de vijf jongens waagden den stap.

Eerst eene smalle gang en dan, links, eene groote plaats: laaggewelfd, met bloemig, bleek behangpapier; tafeltjes, een schenkbuffet, waarachter eene ontzaglijk

dikke waardin zat: sproetrood, met afhangende kaken op een korten hals; naast haar voor de toonbank staande, een magere, reeds bejaarde man, die de baas scheen.

Maar iets onverwachts trok hun aandacht: twee jonge meisjes op eene canapee aan den muur gezeten, met de armen en de schouders bloot, een roze keurslijfje met blinkende vergulde knoopen er op, een kort, roze gazen rokje en de bloote voetjes, vooruitgestoken in rood-fluweelen muiltjes. De eene blond, de andere zwart met vele kroezels in het haar.

Dat gezicht onthutste hen bijna, zoo ongewoon was 't en verlegenmakend.

‘Bier’, vroegen zij, de een zijn kruis, de anderen hun banieren aanleunend, waar ze plaats vonden. Gaspard en zijn kameraad legden de nog rookende wierookvaten op den grond.

De bewoners dier zeldzame herberg ook keken verwonderd op, doch na een korte weifeling tapte de waardin eenige pinten vol aan eene kraan van de toonbank en kwam waggelend daarmee af op een schenkbord: net als een eendvogel stapte zij.

Middelerwijl hadden de jongens hun blikken niet afgewend van de twee opgetooide meisjes: die hadden er nu eens oprecht verstand van om zich te kleeden of beter te ontkleeden naar het warme weêr; zulke mooie juffrouwen, in zulk een krochtje van een herberg, in zulk een verloren steegje aan te treffen, bleef hun onbegrijpelijk.

‘Ik herhaal wat ik altijd heb beweerd,’ sprak de magere man tot de dikke vrouw, die weder achter 't buffet troonde, als een onderbroken gesprek dat hij heropnam, ‘dat zulke dagen, de slechtste dagen van 't jaar zijn. Ge ziet, ze wachten tevergeefs. Waarom?’ en zonder haar antwoord te verbeiden, antwoordde hij zelf: ‘omdat ze allen met hun familie of hun lief uitgaan, daarom zien wij hier geen levende ziel.’

Zijn pieperige stem, de onbewegelijke, levende vleeschmassa achter de toonbank, de mooie juffrouwen, waarvan de eene zich met de armen boven 't hoofd, geeuwend in verveling, achteruit had neergelegd, terwijl de andere - de blonde - op den zijkant van de canapee met den elboog leunend, zich niet veel beter te vermaken scheen, en voor alle tijdverdrijf met den vooruitgestoken hiel in langwijlige kadans op den plankenvloer klopte, - dit alles kwam de jongens in eens zoo comisch voor, dat zij, elkander aankijkend, eensklaps in een proestlach uitbarstten en - gelukkig dat het gelag reeds betaald was! - ijlings, elk 't hem toevertrouwde stuk opnemend, de vlucht kozen.

Geen uur later werd Gaspard bij den Principaal ontboden. Verontrust reeds door een heimelijk voorgevoel van verkeerde handelwijs en strafbaarheid, trad hij schoorvoetend in de groote, naakte, galmende spreekzaal: daar wachtte hem de beschuldiger, de tuchtmeester af.

‘Hier, op uwe knieën!’

Gaspard kon koppig wezen, vooral tegenover gestrengheid. Hij verroerde zich niet.

‘Hier!’ klonk het nogmaals gebiedend.

Hij dorst of wilde niet.

Toen trad de priester zelf op hem toe.

Hij had een sleutel in de hand, en, tusschen de ringopening aan den bovenkant en zijn duim, vatte hij het oor van Gaspard vast. Hij duwde uit al de macht van zijn sterke vuist en trok den knaap aldus naderbij.

‘Vergiffenis vragen, op uw knieën!’ herhaalde hij.

Maar in stede van dàt, onder de knelling dier knijptang, die zijn oor verscheurde, gillend van de pijn, wellicht niet wetend wat hij deed, worstelend om los te geraken, gaf Gaspard hem een schop....

Hij had eene gewelddaad gepleegd op den persoon van een geestelijk man, een gewijde des Heeren!....

Wat er toen volgde was ontzettend: geen verwijten meer, geen verklaring meer gevraagd van zijne euveldaden, maar door een bijgeschelden leekebroeder weggesleurd en in een donker kot gesloten, te water en te brood, heel den namiddag, heel den nacht, heel den volgenden dag in doodsangst voor hetgeen hem nog te wachten stond.

Toen was zijn vader gekomen om hem, niet streelend blij als naar gewoonte, maar in onheilspellende stilzwijgendheid. Niet om hem mee te nemen naar zijn huis, naar mama, wier wrevel hij ook duchtte maar om hem naar een andere stad te leiden, zonder

afscheid van zijn kameraden of van het bestuur.

Weggejaagd uit het college als een hond!

Wat er tusschen den Principaal en zijn vader was verhandeld, wist Gaspard niet, dat heeft hij nooit geweten; wat hij misdreven had, voordat hij dien noodlottigen schop gaf, begreep hij niet recht, toch had hij een vermoeden van ontheiliging der kerkelijke sieraden....

Hij was te schuchter om zich te verrechtvaardigen, zelfs bij zijn vader; maar het bloed steeg hem nog naar het aangezicht bij de herinnering aan 't hem gedane leed en de brutale wijs, waarop hij was behandeld door den Principaal. Wrok bobbelde in zijn hartje op, wanneer hij aan dien sleutel dacht en voelde aan zijn oor, zijn oor, zoo pijnlijk stekend nog, en dat hij aan zijn diep verbolgen reisgezel - papa - niet toonen dorst.

XLII

In angst verbeidde hen Fernande.

Mathijs kwam alleen, des avonds laat.

Hij was bedroefd, hij was misnoegd, hij was boos:

Op wie, op wat? Dat wist zij niet, dat zei hij niet; maar zij zag wel dat zijn vaderhart bloedde onder het leed en de vernedering.

Schuchter vroeg ze wat er gebeurd was, zoodra hij alleen aan tafel zat en de voorgezette spijzen wegschoof.

Toen zag hij op naar haar met een blik, die haar ijzen deed en ineenkrimpen en, voor de eerste maal

sinds hun te zamen leven, antwoordde hij norsch: Gaspard was rechtstreeks naar een wereldlijk gesticht geleid, hij zou niet in vacantie komen, geen enkelen dag. Hij was onttrokken aan het slavenjuk van de verkwezeling. Met vrijzinnige grondbeginselen zou hij voortaan grootgebracht worden. ‘Ik ben de vader,’ zei hij, ‘en weet wat mij te doen staat; van mijn recht zie ik niet meer af: te lang heb ik dingen geduld, die niet strooken met mijn opvoedingsplan, ik zal eens zien, wie hier de baas is, en wie 't nog wagen zal mij te dwarsboomen....’

‘Maar,’ onderbrak Fernande beteuterd en onthutst, ‘maar zeg dan toch wat....’

‘Laat mij met vrede,’ sprak hij barsch; hij was heel bleek, zijne oogen trok hij wijd open, zijne lippen schenen dunner geworden en een trilling liep er over, ‘zwijg, doe mij niet razend worden door uwe kalme onverschilligheid en uwen fleemtoon,’ en hij kraakte zijne tanden op elkander.

Hare onverschilligheid! als haar hart bonsde van ontsteltenis, haar fleemtoon, als zij hem door zachtheid tot bedaren wilde brengen!

‘Doe mij niet razend worden!’

Alsof hij het niet was - razend - met bruisend bloed en wit van toorn! En eensklaps werd ze bang voor het hachelijk schouwspel der toomlooze woede van een gewoonlijk bezadigde. Zij vreesde, dat hij de hand aan haar zou slaan, de vuist, die hij balde, dat hij die op haar aangezicht zou laten neerkomen; zij

vreesde voor haar veiligheid en voor haar leven met den onberedeneerden schrik van het dier, dat in de macht is van den mensch.

Instinctmatig deed zij een paar stappen van hem af, verschool zich achter de tafel, die tafel vasthoudend, met de twee handen op die tafel steunend.

‘Sla mij niet, sla mij niet!’ smeekte ze als een kind.

Mathijs schoot in een schaterlach, een lach van eindeloos wee, zoo teugelloos als zijne uitbarsting van gramschap was geweest.

En zij herkreeg het zelfbezit en het besef der eigenwaarde plotseling terug.

Zij drukte hare hand op haar hart, daar deed het zeer, daar prikte haar de doorn zijner onrechtvaardigheid, daar gutste 't bloed uit verschgeslagen wond....

Kort, hortend, als hamerslagen, stiet hij klanken uit in 't paroxysme van zijn toorn, eerst onverstaanbaar, onbeheerschbaar ruw en woest, bevreemdend, onherkenbaar, schrikverwekkend voor hem zelf. Toen kwamen woorden van bepaald verwijt, toen somde hij in uitbundigbulderende uitbarsting al zijn verkropte grieven op, toen schold hij haar voor roofster van zijn vaderlijk gezag, voor overtreedster van zijn wil en zijn gebod; het schuim stond op zijn mond, met zijne vuist sloeg hij herhaaldelijk op het tafelblad....

En Fernande stond pal onder dien stortvloed van beschuldigingen: ‘Heere, verleen mij de kracht om die beproeving te doorworstelen!’

De kleur was van haar aangezicht verdwenen, haar mond, zoo paars als die van een doode, opende zich volijverig reeds voor 't wederwoord der zelfverdediging, maar de voorschriften der heilige Theresia, zoo vaak in rustige uren overlezen en doordacht, oefenden hun heerschappij over hare gekrenkte eigenliefde: ‘Spreek nooit een woord tot uwe verschooning, redetwist nooit, waarover het ook wezen moge en van wat men u ook beschuldige....’

Het was zoo hard, zoo wreed-beleedigend en toch ze zweeg, met geweld de opborrelende antwoorden terugdringend in hare keel. Bij elke nieuwe opgeworpen betichting, snijdend als een geslepen mes door 't rauwe vleesch, smoorde Fernande een gil, maar toen hij, ten uiterste gebracht door hare lijdzame houding, bulderde:

‘Gij waart altijd het verdriet van mijn leven, gij hebt den ondergang van Gaspard bewerkt,’ toen slaakte zij een luiden schreeuw, hare handen lieten los en wankelend, als doodgestoken, zeeg ze neer ten gronde....

XLIII

Er was gevolgd wat daarop volgen moest: Mathijs kwam schielijk tot zich zelven bij den aanblik van die ramp. Hij de dader, hij de beul! Hij rukte zich de haren uit het hoofd, hij wierp zich voor haar op de knieën:

‘Fernande! Fernande! Vergiffenis!’

Zijn leedwezen was even groot, was even overdreven

als de crisis van zijn lang gedragen, opgehoopt, verheimelijkt wee.

Hij vouwde beide handen saam, hij zag haar aan met blikken van wanhoopvollen oproep, dat zij nog eenmaal de oogen openen, nog eenmaal spreken zou....

Het was misschien de intensiteit van zijn verlangen en zijn wil, welke de ontwekkingskracht op haar oefenden, althans zij kwam bij, eerst verwonderd rondkijkend, om zich heen tastende met de herhaalde vraag dergenen, wier geestvermogens tijdelijk zijn opgeschorst geweest: ‘Waar ben ik?’

‘Hier, Fernande, bij mij, die u liefheb! Fernande, reken het mij niet aan, ik was uitzinnig, ik wist niet wat ik zei, de smart had mijn verstand verbijsterd, vergiffenis!’

Ja, nu herinnerde zij het zich: zijn terugkomst, zijn uitval, hare vrees, hare ontzetting, de diepe kwetsing met den stok van zijn verwijt op haar hart.

Hij vatte hare zoekende handen in de zijne, drukte ze op zijn borst met oogen van aanbidding thans: een levenslange eerbied, een geducht ontzag worden in eens niet door een enkelen stoot vernield. Hij was opnieuw geheel onder de macht, die zij over hem had, die macht zoo groot, dat hij er zijne grondbeginselen aan opgeofferd had, dat hij met zedelijke lamheid werd geslagen, als zij haar wenschen uitsprak niet alleen, maar als hij die slechts raden kon.

‘Vergiffenis!’

Waarom zou zij hem die niet schenken?

‘Laat het gebeurde vergeten zijn! Fernande, mijne heilige,’ sprak hij met innigheid, herhaaldelijk.

Zacht wond zij hare handen uit de zijne los. Nog bleek, nog bevend was zij opgestaan.

‘Fernande, zult ge er geen wrok over dragen? Fernande, zult ge voor mij dezelfde zijn?’

‘Ja,’ beloofde zij, ‘ja.’

Ha! hij moest het haar niet herhalen, hoe hoog hij haar schatte; hij wist het immers wel dat ze zijn eenig kind, dat ze Gaspard van den dood had gered, dat zij door haar toewijding en onrustig gekwelde liefde evenveel recht op hem had als hij zelf....

En zij luisterde, lijdzaam, met gebogen hoofd evenals zij naar zijn schelden geluisterd had. Hare trekken ontspanden niet in zoetere uitdrukking, geen woord van verzoening kwam over hare lippen, geen aandrang van 't gemoed deed haar de hand van den vrede naar hem uitsteken.

Had zij iets anders, iets meer van hem verwacht? Een afstand van zijn ouderlijk bestier? Eene belofte Gaspard weder onder de leiding van priesterlijke opvoeding te stellen?

Had hij van harentwege op iets anders gerekend? Op eene hartelijkheid die wegbleef, op eene genade van kwijtschelding, waarvan de gloedvolle toeschietelijkheid het ijzer der overeenkomst sterker te zamen smeedt, dan indien de greep der oneenigheid het nimmer barstend had gekrookt?

Hij had zich door drift laten meesleepen, wie doet het niet eenmaal in zijn leven? Hij had zich in het stof vernederd voor haar, voor hare voeten had hij zich gelegd als een hond, die zijn kastijding afwacht; en zedelijk had zij hem niet opgeheven, had zij de wonde van zijn ootmoed niet geheeld. Liever had hij van harentwege vinnige woorden, schimp en smaad gehoord, dan dat ze halsstarig den mond dicht hield, en met koele zorg het weergebrachte eten hem aanbood.

Koel was thans ook hun afscheid boven op de trap bij 't slapengaan, koel en beleefd, het hachelijkste wat verkleefdheid overkomen kan....

XLIV

Nu volgde er een winter van rouw en treurnis voor Fernande: papa dood, mama in de stad gevestigd, Gaspard gestraft, heen, zij wist niet eenmaal waar, doch wat zij wist en wat haar kwelde was 't omvergeworpenzijn van het voor hem gedroomde levensplan. Zou hij in 't ongodsdienstig tegenwoordig midden trouw blijven aan de voorschriften die zij hem, zooveel hinderpalen trotsend, afmattend en volhardend steeds, had ingeplant? Zou zijne ziel verloren gaan als die zijns vaders? moesten was die eerste stap, afwijkend van het rechte pad, niet het noodlottig uitgangspunt van nederslibberen in den afgrond van het ongeloof?

Zij ijsde bij de enkele onderstelling reeds.

Mathijs toonde haar de brieven niet die Gaspard schreef, of schreef de jongen niet? vroeg zij zich af in het begin, ja toch, want later zei hij soms, eens even door eene instinctmatige beweging de hand op den borstzak leggend, waar gewis een brief van zijn zoon stak:

‘Veel liefs van Gaspard, het gaat goed met hem.’

‘Dank u,’ zei zij, ‘en groet hem ook, wanneer ge wederschrijft.’

En zij begreep dat de berichten van hem naar de stad gezonden werden op 't bureel.

Diep kwetste 't haar doch zij was veel te fier om het te laten merken.

En Mathijs van zijn kant sloot zich thans op in zijn vertrapte eigenwaarde: hij had ootmoedig schuld bekend, zoo gansch zijn ziel, al zijne liefde voor haar uitgestort, en zij had geen stap gedaan tot de toenadering.

De groeve werd een klove tusschen hen.

Geen zoet verwijt meer, als hij laat verscheen, geen blik van onrust meer door 't vensterraam, het avondduister peilend, als het voorhek knarste, en geen haastig ijlen naar de trap, waarlangs hij vroeger, twee treden tegelijk overschrijdend - vol thuiskomstblijheid - naar haar opliep en die hij nu zoo loom en langzaam beklom.

‘Mathijs,’ zei zij.

‘Fernande,’ was zijn groet.

Er bruiste iets op in haar binnenste, iets boos, iets slechts en zij dacht dat zij dien man haatte; zij dacht het elken avond, heel den avond dacht zij het.

Het was een pijnlijk samenzitten aan het maal. Meest werden de spijzen stilzwijgend genut, soms over een gemeenschappelijke beslommering van stoffelijken aard eenige woorden gerept, het hoognoodige, zonder die zet van scherts, zonder dien luimigen inval, die de eenvoudigste dingen leven toevoegt of 't onbeduidendste vertelsel van een dagelijksche gebeurtenis kruidt.

Zij bood hem de gerechten als aan een vreemdeling, haar plicht van gastvrouw waarnemend, hij schudde 't hoofd of dankte met de hand of met een beleefde weigering; ‘Neen.’

En de misnoegdheid sproot nog hooger op in haar gemoed waaruit zij altijd stroomde in onuitputbren loop.

Zij haatte hem. Zij wist dat zij hem haatte, en zij wilde 't anders niet, wat of haar godsdienst haar ook mocht voorhouden. Dat bewustzijn van zonde was nog eene zielsfoltering te meer, en elken avond knielde zij, berouwvol en vergevingsmeekend aan haar God, voor hare sponde neer.

Maar zoolang hij daar aanwezig was en voor haar aan de tafel zat, haatte en verfoeide zij hem. Zij haatte hem omdat hij na het maal haar niets meer had te zeggen, omdat hij onbekommerd met haar doen of opstaan, henengaan of wederkeeren in de zaal, het

dagblad opnam en onachtzaam lezen bleef, geheel verdiept in 't buitenhuizig nieuws.

Zij verafschuwde het geruisch van het papier, wanneer hij, misschien om haar niet te storen in haar eigen lezing en geen wind op haar te wuiven, het blad beneden de tafel traag omvouwde.

Waarom deed hij dat beneden de tafel, waarom deed hij dat zoo omzichtig en zoo stil? was hij niet in zijn eigen woning en zag hij haar aan voor zulk een draak, dat hij zijne bewegingen moest regelen op haar slechte luim?

En indien hij het zelfbewust en onoplettend had gedaan, schaduw werpend op hare opvoedingsrevue, die zij nog immer las, zou ze 't even euvel hebben opgenomen.

O haar gemoed was ziek, zij voelde het doorwond met vele pijlen en haar eeuwig dubben over hare smart verhoogde ze. Al hare gedachten waren in beslag genomen door hem. Onophoudend hield zij zich voor dat hun overtuigingen regelrecht van elkaar verschilden, dat de eene nooit van die overtuigingen in 't voordeel van den ander zou afstand doen, dat hunne levenswegen uiteenliepen, onvereenigbaar....

Maar als niets hen samenbond, waarom bleef zij dan bij hem? Als hij zoo weinig medetelde en bijbracht tot haar heil, waarom dorvorschte zij dien toestand nog bestendig zonder rust noch duur? Zij wist dat immers wel, zij wist het al sinds vele, vele jaren, zij hadden niets verborgen voor malkaar.

Waarom bleef zij bij hem?

Voor Gaspard was zij hier gekomen; Gaspard was weg, onttrokken aan haar zorg en aan haar invloed.... Hare roeping lag elders, zij hoorde aan de kranke menschheid toe. Zij had hier niets meer te verrichten....

En toch zij bleef, gekluisterd aan de plek, gekluisterd aan den grond.

Met haar gedachten trok zij aan haar hiergeplanten levensboom. Hij stond zoo vast, de wortelen moesten wel sterk zijn in de heimelijke donkerheden der omklemmende aarde, dat ze die met haar wil, met al de aangewende kracht van haar wil niet los kon krijgen!

Elken dag was hare lijdensgeschiedenis te herbeginnen: zijn tegenwoordigheid aan het ontbijt. Het naspeuren, hoe hij zijn mes hield, zijn broodjes smeerde, hoeveel hij er verorberde. Het natellen hoeveel woorden hij sprak tot haar, hoe menigmaal - veelmeer hoe zelden - hij haar aankeek. De krenkende verwondering, wanneer hij gedurende eene korte afwezigheid van haar, zonder afscheid nemen naar de stad was. Daarna een dag van eenzaamheid, een winterdag met grauwsel van den mist als stof tusschen en naakte boomen van den tuin. Geen zon te zien, de vroege avond als een rouwfloers nederzijgend over 't huis. De lange duisternis, de zwartheid van de kamer om haar heen, met de altijd wederkeerende gedachte aan hem en aan de immer wijder rete der vervreemdheid tusschen hen, voordat ze moed vatte om uit de verdooving op te staan

en licht aan te steken. Dan zijn komst. Zijn koelheid, die zij wel wist dat wezen zou en die haar echter telkens als iets onverwachts zoo pijnlijk overviel. Het avondmaal dat geen vertrouwelijkheid wekken kon. Daarna de steeds verwenschte lezing van zijn blad en immer elken avond nog tot toppunt van haar ergernis: het zien, dat hij zijn uurwerk uittrok en het onderzocht, vergelijkend met het uur dat de pendule aanwees, met de gewone opmerking, dat de pendule verachterde en het later was - later, omdat hij haast had haar gezelschap te ontvluchten en slapen te gaan....

En boven op de trapzaal - hare Golgotha - de handdruk en de kus, waaraan ze niet ontsnappen kon, veel meer de handberoering zonder wederzijdschen druk, de kus, die nauw zijn lippen op haar voorhoofd voelen liet, de kus, niet der vereeniging maar der verwijdering.... en al de stemmen van hare harte riepen: ‘Wee, wee, weel’ wanneer zij hare kamerdeur ontsloot en zij hem zondig, Gods gebod vertredend, in den afgrond der hel verwenschte....

XLV

Het was avond, het was duister en zij zat alleen. De scheerspopulieren naast het huis loeiden hun winterklachten uit; sneeuw stormde er om heen. Geen mensch had Fernande gezien dien dag. Mathijs zelven niet, hij was vertrokken naar de stad terwijl zij in de kerk bleef.

Met een steek in 't hart had ze vernomen, dat hij heen was en heel den morgen had ze 't aan zich zelve verteld, dat hij van haar niet hield, dat hij ondankbaar was en haar toewijding en hare opofferingen niet te schatten wist, dat er geen sympathie was tusschen hun gevoelens.... heel den namiddag had ze er over gedubd, altijd hetzelfde eeuwig en onveranderlijk, folterend en onverdrijfbaar....

Maar waarom toch, vroeg ze zich nu ongeduldig af, waarom daar altijd mede bezig, altijd die zaag over haar wonde getrokken, alsof het iets nieuws was, en of ze 't niet wist, of ze niet elken dag door al de schakeeringen van lijden tot 't hoogste stadium van grieving klimmen moest.

‘Ik wil niet meer, ik wil niet meer!’

Tranen van machteloozen opstand tegen die algeheele inbeslagneming van haar geest, ontsprongen brandend aan haar oog: ‘Heere, help mij, of ik verga!’ en zij trok haar rozenkrans uit en begon te bidden. Dat kon ze in lang niet meer, ten minste niet zonder verstrooidheid.

De eerste kralen schoven door hare vingers; haar lippen trilden ijvervol van vurige verzuchting naar het Opperwezen, dat haar redden moest en helpen uit den nood.... dan lag de rozenkrans bewegingloos in den schoot en de gedachten dwaalden af van waar ze was naar hem.... naar hem.... en wat met hem in verband stond.

‘Hachlijk weder!’ Hij had er onlangs over geklaagd,

dat de bestendige reizen heen en weer hem lastig vielen; inderdaad waarom leefden zij daar, in dien eenzamen Twistappel nu dat de zomer weg was? Hij was er gekomen voor de gezondheid van Gaspard, zij waren er tot dus verre gebleven voor hem. O, zij wenschte hier uit te zijn, elders, om 't even waar, ginder ergens, waar de obsessie van haar brein niet volgen zou. Hieruit, hieruit! waar haar zoovele herinneringen versmachtten!.... ‘Was dat niet de trein van Brugge?’ Ja, zij kende de uren, het was de expresstrein, die te Diependale met den zijnen kruiste: weldra zou hij daar weder zijn, en weder zou zij de som zijner blijken van afkeer moeten opmaken, weder vaststellen hoe de vervreemding nog vergroot was. Weder met hem aan den disch zitten, met hem, den verfoeide.... en in haar visioen zag zij hem zitten, met de linker hand op de tafel, eene groote, welgevormde hand, gevleesd, met gele sproeten, rosblonde haartjes, die tot onder zijne weggeschoven, stijve manchette voortliepen.

‘Weg met die hand!’ zij had ze van de tafel af willen slaan.

Toen doemde na een wijle zijn beeld weder uit de nevelen der verwijdering op: het visioen van zijn persoon, heel de gestalte, al de eigenaardigheden van zijn levensuiting, het hoofd vooral, 't gelaat in zijne onweerstaanbaar boeiende onregelmatigheid, met de hoekige trekken van 't mannelijk, reeds ietwat verouderd gelaat, de oogen vol vuur, doch van haar afgewend. En met

eene woeste beweging stiet zij het in haar phantasie gansch van zich weg....

Droomen en mijmeringen veranderden in bepaalden gedachtenloop. Haar blik onderzocht de pendule, zou het waar zijn wat hij altijd beweerde, dat zij achter stond? Het moest dus reeds nog later wezen en hij was daar niet! Zou de trein tijdens hare verstrooidheid voorbij zijn zonder dat ze hem had gehoord? het waaide zoo en de wind zat verkeerd....

Ja, hij zal in de stad gebleven zijn, er is geen zeilsteen meer die naar huis hem trekt, hij zei het immers reeds dat het late reizen hem verveelde.

‘In de stad! maar dan hoeft hij ergens een onderkomen te zoeken, hij moei zijn tijd aan iets besteden, waar zou hij gaan?’

Beleedigde eerbaarheid joeg een gloei in hare ooren, de zinspelingen van Kathelijntje werden overscherp in 't geheugen wakker:

Zou hij bij anderen zoeken, wat hij thuis niet vond? Zou hij zoo schaamteloos den naam bezoedelen dien zij droeg?

De tang des twijfels kneep ten bloede.

Was er wel eene ellende grooter dan de hare!

Eilaas, eilaas, het nakend onvermijdelijke werd haar zonneklaar:

‘Eene andere, die zijn liefde wekken zou of reeds gewekt had, ongeoorloofde vertrouwelijkheid, vertreden van zijn plicht als eerlijk man, als echtgenoot!....’

Haar echtgenoot! hij was het slechts bij name weg, weg, met zijn beeld en dien gedachtenloop.

De rozenkrans werd weder opgevat. Nu kwam een tikje op de deur, de meid.

‘Mevrouw, 't is reeds zoo laat, een uur over tijd, mijnheer zal zeker niet meer komen?’ vroeg ze bedeesd.

‘Ja, Jeannette, ja,’ heel verwarring, ‘neen ook, wacht nog wat. Hebt ge den trein van Gent niet gehoord?’

‘Ik heb er geen acht op gegeven, mevrouw, wie zou hem ook kunnen hooren in dien storm? maar hij moet lang reeds voorbij zijn.’

‘Als een mes stak zij het schuldeloos in 't hart van hare meesteres: de zekerheid en de bevestiging van het reeds lang gevreesde....

Wat voor een nacht zou het nu wezen voor haar? Onzinnig steeg de impulsie op in Fernande om naar de stad te gaan, zij zelve, door de sneeuw met Petrus te voet, want zij was te gejaagd om aan een rijtuig te denken....

Ha! zij zou eens zien, of hij haar bedroog! Eens zoeken waar hij zat, zoo laat! Hem zoeken, waar? Dat wist ze niet, maar vinden zou ze hem, al moest ze in tien of veertien plaatsen gaan.... vinden zou zij er hem, daar was ze zeker van, geleid door haar instinct zou zij hem vinden, hem beschamen, een spectakel maken in het midden van zijn braspartij!....

En zij stond reeds op, met vastberaden dolheid om de daad bij 't woord te voegen.

Maar wat was dat, ginds op de straat?

Een geloop van klompen in de sneeuw, gerucht van veel verwarde stemmen luid, beangstigend, onduidelijk nieuws de eenen naar de anderen roepend.

Zij rukte in haast de rolgordijn op en het steege venster open met verdubbeld geweld, op gevaar af van de ruiten te breken:

Het hoofd naar buiten, dadelijk weder ingetrokken, heel het gelaat onkennelijk van verschrikking:

‘Een botsing tusschen twee treinen, Jeannette, och, Jeannette, hoor, ze zeggen het! Jeannette, hoort ge 't hun niet zeggen? En hij is er op, och God! mijnheer is er op! Dood! hij zal dood zijn, Jeannette! Kom, kom! Wij loopen er heen!’ en reeds had zij eene kapeline op, snelgestrikt en een doek vast.

Het meisje ook was verbluft, was heel ontsteld. Zij sidderde, om een kleedingstuk naar boven ijlend.

‘De twee treinen in gruis, allemaal dood of gekwetst!’ huilde de menigte, tuk op nieuws en geweldige aandoeningen.

Zij, die een hunner verwachtten, weeklaagden reeds bij voorbaat, rennend door de ongebaande, dikke, witte, koude stuiflaag.

XLVI

Fernande was weldra allen vooraan. Het meisje volgde haar. Onafzienbaar blauw-wit in den hellen

maneschijn lag het sneeuwveld. De storm had uitgewoed, de wolken scheurden open, sneldrijvend, als voort-gezweept aan 't hemelruim.

De weg liep over kouterland, 't is te zeggen lichte gronden waar geen boomen staan. En met het oog op de verre spitsnaald van Diependale, waarvan de schaliën glommen in een schuine streep van licht, wat hun tot baken diende, geraakten zij nochtans over de gansch effen hoogvlakte aldra het spoor bijster. De voeten schoten in de voren, strompelden over knollen van het rapenveld.

‘Opgepast voor de grachten, Jeanette, opgepast!’

Fernande struikelde een paar malen, viel eens gansch, snel de sneeuw afgeklopt van hare kleederen, die de temperatuur der kamer nog niet gansch verloren hadden, en waarop zij onmiddellijk smolt.

Het was inderdaad een tocht vol gevaar, zoekend tusschen de slooten onzichtbaar, gansch hoog of half vol gewaaid.

Maar zij geraakten toch veilig tot aan het vreemd dorp, waar de thuisblijvenden op de drempels stonden, de voortijlenden nastarend met elkander 't nog ongekende nieuws besprekend.

Een roode gloed, een rook van fakkels, aangestoken eer de maan door de wolken brak, wees Fernande de plek waar 't onheil was gebeurd, nog een heel eind over het station, ginds waar de treinen kruisten....

Ondanks den koudsnijdenden wind voelde zij hare

wangen en hare ooren gloeien; de natte door haar dunne schoenen heen, verstijfde hare voeten en de helft harer beenen; de schrik sloeg hare knieën met een soort van lamheid, en al haar wil en de angel van onrust waren er toe noodig om het doel niet op te geven, eer zij het bereiken kon.... met visioenen van verwoesting en bloed, die overweldigend haar phantasie bespookten.

‘Hoeveel dooden, hoeveel?’ vraagt zij aan den statie-onder-overste, die buiten staat.

‘Eén man, benevens den treinwachter en een zestal erg gekwetsten.’

‘Wie is die man, weet men het al?’ hortend komt de vraag op hare lippen.

‘Een vreemdeling.’

En zij verademt, al is 't bericht ook nog zoo jammervol.

Nu nadert zij de plaats der ramp. Buiten de omheining in den fakkelschijn staat de menschenhoop, ontzaglijk dicht opeengedrongen, enkelen op de teenen om daarover en om tusschen de hoofden door te kijken.

Met geweld baant Fernande zich een weg.

Aan de balie houdt een bediende haar tegen. ‘Niemand binnen, niemand dan wie hulp bieden kan.’

Maar zij zou het eens willen zien, wie haar den weg versperren zou, al was het door een vuur, zij zou er komen, zeker zou zij het.

‘Mijn man,’ zegt ze, ‘mijn man ligt ginder, laat mij

los!’ en zij stampt de stuitende armen met de hevigheid der wanhoop achteruit.

Fluks in 't voorbijgaan ziet ze een ontzaglijke ophooping van rommel: hout en ijzer.... ziet ze een kind, een vrouw, die kermen, wegdragen....

Dat is het niet, dat allemaal niet, wat ze zoekt.

‘Mathijs!’ roept ze, ‘Mathijs!’

Ginder staat de locomotief, de schuldige, die uit hare riggels gesprongen den aansnellenden trein dwars heeft doorgehakt, zelve een slachtoffer harer ongestuimheid, scheef, half in den grond geploegd, een buffer beschadigd, schuin gewrongen, beglansd door 't dubbel strijdig licht van fakkelgloed en opkomenden maneschijn.

Het is een gewriemel en gewoel van helpenden, van zoekenden, van klagenden en van bevelenden.

Fernande zoekt ook, zoekt onder degenen, welke, gekwetst tegen den muur van 't goederenhuisje aangeleund liggen: ‘Mathijs! Mathijs!’

Zij schrikt en knakt verstomd te zamen: Daar ligt hij: een lichaam zonder hoofd, het hoofd daarnaast op eene suikerkist, akelig bleek, met de oogen open in den maneschijn. Neen, neen, hij is het niet, deze draagt eene uniform, het is de gedoode treinwachter. In zijne hand houdt hij nog enkele bladen van een reisgids vast....

‘Fernande!’ een zwakke toon.

Hij ligt de laatste aan den muur.

Het is Mathijs, hij leeft, hij ademt nog.

En zij werpt zich naast hem in de sneeuw.

Zij tilt hem overeind in hare armen, drukt zijn hoofd aan hare borst:

‘Mathijs, Mathijs!’ meer kan ze niet uitbrengen.

‘Help mij!’ murmelt hij, ‘help mij, Fernande.’

‘Erg gekwetst?’

Hij weet het niet, hij denkt van ja, hij denkt, dat zijne beide beenen afgereden zijn.... met moeite kan hij 't uitbrengen.

De inspanning heeft zijne krachten uitgeput. Zijn hoofd zinkt bewusteloos neer in haar schoot.

En zij heft het, slap, waggelend weder op: ‘Mathijs, ik heb u lief, onuitsprekelijk lief,’ fluistert zij aan zijn oor, ‘indien gij sterft, wil ik ook niet meer leven; Mathijs, ge weet het wel, hoe hartstochtelijk ik u liefheb!‘....

Beweging komt in de doodschijnende gestalte, hij strekt zijne armen opwaarts, strengelt ze rondom haar hals en een dubbele kus vereenigt hun zielen....

Toen kwam de beurt der hulp aan hem.

‘Neen, neen,’ zei de onderzoekende dokter, ‘niets gebroken de voeten verwrongen, waarschijnlijk, wij zullen 't later zien,’ en in haast werd de gekwetste op eene berrie naar zijn huis gedragen....

XLVII

Op zijne sponde zat Fernande, nog heel ontdaan door al het vreeselijk beleefde van dien nacht.

Mathijs was gansch bijgekomen, alleen het gebruik zijner voeten had hij niet.

Hij hield Fernande omkneld met de armen rond hare heupen als in een ring gesloten; vast hield hij de sprakelooze, die haar aangezicht op zijn schouder verborg, zacht schokkend in gesnik.

‘Fernande, mijn geliefde, mijn vrouw,’ stamelde hij, geheel ontroerd en vervoerd, ‘Fernande, nu mag ons niets op aarde meer scheiden!’

Zij deed een poping om zich los te winden, doch nog vaster hield hij haar.

‘De mijne zult ge zijn! Ik heb u lief, ik heb u altijd liefgehad van in 't begin, eerst stil bewonderend, broederlijk, en dan met al de onstuimigheid van een eerlijk, trouw verkleefd gemoed! Zeg het mij nog, herhaal het mij, dat ge mij bemint, dat ge mij altijd bijblijven zult?’

Zij zuchtte dieper, maar zij zweeg.

Een rassche stap kwam de trappen op, een gezagvoerende klop werd op de deur gegeven en zonder het ‘binnen’ af te wachten, stond de haastige dokter daar.

Nu had Mathijs haar losgelaten, nu week zij van zijn sponde en terwijl de dokter haar, reeds met den gekwetste bezig, den rug toewendde, bleef zij een oogwenk in de deurpost staan.

Zij bracht de twee handen aan den mond, en wierp ze toen breed en naar hem uit in een dubbelen, brandenden liefdekus.

Mathijs, verwond en tijdelijk verlamd, gevoelde zich de gelukkigste der stervelingen.

XLVIII

Fernande zou de zijne zijn!

Na zooveel jaren van geduld, van hoop en vertwijfeling!

Had zij het hem niet zelve gezeid? Hem met hare hand opgetild, hem aan haar hart geaaid als een kind. Had hij niet haar boezem op den zijnen platgedrukt, haar adem in zijn haren gevoeld!....

O, en hij richtte zich overeind in zijn bed, en hij vroeg zich, schier schrikkend af, of het toch wel waarheid was. Hij betastte zijne armen, zijn schouders, of hij niet droomde.

Neen, neen, hij voelde de stekende pijn in zijne voeten allebei, en hij voelde zich boven die pijn. O verre er boven, hij verwelkomde ze. Zonder dat ongeluk zouden zij, voor hoelang nog aan elkander vreemd gebleven zijn? Die botsing van de treinen had een wederbots gehad, een schok op hun gemoederen, waaruit de vonk der sluimerende min ontsprongen was!...

Nu kon hem niets meer hinderen, de dokter had gesproken van eenige dagen rust, eenige weken hoogstens. Bah, en al moesten 't maanden worden! Hij had een engel nevens zich, die hem den tijd verkorten zou:

‘Mijn heilige!’ herhaalde hij in zich zelven meer dan eens. Toen glimlachte hij om de benaming. Hij hechtte immers geen geloof aan engelen of heiligen; maar door de macht der gewoonte en der opvoeding waren zij toch voor hem de hoogste uitdrukking van alle zedelijke schoonheid.

De godsdienst, de vrijdenkerij! Zij scheidden hen. Wat waren zij bij hun liefde, de liefde van twee zielen, sterk verknocht? En dat verschil van levensopvatting en opvatting der eeuwigheid dat hem, in kalmen toestand, zoo beduidend scheen, had allen prijs verloren in zijn oog, in de vervoering zijns triomfs: een stofje, een atoom, onzichtbaar iets, wegblaasbaar, weggeblazen reeds....

De dag brak aan, blauwwit, een winterdag, in zuiverheid van sneeuw.

De eerste morgenklaarte viel binnen, die vreemde, schitterende klaarte als er sneeuw ligt.

De dag brak aan, reeds scheen een zwakke, schuine zonnestraal door 't kamervensterraam.

Waar bleef Fernande?

Verlangend strekte hij de armen naar haar met den genotvollen, bezadigden hartstocht van verzekerd bezit....

Ze wekken? Jeannette schellen om ze te wekken? Neen. O neen! Zij moest vermoeid zijn van de ontroeringen, vermoeid van den slapeloozen nacht, die rust was hem geheiligd.... het meisje ook was gewis in bed. Geduldig zou hij wachten en hij deed het in het vroolijk

gezelschap zijner menigvuldige gedachten en toekomstplannen....

Een klein gerucht op 't zaaltje trok er hem uit. Een klopje op de deur.

Wat moest ze nu nog aankloppen! Geene geheimen tusschen hen, geene bescheidenheid meer.

‘Fernande, binnen!’

Zij was het niet maar wel Jeannette.

‘Heeft mijnheer niets noodig? wil mijnheer ontbijten in zijn bed? Mijnheer kan zeker niet opstaan?’

‘Neen, Jeannette, opstaan niet, ontbijten wel,’ zei hij met eene opgeruimdheid, die verwonderen moest in de gegeven omstandigheden. ‘En madame, rust die nog?’

‘Madame!’ herhaalde zij.

‘Madame was erg afgemat,’ sprak hij, in zijn opgewonden mededeelzaamheid, hij die anders tot de boden nooit meer dan het strict noodzakelijke zei.

Het meisje zette groote oogen open.

Hij merkte het niet eenmaal en, vaderlijk bezorgd:

‘Ge moogt ze niet wekken, Jeannette, laat madame slapen, zoolang zij het verkiest.’

‘Maar, mijnheer,’ sprak de onschuldige gelukrnoordenares, ‘madame is immers weg, vertrokken met den eersten trein....’

Hij schoot zich recht in zijn ledikant, met starre blikken, met den arm vooruit, begrijpend reeds, loochenend nog:

‘Neen, Jeannette, neen, onmogelijk, het is niet waar, het kan niet waar zijn’...

‘Het is zoodanig waar,’ hield ze vol, ‘dat ik Petrus heb moeten oproepen om madame's in haast gevuld valiesje te helpen dragen, naar 't station van Muilem, daar zie, omdat madame aan Petrus zei, dat de baan voorbij Diependale onderbroken was en nog niet opgeruimd kon wezen, en zij volstrekt zonder uitstel vertrekken moest.’

Hij sloeg de beide handen voor het aangezicht met eene luide, langgerekte jammerklacht....

't Paleis zijns heils, zoo langzaam en bezwaarlijk opgebouwd, het dak in 't droog, de mei der zegeviering hoog er boven, en onverhoeds een wolk, een bliksemflits en een verwoestingsknal, die 't gansch in gruis en puin ten gronde werpt!....

Uit eene ramp ontwikkelt zich de smart gelijk de vruchtontwikkeling voortspruit uit de bloem.

Wat het toekomstig leven wezen zal, bevroedt men nog maar half in de verdooving van den eersten slag.

In eens kan men niet lijden wat er zal te lijden zijn, het is niet als een som die men met bare speciën betaalt; want slechts allengs eischt het verdriet zijn dagelijksch recht, meet het de gal die moet gedronken worden, en bakt het brood dat voeden zal met traag en ondermijnend gif.

Hij proefde er van, hij at er van, het werd zijn levenspijs. Onder alle mogelijke gedaanten werd het

hem weerzinwekkend opgediend. Hij moest het slikken in de lezing van een brief van Fernande, een brief die al de snaren van zijn harte trillen deed, dien hij eerst aan zijne lippen bracht en van zich afstiet in het vuur, onmachtig om hem aan te zien of te herlezen, als te diep rijtend in de vezelen van zijn kwetsuur.

Zij sprak hem eerlijk en vrijmoedig gansch oprecht, den adel harer ziel in eenvoud openbarend: zij hoorde toe aan God, zij had zich reeds aan hem gegeven, zij hoefde hem te dienen in de lijdende menschheid; zij was te zwak geweest en in zonde vervallen; boete moest ze nu doen, geheel haar leven lang. Met de bovennatuurlijke hulp van het geloof had zij zich kunnen losrukken uit den valstrik, dien Satan haar lei. Tot den dood zou ze aan hem, Mathijs, verkleefd blijven, hem dankte ze eenige jaren van geluk, het mocht, het kon niet voortduren, na....

En zij smeekte thans ten laatste en dit was het, wat hem nog priemend trof, nadat hij gewaand had, dat niets op aarde hem nog nieuwe foltering berokkenen kon: zij smeekte om haar vrijheid weer te krijgen, haar meisjesnaam, de algeheele scheiding van dengene, dien de wereld voor haar man aanzag.

‘Waar heb ik dat verdiend!’ kreet de rampzalige met wanhoopvol gebaar....

Dat Kathelijntje spoedig daarop sluipend, ongebeden terugkeerde, als doet eene kat, die gedurende eenige dagen spoorloos verdwenen is en wederkomt, zonder

dat men ontdekken kan waar vandaan, was slechts een zwakke troost voor hem. Toch werd het er een in zijn nood en zijn ellendige verlatenheid. Zij kende 't huis en zijne gewoonten en zijn voorkeur. Van 't eerste uur reeds scheen het alsof zij nooit was weg geweest, Kathelijntje open meelij toonend en verholen triomfant, voorkomend in haar trouwelooze toewijding.

Een openbare scheiding! Schande en smaad voor de wereld! alweer een schotel, dien hij verorberen moest. Hij zou grootmoedig zijn en Fernande 't voorwaardelijk eens gegeven woord der trouw teruggeven. Het was haar sterk getoonde wil.

Maar geene macht op aarde toch kon hem de vervoering ontrooven te weten, dat zij hem aanbad, dat ze vrijwillig in zijne armen had gerust, al trok ze zich terug om aan hooger bevel te gehoorzamen.

‘Arme, dierbare, innig dierbare verdwaalde!’ zuchtte hij.

In een tweeden brief, waarvan het practisch zakelijke den laatsten bedriegschijn van zijn hoop uitdoofde, deed zij hem 't grievend middel aan de hand om wettelijk in der minne te scheiden. Zij bekende een advocaat te hebben geraadpleegd. Zijn advies kwam op het volgende uit:

De echtscheiding is mogelijk door wederzijdsche toestemming, doch niet voldoende, indien de in leven zijnde ouders niet bewilligen.

Hare moeder was voor de zaak gewonnen, haar vader was dood. Hij had er geene meer.

Voor het verdeelen der roerende en onroerende goederen zouden geene moeielijkheden oprijzen. Zij liet Mathijs haar aandeel. Later zou het voor Gaspard zijn. Alleen behield zij het noodige tot het bestrijden der kosten van de huwelijksontbinding op geestelijk terrein.

‘De echtgenooten moeten zich te zamen aanbieden voor den voorzitter der burgerlijke rechtbank, en hun eisch verklaren in bijzijn van twee notarissen.’ Verders meldde zij hem nog welke stuks als akte van geboorte en huwelijk, enz. er noodig te toonen waren.

‘Binnen de vijftien dagen na verloop van een jaar, te rekenen van den dag der eerste verklaring, zullen de echtgenooten, ieder bijgestaan door twee vrienden, aanzienlijke lieden binnen het arrondissement, zich te zamen en in persone aanbieden bij den voorzitter der rechtbank.’

Doch Mathijs las niet verder: grammoedig sloeg hij den brief straffend tegen het tafelhout aan: eene verwensching ontsprong aan zijn mond, tranen gutsten uit zijne oogen, zijne schouders schokten in eene crisis van smart en zelfmedelijden....

Nooit, nooit zou hij, onschuldig, dien wettelijken band, het eenige wat hem nog aan haar hechtte, vrijwillig verscheuren en zich beladen met der wereld smaad. ‘Nooit, nooitk’ herhaalde hij zich opwindend, ‘nooit, nooit!’

‘Een ‘nooit’ van enkele uren, wanhopend uit de sneeuw harer onverschilligheid gekneed, smeltend als de sneeuw voor het licht der redeneering.

Waarom Fernande dwingen tegen wil en dank?

Was zij niet vrij in hare levenskeuze? Hij kon als echtgenoot haar noodzaken onder zijn dak terug te keeren, geweld op haar persoon aanwenden, haar ziel zou hem ontvlieden, in opstand zou zij hem vervloeken.... Neen. Grootmoedig, ridderlijk zou hij haar helpen, haar bevrijden uit de slavernij en hij nam een heldhaftig besluit. Na een brief van gloeiende liefde, dien hij op haar eersten brief geantwoord had, en met welken hij zich roekeloos vleide haar plots verstijfd hart tintelend weder te verwarmen, doch waarop geen echo was nagegalmd, schreef hij haar thans, zijn jammervolle teleurstelling fier verheimelijkend, dat het goed was, dat hij toestemde om de noodige stappen te doen.

En hij deed ze, de schande der wereld trotsend, de nieuwsgierigheid ontwijkend, den onwelkomen troost hooghartig afwijzend.

De verklaringen werden door hen beiden gedaan en vernieuwd naar de voorschriften der wet.

Het hachelijkste voor hem was het verschijnen voor den rechter in tegenwoordigheid van Fernande, in zwaren rouw met een dik floers, waarachter zij hare schuchterheid verborg en dat zijn blik slechts half doorboren kon.

Hij vroeg zich af of ze 't niet zien zou, dat hij zoo verouderd en geknakt was, geknakt door hare schuld, of dat geen medelijden wekken moest bij haar die toch zoo goedertierend was. Zijn eischen stonden nu zoo

laag, zijn gemoed was zoo verzwakt door verootmoediging, dat hij dankbaar de aalmoes van haar terugkeerend medegevoel als eene gunst zou hebben aangenomen.

Geene toenadering van hare zijde werd hem echter ten troost. Pijnlijk was 't voor hem, en moest het voor haar wezen, door den rechter allerlei aanmaningen tot overeenkomst te aanhooren, te volharden in het ‘neen’, als het verlangen, met omstuimigheid ‘ja’ antwoordde. Daar te staan tegenover elkander als schijnbare vijanden met liefde, jarenaangekweekte liefde in 't kloppend hart!....

Hij dorst haar niet aanzien en zij hield het gelaat gebogen. Stuursch en stijf gedroeg zich de schoonmoeder. Zij was hem nooit sympathiek geweest en had zijne pogingen tot verzoening slechts weerbarstig aangenomen.

In den storm van lijden, die op hem aanbeukte, was dit hem om het even, meende hij, ofschoon elke steen die door een windruk afbrokkelt, hoe klein ook, toch een gat te meer in de opengeslagen bres nalaat.

En dan de laatste maal, de eindbijeenkomst met heel het gevolg van 't wee der hopelooze scheuring! Het hooren lezen door den griffier der rechtbank van het procesverbaal, het onderteekenen der vier bijstanders, het aanbod van de in inkt gedoopte pen aan de bevende vingers, alles verward, duizelig draaiend voor de blikken; een gevoel van hulpelooze domheid, een gebrek aan begripsvermogen, en de krabbeling op het papier, onleesbaar, half op de verkeerde plaats.

Alles uit, alles gedaan voor eeuwig, nooit meer vereenbaar voor de wet!....

Een aanvechting om haar nog eens van oog tot oog te zien, van mond tot mond te spreken, bruisde op in hem. Hij deed onwillekeurig een stap nader, de hangende hand richtte zich op van zelfs, een weinig naar haar toe, toen dorst hij niet; hij zwichtte voor hij wist niet wat: men drukt niet meer de vingeren, die men voor immer loslaat.... wellicht was 't een verlegenheid tegenover de opmerkende aanwezigen. Hij zei nog enkel:

‘Fernande.’

En: ‘Mathijs,’ antwoordde zij heel eenvoudig. Maar toen een hik van onderdrukte emotie zijne borst ophief, toen snikte zij heel luid, herhaaldelijk in eene ontoombare uitbarsting van smart. Zij sloeg haar arm om den schouder harer moeder, liet haar hoofd op dien schouder vallen en deze troonde haar weg wezenloos, schier levenloos....

O, die kreet van 't hart, het bloedend hart, zoo trouw verkleefd aan 't zijne, hij ving hem op in zijne ooren, hij klonk door tot in de diepste diepten van zijn binnenste!.... daar zou hij blijven weergalmen als troost, als lafenis, als heilende bekentenis van wedermin....

En hij ging naar zijn huis, langs den eenzamen Kildebarm, naar zijn zoo juist genoemden Twistappel, met een wrangen voorraad van ellende en bitterheid, waaraan hij vreten moest, tot hij zou uitgeput zijn; gehuld

in een kleedsel van kwellend verdriet, hetgeen hij dragen moest — hoe zwaar 't ook wegen mocht, in elk seizoen, in alle weêr, bij alle levensgebeurtenissen, tot het verkleurd zou, en versleten wezen!....

XLIX

En de vlijtige tijd spon zijn draad: van dagen tot weken, van weken tot maanden, van maanden tot jaren, vele jaren uit....

Hij vernam niets meer van haar, behalve dat zij met haar moeder Gent verlaten had om zich te vestigen te Brussel of Parijs....

Het was Kathelijntje, die 't vertelde, doch hij legde haar het stilzwijgen op. Hij had aan Fernande, op haar verzoek, voordat hun huwelijk ontbonden werd door de wet, schriftelijk beloofd nooit eene vraag te stellen, nooit een stap aan te wenden om haar weder te vinden, en manhaftig deed hij zijn eed gestand.

Maar het nieuws baant zich wegen en verspreidt zich ontegenhoudbaar, ondanks elke hindernis. Na eenigen tijd werd er gezegd, dat de Paus het kerkelijk huwelijk — op grond van nooit bestaan — verbroken had, mits groote somme gelds en er werd bijgevoegd, dat Fernande ergens in een klooster haar intrek genomen had.

Het stond aangeschreven in het boek der toekomst, dat hij haar daar nog eens wederzien zou.

Op een laten namiddag van Augustus belde Mathijs aan de poort van het gesticht van den Treurwilg aan. Het was nog stikkend heet, zandig langs de onopgemetselde kade, waar het stond. Het drassig water lag heel laag, met duizenden daarover wemelende insecten, zoekend hun aas, zelven opgehapt door de voorbijschietende zwaluwen, immer werkzaam, immer zorgend voor haar nestkroost onder de kornis. De netels op den oever waren grijs van het stof, en de schaduw der kaalschorsige platanen vermocht zelfs niet aan de weinige wandelaren eenige koelte te verschaffen.

Mathijs belde dus aan de groote poort van het langwerpig gebouw in rooden baksteen, een verblijf van ellende en wetenschappelijke hulp of wetenschappelijke onmacht tegenover de talrijke kwalen, met welke het lijdend menschdom geteisterd wordt.

De Treurwilg was thans ook een soort hospitaal voor betalende zieken, door zusters van liefde bestuurd. Van alle kanten der stad en der provincie stroomden er naar toe de lieden, welke eene operatie moesten ondergaan. Eenigen genazen er. Anderen kwamen er uit om, terugkeerend, ijzingwekkend weder aangetast door hun herboren leed en letsel, ontmoedigd en toch hopend op herstel, geen middel onbeproefd te laten, en zich opnieuw aan het mes der heelkunde prijs te geven. Enkelen stierven er onder de bewerking van de chloroform of daarna.

Kathelijntje lag er voor het oogenblik geopereerd na

jaren van verheimelijkte en voor zich zelve ontkende krankheid in den buik.

Zij scheen op goeden voet van herstel en Mathijs kwam zijne trouwgewaande bode bezoeken.

De portierster, na eerst aan het kijkgat een mager, norsch gelaat, met grijsgroene vorschende oogen, onder harde zwarte wimpers, getoond te hebben, deed met een sleutel van binnen, krijschend in de opening gestoken, de zware poort op hare hengsels bewegen, juist genoeg om aan een menschelijke gestalte doorgang te verleenen.

Zij monsterde den bezoeker met een stouten blik zonder dat eene spier van haar verouderd gelaat er de strakheid op ontspande.

‘Kathelijne Walravens,’ vroeg Mathijs.

‘Rechtuit, den tuin door, de deur links, de trap op, eerste verdieping, nummer 23,’ was haar kortbondig antwoord. Naar allen schijn moest zij met woordverspilling karig wezen. Zij hield den grooten sleutel in de hand als een moker, waarmede zij, door hare houding, de vrees deed ontstaan bij den binnenkomende, dat hij dien op zijn hoofd krijgen ging, tot straf voor zijne driestheid hier — zonder in nood te verkeeren — aan de bel te durven trekken.

De tuin vormde een driehoek waaromheen gebouwen stonden: alle ziekenzalen, twee verdiepingen hoog. Maar welk een tuin! zoo glinsterend van bloemenpracht, zoo groen, zoo frisch, zoo lachend in zijn zomerblijheid,

niet gehinderd door de droogte, in overvloed besproeid!...

In het midden groeide en bloeide nog een late glycine, te recht ook zoethoutstruik genaamd, want zoetaanlokkelijk spreidde zij hare paarse trossenranken, in een schermvorm, over banken uit omheen haar knoestigen stam.

Op die banken zag Mathijs genezende zieken of zieken, die er hunne beurt van heelkundige bewerking verbeidden. Vrouwen met een brei; een grijsaard naar den grond kijkend om er den vloek of de erbarming van 't lot in te ontcijferen; kinderen spelend op den hardgetrappelden grond, het hoofdje omwonden of het armpje in een band dragend; een jonge priester, zijn getijden lezend, met eene kruk naast zich.

In het gebouw en vooral boven de trap was het betrekkelijk duister. Nonnetjes met witte doeken, half 't gelaat verhelend, liepen in de gangen af en toe. Eene stond voor een soort tabernakel, waarin zij aangebrachte vuile borden en schotels zette, het stel met een handigen ruk omwendde, een handvatsel ratelend omdraaide, het naar beneden latend om het schier onmiddellijk, gevuld met versche spijzen, weder omhoog te hijschen.

Bedrijvig werden de schotels door aansnellende helpsters afgenomen en op bladen naar hun bestemming gedragen, Een sterke reuk van eten kampte er met een phenic-reuk.

Geen enkel nonnetje sloeg eenig acht op hem. Was de portierster een stroeve bewaakster aan de straat,

zeker bleek het, dat wie eenmaal toegang had, hier ongehinderd rond mocht dolen.

Mathijs sprak niemand aan, hij zocht zelf zijn weg. De breede trapzaal liep in verschillende gangen uit. Hier was het bepaald duister, want geen klaarte kon van buiten invallen, tenzij aan een verre uiteinde door een enkel raam. Rechts, ook tamelijk ver, ontwaarde hij een roodachtig licht. Hij richtte zijne schreden er heen. Waarom, dat had hij niet kunnen zeggen, doch 't oefende zijne aantrekkingskracht op hem uit. En hij griezelde onwillekeurig van den aanblik dien 't hem bood: in een insprong van den muur, wijd en hoog van evenredigheden, stond er een akelige groep, een meer dan levensgroot pietà-lievevrouwebeeld, in zittende houding, met een naakten Christus op den schoot. Hare betraande, rood- en schier uitgeweende oogen, waren niet op haar zoon maar ten hemel geslagen: hij was ook te gruwelijk om aan te zien: onbeholpen, schuins van haar knieën afgezonken, met de magere beenen en armen slingerend, de pleisteren, geschilderde voeten en de handen doorstoken, met bloedverf besmeurd, het regelmatig lijdensgelaat doodsbleek, ook met bloeddruppels overspat, onder de stekende doornen der hoofdkroon, en de borst door de lans doorwond.... alles verlicht en verakeligd nog door den weifelschijn van enkele dofbrandende waskaarsen er rondom.

Br! Hoe zeer ook gewend aan de voorstelling van de passie van den Zaligmaker, welke in een katholiek

land overal den blik treft, en daardoor verstompt voor het juist besef van die martelie, pakte het Mathijs hier aan het hart, werkte het op zijn phantasie in deze omgeving van nood en smart en onrust, en deed het zijne zenuwen pijnlijk aan. Hij wendde 't aangezicht ter zijde en zocht zijn weg.

Een paar kamerdeuren waren geopend en de klaarte, welke vandaar door de vensterramen viel, maakte zonderlinge rondten in de diepe schaduwen van de gang.

Hij had reeds in die halve duisternis leeren zien en nu kon hij de nummers lezen: 56... 58... 60... het moest aan de andere zijde zijn: 55... 51... 27... 25... 23, hij was er.

Hij klopte bescheiden aan. Hij hoorde stemmen gedempt daarbinnen.

Op een kiertje ging de deur open en een witte doek, waarin hij het gezicht niet zien kon, kwam vooruit, een vinger werd opgeheven, eene haastige doch gewichtige fluistering:

‘Even wachten, de dokters zijn binnen.’

Mathijs keerde op zijne stappen terug door de gang.

In de open kamers zag hij bedden met menschen in, die hoorbaar kreunden; nonnetjes helpend aan de sponden staan. Dáár het been van een lijder op een stoel uitgestrekt. Ginder een heer, voorzeker een dokter, een deur achter zich toetrekkend. Vermoeide stemmen klaagden er onverstaanbaar haar wee uit... wat al jammer, wat al lichamelijke rampen en zieleleed!

Mathijs was er heelemaal door ontdaan. Hij ontwaarde geen andere bank dan in de nabijheid der pietà en ging er zitten, zijn hand voor de oogen houdend om ze niet te zien.

L

Maar zijn verbeelding was wakker, in de hevigheid van de ontsteltenis. En het oog zijn geestes zag en nam waar dingen, die hij niet meer zien wilde, waaraan hij zich sinds lang voorgenomen had niet meer te willen denken, zedelijke bannelingen, teruggekeerd om den bezwaarlijk weergekregen vrede van zijn hart als noodorkanen te bestormen:

Esther, zoo vroeg gestorven, waarvan de herinnering hem dubbel smartlijk was, vermengd met berouw, omdat hij haar zoo kort slechts had betreurd, omdat hij haar zoo spoedig had vergeten!

'De mensch is tot het lijden gedoemd; hij verliest wat hij liefheeft; hij verlangt met onmatige begeerten, wat hij niet krijgen kan en komt in opstand tegen de weigering van het noodlot. En als zijn eisch bevredigd wordt, hoevele ontgoochelingen, welk een reeks van smarten spruiten er uit voort!' Gaspard! wat hadden zij gehaakt en gewenscht naar de zoo lang verbeide aankomst van dien zoon! Die aankomst had de moeder het leven gekost en den vader het leven verbitterd;

en thans keek hij onwillekeurig op naar de bedrukte m a t e r d o l o r o s a in den weifelenden kaarsenschijn: haar bloote borst was met zeven zwaarden doorstoken, en plots begreep hij waarom haar aanblik hem zoo diep ontroerde; zij was de voorstelling van eigen leed: zijn hart was als het hare door pijlen doorboord, zijn minnend vaderhart, dat slechts misprijzen kon en steeds vergeven moest.

Helaas, hij kon het aan zich zelven niet ontkennen, hoe vurig hij het te verbloemen zocht: Gaspard was een windvang en een geldverkwister; hij kende regel noch tucht, hij volgde zijn instinct; voor elk vermaan bleek hij volkomen ongevoelig. Al die schulden, al die braspartijen, uit de vaderlijke kas betaald!....

Mathijs sloeg de gebalde vuist in wanhopige machteloosheid tegen zijne knie: waar had hij het verdiend van het noodlot zulk een slechten zoon te hebben? In hoever had Fernande er aan schuld? Zijn eigen hart — en hij legde de hand er op, — was hem tot getuige, dat hij nooit op aarde anders dan het goede had betracht. Fier mocht hij het hoofd opheffen en frank en vrij onder zijn medeburgers verschijnen: zijn leven was vlekkeloos, hij had zich geen misstap te verwijten evenmin als Fernande. Luid had het geweten in hem gesproken en den rechten weg gewezen. Het besef van deugd en ondeugd, van goed en kwaad was zoo machtig in hem, zoo nauwkeurig en zonneklaar er afgebakend, en bij Gaspard ontbrak het ziels-bedroevend, geest-verbazend volkomen:

hij had geene rechtschapenheid, had geene grondbeginsels: naar de kerk ging hij niet, spotte met den godsdienst en was bijgeloovig tevenss: te geenen prijze zou hij met dertien aan een tafel hebben aangezeten; messen gekruist op tafel liggend, joegen hem schrik aan; hij verheugde zich over het ontmoeten eener kudde schapen, als hij uitging, en werd bevreesd voor onheil als hij 's morgens eene spinnekop ontwaarde. Hij was lid eener vergadering van liberale studenten en had toegestemd om te zingen op een concert in een katholieken kring. Burgerplichten, overtuiging kende hij niet.

‘Maar, jongen, in een stad, waar de gezindheden zoo vijandig afgeteekend zijn! Gij stelt u als een valschaard aan.’

Hij begreep het niet, hij was van jongsaf aan gewoon te huichelen. Eens was hij aan roodvonk lijdend, den dood nabij geweest en had een priester ontboden. Genezen schimpte hij met de geestelijkheid.

En nu vroeg Mathijs zich af, in zijne verblinde vaderliefde en behoefte aan troost, of die losbandigheden enkel jongelingszonden waren, of hij als zoovele verdwaalden in lateren levenstijd het beste spoor ontdekken en volgen zou. Maar zijn verlicht brein deed hem griezelen voor afgronden, die gaapten daarnaast: zou Gaspard als advocaat — hij was thans aan zijn laatste examen — altijd het recht verdedigen? Zou hij zich door geen stoffelijke verloksels laten medesleepen in verdachte ondernemingen?....

Schande, smaad op zijn geëerbiedigden familienaam!....

Met geweld wierp Mathijs die dreigende onderstelling van zich af; maar in den benarden geestestoestand van het oogenblik, in de verscherpte fijnheid van zijn lijdensvatbaarheid, kwam thans de herinnering aan Fernande hem levendig voor 't oog, met spijt verlangen en met zelfbeschuldiging, alle vroegere grieven, alle misverstand, alle overtuigings-onvereenbaarheid door den vinger des tijds in zijne herinnering verduisterd.

Hoe was het menschelijk mogelijk, dat hij van haar had afgezien, zonder strijd, zonder volharding, zonder geweld? Ja, zonder geweld, want zij had het hem in een vlaag van ontroering bekend, dat zij hem beminde. En was het zelfs zijn plicht niet geweest als man haar te redden uit het zelfberokkend onheil .... zijn en haar geluk desnoods stormenderhand te veroveren?....

Op een afstand kwam zijn grootmoedigheid hem als een daad van lauwheid en van lafheid en van dwaasheid voor en, bij al het geleden en het lijdend wee, voegde zich nog de zelfmiskenning, daar in 't halve duister bij dat beeld der zeven weeën....

LI

Alle dagen bezocht Mathijs nu het klooster van den Treurwilg, alle dagen zat hij geruimen tijd bij het bed

van Kathelijntje, alle dagen vertelde zij hem nagenoeg hetzelfde van hare operatie: hoe bang zij was geweest te voren, sidderend van angst, en toch blij dat het oogenblik daar was om er in eens van af te wezen. Drie dokters met witte schorten aan als vleeschhouwers, alle soorten van messen, gereedschap, onduidelijk in hare ontsteltenis waargenomen. Zij, op een tafel gelegd, zuster St. Dominique hulp biedend, de zuster, die bij alle operatiën tegenwoordig was, en zoo goed bescheid wist en verband kon leggen als de beste geneesheer zelf. De jongste dokter haar pols grijpend, een ander een soort van sterk riekend, bedwelmend masker op haar aangezicht duwend. Zij, zich verwerend: ‘Mijnheer, ge gaat mij versmachten!’

‘Neen, neen, vrouwtje, stil! wij doen 't om u te helpen,’ terwijl men hare handen vasthield.

En tellen moest ze, hardop: ‘Een, twee, drie, enz.’ Zij had hare ooren voelen ruischen: ‘dsjing, dsjing, dsjing,’ het leven uit hare leden voelen verdwijnen, haar geest verdooven in een onuitsprekelijk opschor-sings-genot, allengs, allengs... en toen ze wakker werd, lag ze in haar bed en was alles gedaan.... alleenlijk was ze spoedig erg ontsteld geweest door den invloed van de chloroform.

Mathijs luisterde gedwee, een medelijdend offer harer onbewuste gewichtigheid en praatzucht. Kathelijntje, aangemoedigd, heel onder de macht der omgeving en elk er onder wanend, in volkomen vergetelheid zijner

vrijdenkerij, vertelde nog meer: hoeveel rozenkransen zij en Marie, die vaak bij haar kwam, gebeden hadden, hoeveel kaarsen zij, op aanrading der nonnetjes, voor het beeld der zeven weeën in de gang had doen aansteken, en zelfs gedurende de bewerking eene mis had laten lezen in de kloosterkapel. Onze lieve Vrouw had haar smeeken verhoord, aan deze alleen, was de genezing te danken.

Mathijs wilde niet tegenspreken, waagde geene wetenschappelijke terechtwijzing.

Kathelijntje verhaalde hem dat een rijke geopereerde boerin, uit behoudzucht, geweigerd had dergelijke offers te plengen, en nu in 't doodenhuisje lag.

En om 't gesprek eene andere richting te geven, vroeg hij of er vele zieken waren.

‘O ja, altijd,’ en nu volgde eene heele opsommings-lijst: een kind van een paardenvoetje geheeld Mathijs had het wel eens hooren schreien in het voorbijgaan. Een schedelboring bij een heer uit een andere stad; een beenversterving, enz., er waren zelfs thans twee zusters zelven ziek te bed: zuster Charles Borromée en zuster Alexis.

En Mathijs luisterde naar die namen, die hem niets anders zeiden, dan dat het vreemd en bespottelijk was meisjes mannennamen te geven.

Hij keek rond in die ziekenkamer: een Christusbeeld in stede van een spiegel op het schoorsteenblad, een mat in stede van een vloerkleed, een paar stoelen, een

tafel in het midden, geen bedbehang, een ijzeren bed, zeer eng, en op den muur aan kussenhoogte, op den muur, met goedkoop papier blauw beplakt, eene breede wolken-vuile plek, veroorzaakt door het afzakkend hoofd, door de pakkende vingeren der daar geleden slapelooze nachten en doodsstrijden.

Nu en dan kwam er een nonnenaangezicht, als een bloemknop in zijn hulsel, van onder doeken, bescheiden aan de deur kijken of de zieke niets noodig had. Soms trad er eene tot bij het ledikant. Meest alle waren jong, enkele oprecht mooi. Vrijwillige begravenen in dit huis van lijden en rouw, zelfverzakend de nederigste bedieningen waarnemend, altijd met drink- of etensblad in de hand, aanbrengend, wegdragend....

Hij wist dat sommige van hoogen stand waren, al veroorloofde de orde niet dat er onderling over gesproken werd. Zuster Dominique, de hoofdpersoon van het gesticht, zoo niet de overste, was van adel, de dochter van een staatsminister.

Hij hoorde altijd over haar en van lieverlede stelde hij ze zich voor als hoog van toon en gezagvoerend.

Eens zat hij aan de sponde - want, ondanks de vele waskaarsen en gebeden, ging de genezing van Kathelijntje enkel traag vooruit - toen eene non verscheen, welke hij nog niet had gezien: met den geelwitten saaien rok opgespeld, een waterkruik in de hand, als iemand die even en terloops binnenkomt.

‘Kind,’ sprak ze, zonder acht te geven op den be-

zoeker, recht af op haar doel: ‘ik verneem van eene zuster, dat ge niet avondmalen wilt, maar ge moet, ge weet dat ge moet, de dokter heeft voedsel bevolen, kind.’

In moederlijk liefdegevoel, noemde zij het oude meisje ‘kind.’ Dit trof Mathijs als eene streeling aan het hart.

En daar Kathelijntje inderdaad als een verwend kind moedwillig weigerde, somde zij achtereenvolgens wel tien, vijftien verschillende soorten van spijzen op, totdat de Kranke er eene uitkoos.

‘Dat is zuster Dominique,’ fluisterde Kathelijntje, zoodra deze weg was.

Zuster Dominique! de staatsministers dochter en de bekwame helpster van de wetenschap, dienstmeid eener meid, niet alleen in oogenblikken van levensgevaar, niet alleen daar, waar hare buitengewone kundigheid den bijstand tot plicht maakte, maar ootmoedig en onaansprakelijk optredend om te voorzien in de geringste levensbehoeften!....

LII

‘Kathelijntje,’ vroeg hij haar eens, nadat zij hem haar levendig verlangen en haar ongeduld had uitgedrukt haast naar Vroden, naar zijnent te kunnen weer-keeren, ‘Kathelijntje, indien ge de keuze hadt, op dit oogenblik, in deze kamer - doch zonder eenig uitstel - te sterven en recht naar den hemel te gaan, zoudt ge toestemmen? zoudt ge u verheugen?’

De oude meid zuchtte, bedacht zich en sprak:

‘Och, mijnheer, wat kan ik zeggen, ik zou toch nog liever een poosje op aarde blijven.’

Ongeloovigheid van den geloovige! Vaak had hij aan godvruchtige lieden dezelfde vraag gesteld, en altijd was het antwoord eene aarzeling en eene weigering geweest. Waren zij dan in de engheid van hun brein toch bewust van de enkele wisselwerking der natuur en was hun vertrouwen niets dan zinsbegoocheling?

Kathelijntje waande zich te moeten ontschuldigen en nam hare toevlucht tot scherts: ‘Zie, mijnheer, de hemel wordt alle dagen schooner, naar men ons wijs maakt, wij verliezen dus niets met uitstellen,’ en dan weder ernstig, menschelijk beducht, eenigszins van de quaestie afwijkend, ‘wij weten toch nooit of wij zuiver genoeg zijn om voor God te blinken, neen, al kon ik in de plaats zijn van zuster Charles Borromée, die zoo heilig geleeft heeft, dat ze voorzeker recht naar 't paradijs is, toch zou ik smeeken tot onzen lieven Heer: ‘Laat mij nog wat leven.’

‘Is die zuster dood?’ vroeg Mathijs.

‘Zij ligt in lijke, vannacht gestorven, zij was reeds ziek toen ik hier aankwam, ik heb ze nooit gekend,’ sprak Kathelijntje.

Over het bloemig voorplein naar de straatpoort terugkeerend, hoorde Mathijs orgelzang met stemmen-begeleiding. Dat kwam uit de kapel en hij ging binnen.

Het nieuwschijnend kerkje was in Gothischen bouw

trant met allerlei schitterende kleuren - één groot juweel uitmakend - kwistig versierd. De schrale pilasters rezen hoog, met voortloopend lijstwerk langs de gewelven; de geschilderde ramen waren spitsbogig-elegant, alle fijn-slank en sierlijk, als het ware onstoffelijk.

Mathijs had onwillekeurig den hoed afgenomen en stapte - het oord eerbiedigend - schier geruchtloos tot in 't midden. Hij legde de hand op de leuning van een ledigen kerkstoel. Heel het gebouw was overigens ledig, geen levend wezen te ontwaren.

Daar, juist voor hem, op een voetstuk, onder een baldakijn van blauw, met goud befranjd fluweel stond het beeld der Lievevrouw uitgestald. Zij droeg een starrenmantel, eene kroon op het hoofd en hield een naakt kindeken op den arm, dat den wereldbol torste.

Achter hem, van uit de hoogte dreunde orgelgeronk; klare, jonge stemmen stegen op en daalden, kerkzang zingend, eene weeklacht vol berusting ten hemel op: ‘M i s e r e r e m e i , D e i , enz....‘

In het kerkje was het half duister.

‘Arme versukkelden?’ dacht Mathijs, ‘ge aanroept een wezen, dat niet hoort, gij - in uwe ellende en lijden - schept u een Godheid naar uw evenbeeld, wraakzuchtig, grillig, wetten makend, die hij zelve omwerpt!.... en dan: ‘alle volkeren bezitten een geloof, het een verhevener of primitiever dan het ander; een ieder voelt behoefte aan voortbestaan, aan opheffing uit het aardsche tot het geheimzinnige, heerschende, ongeziene!’

Uit een zijdeur viel een geelachtig schijnsel van was-licht, strijdend tegen de gekleurde kaarte van 't gewelf. Als door een vreemde macht geleid, richtte Mathijs zijne schreden er heen.

Daar was de voormalige kapel van het: herbouwd gesticht van den Treurwilg, en eensklaps zei die naam hem iets: een halve herinnering ontwaakte: kende hij dat oord van vroeger niet, dat eigenaardig laag gewelfd gebouw met de versleten vloersteenen?....

En hij keek rond, was het niet hier? Iets bracht hem in de war: alleen nog houten banken en geene ornamenten meer....

Enkele lieden in 't gebed.

Hij bemerkte kale schedels, grijze achterhoofden, gekromde ruggen van oude mannen uit het nabijzijnde Godshuis, zag de zolen der schoenen van de knielenden: zag kinderen uit het weezenhuis benieuwd naar iets kijkend, laag bij den grond, omgeven door brandende kaarsen. En Mathijs ook ging kijken, net als de kinderen deden doch zonder nieuwsgierigheid:

Daar stond een baar, daar lag een doode non, zuster St. Charles Borromée, geheel gekleed in haar gewoon gewaad met eene kroon van verkleurde kunstrozen op het gesluierd hoofd, een rozenkrans gevlochten tusschen de geelwassen gekruiste vingeren met paarswordende nagels, en grove wollen sokken aan de voeten, die recht van onder 't saaien kleed stijf kwamen uitgestrekt.

Zijn blik viel op het deels beschaduwd aangezicht. Hij

schrikte zoo hevig, dat een gedempte, schorre snik uit zijne borst opsteeg, zoodat de mannen, in hun vroomheid verstoord, en de aanwezige kinderen verwonderd naar hem omkeken.

‘Fernande! hij had ze met den eersten oogopslag herkend, zooals ze daar lag in treffend lijkmysterie, jong evenals vroeger, de fijne rimpeltjes van den tijd alle plech-tig-eerbiedig door de hand des doods uitgeveegd, omringd door de schare dergenen, die ze had bijgestaan, geholpen en versterkt, gevend altijd, terugkrijgend nooit.

‘Fernande, mijn heilige!’ stamelde hij onhoorbaar, een woord gebruikend, dat voor hem, den vrijdenker, geene be-teekenis hebben mocht, en in eene natuurlijke beweging van aanbidding, zonder weten, vouwde hij de handen saam.

‘Fernande! Fernande!’ heel zijn wezen vlood naar haar toe, al de teedere snaren eensklaps er in opgewekt. Hij werd met macht gedrongen om tot dicht bij haar te gaan en nochtans, ware hij alleen geweest, hij zou het toch niet gewaagd hebben haar voorhoofd of den rug harer handen, als laatste afscheid met den kleinen vinger aan te raken.

Van uit de kerkkapel daarnaast stegen voortdurend de treurgezangen op:

‘De profundis clamavi,’ als noodkreet van het menschelijk wee, en eene stem, die hij nog nooit gehoord had, galmde tevens in de diepe vestingen en schuilspelon-ken, van zijn ontroerd en zoo wanhopend ledig gemoed.

‘Indien het eens waarheid was, dat de wetenschap faalt, dat de mensch een hoogere bestemming heeft dan deze

van geboren worden, van genieten, lijden en vergaan?’

Synthetisch saamgevat bestormde 't nu zijn brein: de geest voortlevend na de stof, nog zelfbewust en niet een bloote kracht, ontredderd en verdeeld, tot nut van andere organieke schepsels of van planten, als de ontsnapte gassen en de vuigere overblijfsels van 't ontbonden lijk.... Het onbegrepene mogelijkheid geworden, 't bovennatuurlijke verklaarbaar thans; de ziel haar ideaal bereikend, der volmaking naderend.... niet in een zelfgeschapen hemel, niet verwezen tot de foltering van een hel, maar op een wijze onvatbaar voor de zwakheid van het menschelijk vernuft....

Mathijs gevoelde zich als opgeheven van den grond in plotsen aanstoot naar 't oneindige, naar de eeuwige gerechtigheid, voor welke in hem een lang reeds sluimerende dorst en honger gretig-eischend wakker werd. En verontwaardiging borrelde en ziedde op in hem daarbij: geweten, plichtbetrachten, onbeloonde deugd en toewijding, het vast vertrouwen van 't geloof door zooveel lijdenseeuwen heen, 't volhardend roepen van het harte naar een schepper en een God; het streven naar vooruitgang en de liefde, de onbaatzuchtige liefde tot den evenmensch.... niets dan een hersenschim, 't onzaggelijkst natuurbedrog in 't innigst wezen van den sterveling zelf gelegd!...

‘Neen, neen, wie weet.... misschien?’

Voor de eerste maal van heel zijn denkend leven schitterde er een twijfelstar, een star van hoop en bijna van berusting, aan het uitspansel der toekomst voor den ziele-loochenaar....